

Udkast til:

Karen Langgård

Del af en grønlandsk syntaks som baggrund for LG:

Ordklasser i beskrivelsen af grønlandsk - til brug for LG, og dermed udsprunget af brugen af ordklassebetegnelser i Katersat og Maskinoversættelsesprojektet herunder FST og CG

Ang version af udkast se sidefod

To vigtige referencer:

Samuel Kleinsmidt: Den grønlandske Ordbog omarbejdet af Sam. Kleinsmidt udgiven ved H. F. Jørgensen. København. Louis Kleins Bogtrykkeri. 1871.

Samuel Kleinsmidt: Grammatik der grönländischen Sprache. Georg Olms Hildesheim (1851) 1968.

Indholdsfortegnelse:

Forord

Notationsformer

Indledende om ordklasser generelt og på grønlandsk

Hovedordklassen nominer

Ordklassen egentlige nominer

Underordklassen appellativer

Særgrupper

Underordklassen proprier

Underunderordklasser mv

Underordklassen numeralier

Underunderordklasser

Ordklassen pronominer

Underordklassen Personlige pronominer

Underordklassen Demonstrative pronominer

Underordklassen Interrogative pronominer

Underordklassen Indefinitte pronominer

Underordklassen Coreferentielle pronominer

Hovedordklassen verber

Ordklassen intransitive verber

Særgrupper

Ordklassen transitive verber

Særgrupper

En speciel gruppe af intransitive såvel som transitive   compositionalignende verber og ”hybrid-verber”

Hovedordklassen partikler

Ordklassen adverbier

Særgruppe

Ordklassen konjunktioner

Ordklassen interjektioner

(”Partikellignende”- NB: ikke en ordklasse og den er under afvikling)

Kategorien enklitiske partikler

Kategoriseringen af enklitiske partikler inden for hovedordklassen partikler

Tidsudtryk - herunder dobbelt kasusfleksion

Mål, vægt og valuta

Låneord

FORORD

LG bygger på den sprogteknologi, som findes om grønlandsk - og forudsætter dermed også i de senere moduler at brugeren kan bruge de sprogteknologiske redskaber, som ligger på Oqaasileriffiks hjemmeside. Derfor vil der i redegørelsen for ordklassesystemet i grønlandsk også gøres rede for, hvordan terminologien hænger sammen med terminologien i Katersat og FST og dermed også i MT (machine translation, dvs maskinoversættelsesredskaberne som er under udvikling i disse år og som også er tilgængelige på Oqaasileriffiks hjemmeside).

Siderne om ordklasseinddeling skal ses som WORK IN PROGRESS.

Jeg har lavet en del særundersøgelser af syntaktiske strukturer og ordklasseforhold - de drejer sig ikke mindst om ord, der tilhører hovedordklassen partikler. De foreløbige konklusioner vil indgå i fremstillingen. Men det er vigtigt - også når det gælder særundersøgelserne - at understrege, at der er tale om foreløbige konklusioner, som skal udbygges. Men nogle af de mere substantielle undersøgelser lægges på nettet allerede nu som WORK IN PROGRESS.

I det følgende ses sproget som nævnt ud fra en ordklasseinddelingssynsvinkel. Denne fremstilling skal i de kommende år udbygges med langt flere data ud fra syntagmatiske synsvinkler og syntaktiske funktionssynsvinkler.

I den sidste ende er planen at få en beskrivelse, som dels dækker de højfrevente strukturer, dels linker til beskrivelser af yderligere detaljer i disse strukturer og til beskrivelser af mere sjældent forekommende strukturer i grønlandsk.

Ideen er, at en sådan lagdelt beskrivelse som øverste lag skal være rimelig letlæst og letforståelig, mens de næste lag vil blive vanskeligere tilgængelige jo mere komplekse strukturer beskrivelserne dækker.

De følgende sider er meget uegale i detaljemængde og læsbarhed. Meningen er at jævne ud og lagdele langt mere fremover. Styrende for hvor der er boret dybere har været de behov som den grønlandske CG har haft for nærmere udredning for at kunne få opstillet mere præcise regler.

De følgende sider, som de foreligger nu i udkast, forudsætter et vist kendskab til grammatik, herunder især til syntaks, men også til morfologi, herunder ikke mindst til den vidtspændende derivation i grønlandsk. LG bygger som MT på teorien om inderivation i grønlandsk. Ved viderederivation på grønlandsk kan stammen der viderederiveres fra stadig styre dele af sætningens syntaks samtidigt med at hele viderederivationen styrer syntaktiske strukturer i sætningen. Grønlandske sætninger har således en form for dobbeltsyntaks.

For en første introduktion til inderivation se Karen Langgård: Inderivation af verbalstammer. Grønlandsk Kultur- og Samfundsforskning 93 pp 62-93.

For en fremstilling med et snævrere fokus: Karen Langgård: Coreferentialitet, oratio obliqua og inderivation - i grønlandsk. Grønlandsk Kultur- og Samfundsforskning 97 pp 119-133.

For en beskrivelse af inderivation generelt i grønlandsk se: Karen Langgård: Inderivation in Greenlandic. Travaux du cercle linguistique de Copenhague Vol. XXXII Complex Predicates and Incorporation A Functional Perspective. Eds Ole Nedergaard Thomsen and Michael Herlund. C.A.Reitzel. Copenhagen 2002.

Denne sidstnævnte fremstilling findes delvis gengivet på dansk i en særfil LGversion - inderivation.doc på LG hjemmesiden.

Notationsformer

Det følgende er en udredning af almindelig notationsformer, notationsformer anvendt i FST og Katersat – og notationsformer valgt i det nedenstående:

Leksemer angives ofte med kapitæler (store bogstaver) og for grønlandske verber med fleksion i 3. person : fx INI, ATUARFIK, ISIGINNAARPAA, SULI, men i denne fremstilling følges den notationsform som det sprogteknologiske projekt har valgt, nemlig minuskler (små bogstaver): fx ini, atuarfik - og verbalstammer skrives med binstreg til sidst uden fleksion: isiginnaar-. Nedenfor i denne fremstilling vælges dog at skrive verbers leksemform som i ordbøger med fleksion i 3.p: FX isiginnaarpaa
De forskellige **former af et leksem** skrives med kursiv: fx *init, atuarfia, isiginnaarpara*.

Morfemer og dermed suffikser skrives i almindelig notationsform med minuskler i krøllede parenteser { } :fx {niq}, men det gælder ikke i FST'en og i Katersat:
derivationsaffikser skrives ned kapitæler: fx +NIQ vn, +QAR nv, +TAR vv; +SSUAQ nn
fleksion skrives med minuskler (når de da ikke blot angives med fleksionskoder)
rodmorfemer skrives ligeledes med minuskler.
Her følges notationsformen fra FST og Katersat.

Stammer angives normalt ved, at de skrives med minuskler og ved at der tilføjes - : fx atuar-, ikinngute-. I FST'en og Katersat er de skrevet med minuskler, men uden streg, altså uden noget efter.

I det nedestående skrives de med streg. Og af og til for grafisk klarheds skyld med kursiv.

Suffikser, der anvendes i flere varianter ud fra fonetiske regelmæssigheder, angives i en slags grundform, hvor der så har været tradition for at skrive den grundform med stort begyndelsesbogstav – fx: {Galuar}.¹ Denne oplysning gives ikke i det sprogteknologiske projekt om allomorfer – sammenhængen skal brugeren slutte sig til ved at se på overfladeformen, altså den form som bruges i ordet, og så sammenholde den med den suffiksinformation, der står i analysen: fx ved formen iseraluarmat vil der blot stå +GALUAR vv.
Denne praksis følges i det nedenstående.

Notation for person, numerus og coreferentialitet i nominale og verbale former:

Nominer, som er uden underordnet possessor, og som fx er singularis og står i absolut kan betegnes som (3.p) s abs - men her er valgt ikke at angive person, men kun numerus og kasus så formen bliver Abs S.

Med underordnet possessor fx af et nomen i singularis, er der en i en nominal form i singularis i relativ en possessormarkering som enten kan være coreferentiel eller non-coreferentiel: 3.p coref

¹ I mangel af bedre terminologi internationalt, har dette fænomen i grønlandsk været kaldt arkifonem (Per Langgård) – eller flip-flop-morfemer (Birgitte Jacobsen).

sing - (3.p) sing rel - men her med følgende notation: Rel S 4SgPoss versus 3.p non-coref sing - (3p.) sing rel bliver her til Rel S 3SgPoss.

Verbalformer uden coreferentialitetsmarkering: fx: 3.p sing indikativ bliver her til Ind 3sg og de transitive: 3.p sing - 3.p plur indikativ bliver her til Ind 3Sg 3PIO

Når der skal angives coreferentialitet i de primært underordnede verbalformer, er der følgende notationsformer: Causativ 3.p coref sing- 3.p non-coref sing bliver her til Cau 4Sg 3PIO

Men visse steder mangler jeg stadig at korrigere til notationen, der skal bruges her.

Derudover:

En asterisk form – dvs en form markeret med * - betyder, når det drejer sig om leksemer, at formen som den står ikke kan bruges i sig selv. Hele fraser (syntagmer) eller hele sætninger som er markeret med * markeres dermed som noget, der er forkert formuleret ud fra det pågældende sprogs regler (især med hensyn til form).

Indledende om ordklasser generelt og på grønlandsk

Ordklasseinddelinger

Ordklasseinddeling er en måde at inddele sprogs ordforråd på, nemlig ud fra, hvordan ordene indgår i sætninger, dvs deres distribution, og ud fra hvordan de evt. er bøjet, dvs har endelser, dvs ud fra deres fleksion eller mangel på samme.²

Typisk vil så prototypiske ord inden for en ordklasse kunne beskrives ud fra semantiske dvs betydningsmæssige forskelle – og det er bl. a. den vinkel, som danner baggrund for, at man kan bruge de samme ordklasser til meget forskellige sprog.

Ordklasseinddeling er hierarkisk ved underklasseinddelinger. Nogle sprogvidenskabelige traditioner opererer ud fra 'Parts-of-Speech'-modellen med mange ordklasser, andre traditioner taler om hovedordklasser: nominer, verber og partikler – og den sidste model ligger til grund for det følgende, blandt andet fordi den passer meget fint til grønlandsk³ men samtidigt trækkes der på 'Part-of-Speech'-modellen, specielt i den udgave, den har fået blandt sprogteknologer (se: universaldependencies.org/u/pos/index.html – og visl.sdu.dk/info/symboloversigt.pdf). Resultatet bliver, at hovedordklasserne blot fungerer som en inddeling af ordklasserne med underordklasser i tre grupper.

Derudover beskrives parallelt med ordklasserne også de enklitiske partikler, da deres funktioner er som konjunktioner og som adverbier.

Tags

Der bruges en række tags i systemet, som dukker op i Katersat, FST og CG. De er ordnet i primære tags versus sekundære tags. De er beregnet til at facilitere maskinoversættelsen mv. De er dannet ud fra sprogteknologers arbejdsredskaber, og det giver en række inkonsekvenser i det øjeblik, de kobles sammen med et hierarkisk ordklassesystem. Hvis vi ser på primære tags samt et par af de sekundære tags versus hovedordklasser og ordklasser samt nogle få af systemets underordklasser, er følgende tilfældet, når vi ser de to systemer over for hinanden:

<u>Tag:</u>	<u>Ordklasse-betegnelse</u>	<u>Ordklasse-type:</u>
intet tag	= nominer	= hovedordklasse
intet tag	= egentlige nominer	= ordklasse under hovedordklassen nominer

² Denne tilgang til ordklasse kan stilles over for en 'notional', som går ud fra, hvad ordene betyder. Som definitionsudgangspunkt er det svagt, men ikke desto mindre er det det kriterium, som i høj grad spiller ind, når sprogvidenskaberen inden for typologisk beskrivelse skal godtgøre, hvordan sammenhænge i ordklasser er på tværs af vidt forskellige sprog.

³ En kort introduktion, som viser lidt om hvordan ordklassebegrebet har udviklet sig, findes hos John Lyons: Introduction to Theoretical Linguistics. Cambridge University Press. 1968, kapitel 7, især pp 317-333

Primært tag: N	= appellativer	= underordklasse til ordklassen egl nominer
Primært tag: Prop	= proprier	= underordklasse til ordklassen egl nominer
Primært tag: Num	= numeralier	= underordklasse til ordklassen egl nominer
Primært tag: Pron	= pronominer	= ordklasse under hovedordklassen nominer
Primært tag: V	= verbum	= hovedordklasse
(sek tag: Gram/IV)	= intransitive verber	= ordklasse under hovedordklassen verber
(sek tag: Gram/TV)	= transitive verber	= ordklasse under hovedordklassen verber
Intet tag	= Partikler	= hovedordklasse
Primært tag: Conj	= konjunktion	= ordklasse under hovedordklassen partikler
Primært tag: Adv	= adverbium	= ordklasse under hovedordklassen partikler
Primært tag: Interj	= interjektion	= ordklasse under hovedordklassen partikler
+		
Primært tag: Pali	= partikellignende	= ikke ordklassesystemdel, men handy for MT
Intet tag	= enklitiske partikler	= ikke ordklassesystemdel, men handy at beskrive sammen med konjunktioner og adverbier.

Der henvises i øvrigt til den grafiske oversigt over ordklassesystemet med tags – primære som sekundære – tilføjet, således at det fremgår hvordan de to systemer sammenlagt fungerer i en grafisk overskuelig form. Desuden tilføjes tags i nedenstående. Som det fremgår tydeligt er systemet et kompromis.

Hovedordklasserne: nominer (intet tag), verber (primært tag:V), partikler (intet tag)

For sprog generelt gælder det, at man kan finde mønstre i strukturerne og derudfra opstille regler, men i langt de fleste tilfælde er der undtagelser. Når det drejer sig om ordklasseinddeling, så er skellene på grønlandsk meget klare mellem hovedordklasserne:

nominer – intet tag

verber – tag: V

partikler – intet tag.

Det er ikke engang nødvendigt at se på distribution. Fleksionen giver et entydigt parameter, idet fleksionen kan sættes op i bøjningsparadigmer (bøjningsskemaer), som falder i to typer – den ene med den slags fleksion som kan betegnes som kasusendelser, dvs fleksionskategorien kasus, den anden med den slags fleksion som kan betegnes som modusendelser, fleksionskategorien modus.⁴ Derudover indgår der i begge slags paradigmer fleksion for person og numerus (tal), dvs fleksionskategorierne person og numerus. Systemet bliver således følgende:

⁴ Den fleksion som bliver betegnet kasus, er den fleksion som sættes på ord med en betydning og en funktion i sætninger som stort set modsvarer hvad der i andre sprog benævnes nominer bøjjet i kasus. Det samme om modus og verber.

Nominer (intet tag) er dermed defineret ved at være bøjet i kasus og person+numerus
Verber (Primært tag: V) er defineret ved at være bøjet i modus og person+numerus
Partikler (intet tag) er defineret ved ikke at have fleksion. Men der er dog en lille gruppe adverbier som udgør en undtagelse – nemlig demonstrative adverbier: de har lidt kasusfleksion, men ingen person- og numerusfleksion.⁵
Dvs vi har en eentydig inddeling af hovedordklasser på grønlandsk, men dog med en undtagelse nemlig ved at de demonstrative adverbier under ordklassen adverbier inden for hovedordklassen partikler har lidt fleksion, nemlig for fire af de oblikke kasus.

Underinddeling af hovedordklasserne i ordklasser

De grønlandske hovedordklasser kan så inddeles videre i ordklasser, som igen kan underinddeles videre:

Nominer

Ved inddelingen af hovedordklassen nominer (intet tag) skal der tages nogle valg omkring, hvor hierarkisk (lagdelt) et system, man vil vælge. Et eksempel er numeralier. Placeringen af hvad der på grønlandsk modsvarer ordenstal på sprog som dansk / engelsk kan diskuteres, idet disse former sådan set ligner visse andre nominer som obligatorisk har possessoradled underordnet under sig. På den anden side er disse former blot mængdetal med possessormarkering og synes på den måde leksemæssigt tæt knyttet til mængdetallene. Mængdetallene har derimod nogle distributionsegenskaber, som skiller dem fra hovedparten af egentlige nominer. Tallene uden og med possessoradled, dvs mængdetal og ordenstal, regnes her som i de fleste sprog for en gruppe i sig selv, i det grønlandske system her som en underordklasse af ordklassen egentlige nominer. Proprier har ligeledes distributionstionsmønstre forskelligt fra hovedparten af egentlige nominer, så de skilles ligeledes ud som underordklasse.

De resterende egentlige nominer udgør underordklassen appellativer.

Pronominerne adskiller sig dels ved distribution, dels også i deres fleksionsparadigmer. De regnes her for en ordklasse på linje med egentlige nominer.

Som det fremgår allerede her, så vil man kunne lægge snittene for ordklasseinddelingen på en del forskellige steder – alt efter hvad der lægges mest vægt på. Se nærmere under afsnittet om egentlige nominer. Beskrivelsen her opererer altså med to ordklasser.

Hovedordklassen nominers ordklasser:

egentlige nominer (intet tag)

pronominer (primært tag: Pron).

Egentlige nominer (intet tag) kommer på den måde til at have tre underordklasser, idet proprier og numeralier udgør hver sin underordklasse – og resten falder under underordklassen appellativer.

---

⁵ Der er ikke i systemet nogen tags for fleksionskategorier, kun over fleksionsunderkategorier, dvs for hver enkelt af de 8 kasser, 8 modusser og 3 personer og 3 numerusser (dvs incl dualis).

Proprier falder i underunderordklasser. Det samme er tilfældet med numeralier. Appellativer omfatter en række sæmgrupper.

Ordklassen egentlige nominers underordklasser:

appellativer (primært tag: N)

proprier (primært tag: Prop)

numeralier (primært tag: Num))

For detaljer se afsnittene om egentlige nominers underordklasser.

I afgrænsningen af pronominer (Primært tag: Pron) fra appellativer er der gråzoner. I beskrivelsen regnes her med fem underordklasser under pronominer (se nærmere under pronominer for detaljer).

Ordklassen pronominers underordklasser:

personlige pronominer (primært tag: Pron; sekundært tag: Gram/Pers)

demonstrative pronominer (primært tag: Pron; sekundært tag: Gram/Dem)

interrogative pronominer (primært tag: Pron; sekundært tag: Gram/Int)

indefinitte pronominer (primært tag: Pron; sekundært tag: Gram/Indef)

coreferentielle pronominer (primært tag: Pron; sekundært tag: Gram/Coref)

Verber

Hovedordklassen verber (primært tag: V) inddeles i ordklasserne – ud fra de to slags fleksionsparadigmer:

intransitive verber (primært tag: V; sekundært tag: Gram/IV)

transitive verber (primært tag: V; sekundært tag: Gram/TV).

Fleksionsmæssigt er det således et meget enkelt system, men det dækker over en lang række sæmgrupper under hver af de to ordklasser – og i nogle af tilfældene erstattes de sekundære tags med mere specifikke tags:

De to ordklasser indeholder altså hver sine **sæmgrupper** af leksemtyper.

Ordklassen intransitive verber fx omfatter bl.a. sæmgruppen af halvtransitive verber som kun på FST-niveau markeres, nemlig som HTR. På den anden side opereres med sæmgruppen af agentive verber brugt halvtransitivt. Da disse ikke er markeret morfologisk og dermed ikke særskilt markeret i FST'en, får den gruppe verber skiftet sit sekundære tag ud med et andet, nemlig: Gram/HV (selvfølgelig til mnemoteknisk til at stå for 'af funktion halvtransitiv').

Ordklassen transitive verber omfatter forskellige sæmgrupper af trivalente verber, dvs såkaldte dobbelttransitive og for de grupper udskiftes det sekundære tag til: Gram/Db.

Endelig overskrides grænsen mellem transitive verber og de intransitive former fra fleksionsparadigmerne i refleksive og reciprokke former af transitive verber, idet disse former jo i form er intransitive, men trods det hører med til transitive leksemer. Skønt de altså tilhører leksemer som i deres transitive former er noteret med V Gram/TV, så bliver dette sekundære tag udskiftet med de sekundære tags: Gram/Refl og Gram/Reci for henholdsvis refleksive former og reciprokke former.

Derudover findes compositionalignende verber og 'hybridverber' både som intransitive og som transitive, men de beskrives i en samlet afsnit, fordi de særtræk, som gør at de sættes for sig, gælder både de intransitive og de transitive.

For langt flere detaljer se under afsnittene om intransitive verber og transitive verber.

Partikler

Hovedordklassen partikler (intet tag) inddeles i tre ordklasser:

adverbier (primært tag: Adv)

konjunktioner (primært tag: Conj)

interjektioner (primært tag: Interj).

Under adverbier er der en særgruppe af demonstrative adverbier, der udskiller sig dels ved at have demonstrativt rod morfem, dels ved - i modsætning til partikler og dermed adverbier i øvrigt - at have kasusbøjning, dog kun begrænset udstrækning. De får som sekundært tag: Gram/Dem ud over det primære tag: Adv.

Det samme sker ved en særgruppe af interjektioner dannet af demonstrative rod morfemer, hvor det udelukkende drejer sig om dermed at markere at deres rod er demonstrativ. De får som sekundært tag: Gram/Dem ud over det primære tag: Interj.

Dermed bruges det sekundære tag: Gram/Dem således om de pronominer, adverbier og interjektioner som har en af de demonstrative rødder.

Der findes stadig hist og her i Katersat og FST og GCG rester af at det en overgang syntes nødvendigt at operere med en Pali-tag (Pali mnemoteknisk for partikellignende) som blev beskrevet sammen med hovedordklassen partikler, og som dækkede partikellignende udtryk, der indgår som adverbier adled. Tanken var at det ville være handy for MT at denne kategori oprettedes. Men det har vist sig ikke at være tilfældet, så Pali er under afvikling.

Endelig står under partikler et afsnit om enklitiske partikler, fordi de i funktion enten er som konjunktioner eller som adverbier, som begge hører til under partikler.

For langt flere detaljer se under afsnittene i hovedafsnittet om partikler.

Det vil sige, at vi har hovedordklasserne: nominer, verber og partikler, som generelt for sprog, men opererer med ordklasserne: **egentlige nominer, pronominer; intransitive verber, transitive verber; adverbier, konjunktioner og interjektioner.**

Set ud fra dansk og engelsk grammatik falder det i øjnene, at der ikke på listen optræder substantiver /nouns og adjektiver /adjectives, og heller ingen artikler /articles og ingen præpositioner /prepositions, men at verberne derimod er delt i intransitive og transitive.

Ikke substantiver og adjektiver og kun få adverbier, men egentlige nominer incl nominaliseringer.

Ordklasserne i ovenstående inddeling for grønlandske ord skiller sig på et punkt markant fra, hvad der kendetegner fx de europæiske sprog: Sprog som fx engelsk og dansk inddeler, hvad der er hører sammen på grønlandsk som underordklassen appellativer, i to ordklasser nemlig substantiver over for adjektiver.

På dansk er der fleksionsforskelle mellem, hvordan substantiver bøjes, og hvordan adjektiver bøjes og der er distributionsforskelle, idet substantiver står som kerne mens adjektiver optræder som adled til substantiver.

Disse forskelle ses ikke i grønlandsk med hensyn til fleksion. Forskellene i distribution er også anderledes. Dog er der en udpræget tendens til at ord, der er nominaliseringer på NIQ, vil stå som kerne i et nominalsyntagme (altså substantiv-agtigt) og ikke som kongruensadled (adjektiv-agtigt) til et nomen. Det er yderst sjældent, at former på NIQ står som kongruensadled, altså attributivt. Og omvendt så udgøres kongruensadled, der modsvarer danske / engelske adjektiver der står attributivt (eller relativsætninger), meget hyppigt af beskrivende verbalstammer der er nominaliseret ved TUQ. På den anden side er mange af ordene på TUQ også i deres distribution substantiv-agtige. Det samme gælder for nominaliseringer på TAQ. Formerne deriveret på TUQ og TAQ vil sammen med andre nominer incl dem der er deriveret på NIQ tilhører ordklassen egentlige nominers underordklasse appellativer – primært tag: N – og hver form vil så derudover blive tagget for person, numerus og kasus med de sekundære tags, der er til de fleksionsunderkategorier. Der er ikke noget skel ned gennem appellativerne til at modsvare hvad der er substantiver og adjektiver på sprog som dansk og engelsk. Dette er baggrunden for at tale om, at grønlandsk ikke har adjektiver.

Som i andre sprog, der ikke har ordklassen adjektiver, findes der selvfølgelig også i grønlandsk måder til at udtrykke den slags beskrivende semantik, som adjektiver dækker i sprog med ordklassen adjektiver. Nogle sprog uden adjektiver (eller med meget få adjektiver) bruger nominer, andre bruger verber. Grønlandsk er et af de sprog, som betjener sig af beskrivende intransitive verbalstammer – og bruger sådanne verbalformer til at dække, hvor ”adjektiv-sprog” bruger copula + adjektiv som subjektsprædikat, mens grønlandsk nominaliserer verbalstammen ved TUQ i det øjeblik det beskrivende element skal bruges attributivt, altså hvad der i analysen af grønlandske strukturer kan beskrives som adnominalt adled, kongruensadled til en nominal kerne. Disse beskrivende verbalstammer vil i Katersat være karakteriseret som be_attribute, altså et verbalt leksem, der dækker både copula (at være) og adjektiv på dansk / engelsk i deres semantik. Når attributtet på grønlandsk skal modsvare et dansk passivt perfektum participium,⁶ så bruges nominalisering på TAQ.

Begge de omtalte nominaliseringer bruges endvidere som modsvarighed til europæiske sprogs relativsætninger – herom nedenfor. Det vil sige, at en og samme konstruktion på grønlandsk dækker både den attributive brug af adjektiver og brugen af relativsætninger i sprog som dansk og engelsk. Men ord på TUQ og TAQ kan også være leksikaliserede så de bruges som kerne i et nominalt syntagma. Og det er selvfølgelig også sådanne former der hyppigt vil modsvare såkaldte substantiverede adjektiver på dansk som fx den unge, de unge og fx den efterladte, de efterladte.

Adjektiver er karakteriseret endvidere ved sammen med de fleste adverbier at kunne gradbøjes i komparativ og superlativ, også denne funktion udfyldes på grønlandsk ved at gå ud fra verbalstammer og så tilføje derivation og danne verber i komparativ / superlativ eller evt. fulgt af

---

⁶ Eller jf terminologien hos Erik Hansen og Lars Heltoft: Grammatik over det danske sprog. 2011: 670f, hvor der skelnes mellem adjektivisk form perfektum participium og så perfektums infinitivum.

nominalisering, alt efter hvilken syntaktisk kontekst komparativen / superlativen skal indgå i. Dvs komparationen sker i verbalstammer og ikke i nominalstammer på grønlandsk.⁷

Nominalisering på TUQ optræder også i 3.p sing instrumentalis som mådens instrumentalis,⁸ dvs som adverbale adled med en semantik som mådesadverbier, dvs i en distribution som adverbier. Det betyder, at hvor ”adjektiv-sprog” som dansk og engelsk danner de fleste af deres adverbier ud fra adjektiver, ses den samme parallelitet i grønlandsk – at beskrivende semantik bruges til at danne det attributive/subjektsprædikative og det adverbielle - blot med lidt andre processer.

Beskrivende verber tilhører intransitive verber – primært tag: V, sekundært tag: Gram/IV og hver form vil så derudover blive tagget for person, numerus og modus med de tags der er til de fleksionsunderkategorier. Nominaliseringerne tilhører underordklassen appellativer.

Ingen artikler, hverken bestemt eller ubestemt.

Ubestemt og bestemt artikel findes ikke på grønlandsk. Men det semantiske skel i bestemthed udtrykkes på andre måder. I visse strukturer er semantikken tættest på den bestemte ende af spektret, i andre strukturer er den tættest på den ubestemte ende. Definitthed er i det følgende taget i en meget bred betydning, nærmest som hvad der vil udløse en bestemt artikel på dansk:

Mest definit er subjektskerne og objektskerne med possessor; dog gælder dette ikke når kernen er *ila eller *arlaq. Ligeledes er alle personnavne i ikke-metasprog selvfølgelig definitive, og det gælder også institutioner og lignende, som forudsættes bekendt, som fx før i tiden at der var en bødker i en koloniby.

Nominalsyntaxmer med demonstrative pronominer, ikke mindst former af taanna, er også i den meget definitive ende af spektret.

Hvis halvtransitiv bruges til at muliggøre en nominalisering ved TUQ (fordi det kun tilføjes intransitive stammer) eller ved NIQ (fordi det passivvender hvis det føjes til en transitiv stamme), vil det MIK-objekt⁹, der kan underordnes HTR, i konteksten ikke miste sin definitthed, men det definitive kan og vil ofte blive understøttet ved en form af det demonstrative pronomener taanna. Se nærmere om MIK-objekt under HTR verber.

Mest indefinit er inderiveret objekt og nominaler inderiveret ved upersonlig konstruktion ved QAR. Modsvarigheden af konstruktioner med ’man’ er ofte på grønlandsk konstruktioner med verbalstamme nominaliseret ved TUQ og viderederiveret ved QAR.

⁷ Ligesom verber også kan have adverbale adled i form af fx ’mere’ og ’mest’, kan det samme ske ved grønlandske verber generelt og med samme derivation som omtalt ved modsvarighed til adjektiver – og i det tilfælde at det gælder et transitivt verbum, så ændrer NIRU vv og NIRPAA vv intet ved transitiviteten (uanset om U nv i sig selv i andre sammenhænge danner intransitive verber). Derivationen på NIQ+U eller NIQ+PAAQ+U er leksikaliseret til et samlet derivationsmorfem.

⁸ Som mådens instrumentalis findes også instrumentalisformer af ordenstillene – se afsnittet om numeralier – og visse nominaliseringer på TAQ vn (fx piumasaminik, sapinngisaminik).

⁹ MIK-objekt og dermed den syntaktiske funktion @MIK-OBJ er en term, som kom ind i terminologien for mnemoteknisk at hjælpe i syntaksundervisning med at huske at det er i instrumentalis. En bedre term for denne slags oblique ikke obligatoriske objekter, der står adverbialt, kunne være HTR-objekt. Der bør på sigt ske en termtilretning i systemet.

MIK-objekt ved halvtransitiv (eller agentivt verbum med funktion af halvtransitiv) uden possessor er ligeledes blandt det mest indefinitte; men det kan modificeres ved at kernen i instrumentalis har possessoradled underordnet (hvored betydningen vil modsvares af 'nogle af ...' + possessivt pronomener på dansk).

Inderiveret subjektsprædikat er indefinit, og dette gælder også, hvis det inderiverede subjektsprædikat er et begreb som består af en possessor-possesum-konstruktion, dvs begrebet ses som indefinit. Derimod ophæves det indefinitte mere eller mindre i det øjeblik tassa er dummy og appositionen til denne dummy har et possessoradled (når der ikke er tale om et samlet begreb som omtalt). Se nærmere om inderivation af subjektsprædikater som særgruppe under intransitive verber.

I sagens natur er nominalsyntagmer med indefinitte pronomener indefinitte.

Nominalsyntagmer med *ila / *arlaq som kerne har en indefinit kerne, men har et mere definit possessoradled underordnet sig. Dvs når possessor i relativ modsvare hvad der på andre sprog beskrives som partitiv genitiv, så bliver betydningen ved *ila og *arlaq at possesum udgør nogle ubestemte dele af en kendt art eller mængde elementer / individer.

Endelig findes konstruktioner med transitive verber med direkte objekt som er definit, men hvor der samtidigt er et oblikt objekt i instrumentalis, som ligger i den mere indefinitte ende af spektret indefinit-definit. Dobbelttransitiver derimod undgås gerne, men hvis de konstrueres med eksplicit subjektsinformation for den inderiverede transitive stamme, så er denne terminalisform definit.

Ingen relative pronomener

Der findes ikke på grønlandsk relative sætninger med finit verbum som på dansk / engelsk. Men modsvarigheden på grønlandsk er udnyttelsen af inderivation¹⁰ af verbalstammer i nominaliseringer på TUQ og TAQ.

TAQ-konstruktionen bruges som modsvarighed til en relativsætning, hvor det relative pronomener¹¹ står som objekt.

TUQ-konstruktionen bruges som modsvarighed til en relativsætning, hvor det relative pronomener står som subjekt. Hvis verbalstammen er transitiv, gøres den ved halvtransitiv derivation intransitiv i form og derpå kan TUQ tilføjes. Denne tilpasning ved halvtransitiv derivation ændrer ikke i bestemtheden for objektet, som omformes til et adverbalt adled, et MIK-objekt. Se nærmere ovenfor.

Relative pronomener findes ikke på grønlandsk - og den struktur, der bruges, er den samme som modsvare adjektiver. Dvs at der ikke er noget skel på grønlandsk mellem hvad der modsvare et attributivt adjektiv på sprog som dansk og engelsk og hvad der modsvare en relativ sætning i de samme sprog. På grønlandsk er der til samme funktion følgende struktur, at der efter en nominal

¹⁰ Inderivation dækker den form for incorporation som findes i grønlandsk, som er karakteriseret ved at den inderiverede (incorporerede) stamme stadig er syntaksskabende. For en detaljeret udredning se Karen Langgård 2002.

¹¹ I dansk grammatisk tradition betegnes ordet, der går tilbage til et korrelat og som skaber relativsætningens forbindelse til korrelatet, ikke længere som relative pronomener, når det drejer sig om 'som' og om 'der' mv. Se for en udredning fx Paul Diderichsen: Elementær dansk grammatik, 1966 eller Erik Hansen og Lars Heltoft: Grammatik over det Danske Sprog fx p 1521. Her tales under et om relative pronomener incl 'som' og 'der' som samlebetegnelse.

kerne kan optionelt følge et attributivt nominalsyntaxeme hvor kernen står i samme person, numerus og kasus som førstomtalte nominale kerne står i, dette kan betegnes et adnominalt adled, der står som kongruensadled til den første kerne. Denne struktur med kongruensadled modsvarer attributive adjektiver og relativsætninger i fx dansk og engelsk. Dvs at det relative pronomener, som står attributivt til et substantiv i den overordnede neksus modsvares på grønlandsk af en nominalisering hvor der er inderivation hvilket vil sige at verbalstammen inde i nominaliseringen stadig kan tage adverbale adled og der i strukturen ligger information om hvad der ville have været subjekt for verbalstammen hvis den havde dannet en normal neksus.

Ikke blot verber (primært tag: V), men intransitive (sekundært tag: Gram/IV) versus transitive (sekundært tag: Gram/TV)

I sprog som engelsk og dansk kan man ikke se på et verbum, om det er intransitivt eller transitivt – og en hel del verber kan være begge dele, og kan benævnes ambitransitive.¹²

I grønlandsk er der totalt forskellige fleksionsparadigmer for henholdsvis intransitive og transitive verber, og derfor giver det mening at tale om, at hovedordklassen falder i to ordklasser ud fra formmæssige kriterier.

Igen er der – som allerede nævnt - en lille krølle ved denne skarpe inddeling: ethvert transitivt verbum kan have intransitive former i den udstrækning, at det betydningsmæssigt giver mening, at verbet får reflexiv betydning. Fx dannes af leksemet *ermippaa* reflexive former som *ermippoq* med reflexiv semantik – primært tag: V; tag: Gram/Refl, hvormed der er forudsat at det er en form af et transitivt verbum, som for sine ikke reflexive former ville blive tagget: primært tag: V, sekundært tag: Gram/TV.

Derudover findes der også i leksikaliseret form en brug af intransitive former i pluralis af visse transitive verber som derigennem får reciprok betydning. Et eksempel er former som *naapipput* fra leksemet *napippaa* – primært tag: V, sekundært tag: Gram/Reci, hvormed der er forudsat, at det er en form af et transitivt verbum, som for sine ikke reciproke former ville blive tagget: primært tag: V, sekundært tag: Gram/TV. Se nærmere detaljer under afsnittet om transitive og intransitive verber.

Præpositioner / postpositioner findes ikke på grønlandsk

Inden for hovedordklassen partikler (ingen tag til hovedordklassen) findes på mange sprog ud over adverbier, konjunktioner og interjektioner, også præ/postpositioner, men det findes ikke på grønlandsk. Funktionen dækkes hovedsageligt ved de oblique kasusendelser, men også ved en række særskilte appellativer som angiver sted/rumforhold i forhold til et andet nomens indhold (se nedenfor under underordklasser og særlige grupper under appellativer under egentlige nominer).

¹² For termerne ambitransitivitet, agentive og patientive, se Marianne Mithun "Valency-changing derivation in Central Alaskan Yup'ik" i: Dixon and Aikhenvald: Changing Valency. Case studies in transitivity 2000:84-113 + Dixon and Aikhenvald, op.cit: "Introduction" p5.

Inddeling af ordklasser i underordklasser og yderligere inddeling

Ud fra distribution er der som allerede nævnt grund til at underopdele ordklasserne yderligere. Når man går fra hovedordklasser og ordklasser over til underinddeling af ordklasser, er inddelingene langt mere afhængige af, hvordan sproget specifikt er opbygget, herunder om det ligger i den analytiske ende eller den syntetiske ende af det spektrum, sprog befinder sig på. Grønlandsk som polysyntetisk sprog ligger i meget høj grad i den syntetiske ende.

Det betyder dog ikke, at grønlandsk på alle punkter adskiller sig totalt fra mere analytiske sprog som dansk / engelsk. Det er langt fra tilfældet.

Men et syntetisk sprog vil fx have en tendens til at have færre leksemer i ordklassen adverbier og i ordklassen konjunktioner – og det er netop tilfældet for grønlandsk.

Det følgende vil tage udgangspunkt i ordklasserne og gøre rede for underinddelinger af dem. Inddelingen sker også med skelen til, hvad der er nyttigt at have af delmængder af leksemer i sprogteknologiske processer, ikke mindst ved maskinoversættelse mellem grønlandsk og dansk/engelsk - og i LG.

Hvor underinddelingen vil resultere i en opdeling af samtlige leksemer i klasse, vil det blive betegnet som **underordklasser og evt underunderordklasser**. Men hvor det ikke er tilfældet, vil de grupper af leksemer, som fraspaltes som en gruppe med nogle særlige egenskaber, blive benævnt en **særgruppe**, og dermed vil det være underforstået, at der er en (stor) restmængde tilbage som ikke er dækket, men som blot tilhører den overordnede klasse.

Hovedordklassen nominer (intet tag):

Og dens inddeling i ordklasser og videre underinddeling

Hovedordklassen nominer inddeles som nævnt i to ordklasser **Egentlige nominer og pronominer**. I det følgende beskrives disse to ordklasser med deres underopdelinger.

Ordklassen egentlige nominer (intet tag) inden for hovedordklassen nominer (intet tag)

I og med at hovedordklassen er benævnt nominer, og vi skal kunne skelne to ordklasser fra hinanden, så er det mest stringent at skelne ikke blot mellem nominer versus pronominer, men have en egen betegnelse for de nominer, som ikke er pronominer - deraf betegnelsen '**egentlige nominer**'. Da egentlige nominer derefter underinddeles i underordklasserne appellativer, proprier og numeralier, og da proprier og numeralier har hver deres primære tag, bruges det primære tag N for appellativer.

Ordklassen egentlige nominer er en meget åben ordklasse, idet der meget let kan tilføjes nye leksemer og leksemer meget let kan gå af brug inden for den ordklasse (numeralier udskiftes dog ikke, men der er derimod tale om en uafgrænset mængde – sådan som talrækken er). Appellativer er hele den store underordklasse af egentlige nominer, når proprier og numeralier er sorteret til hver sin underordklasse.

Underinddeling af egentlige nominer sker, fordi der inden for egentlige nominer findes nogle, som har særlige begrænsninger i deres distribution eller lignende særkender. Derfor er det nyttigt at underopdele egentlige nominer yderligere, og da inddelingen vil dække samtlige egentlige nominer, er der tale om **underordklasser**. Det første snit kan lægges mellem numeralier og så resten, altså mellem talord og ikke talord. Derpå skal der lægges et snit mellem appellativer og proprier. Det er skel, som indgår i beskrivelsen af de fleste sprog, og i denne beskrivelse ses de tre dele altså om tre underordklasser under egentlige nominer:

Underordklassen appellativer (primært tag: N)

Underordklassen proprier (primært tag: Prop)

Underordklassen numeralier (primært tag: Num)

Underordklassen appellativer (intet tag) (under ordklassen egentlige nominer under hovedordklassen nominer) og dens særgrupper af appellativer

Om hovedparten af appellativer er der ikke meget mere at sige end, at de kan stå som kerne i et nominalt syntagma og få et adnominalt adled, possessoradled foran, og de kan blive fulgt af et adnominalt adled, et kongruensadled. Kernen inde i de adnominale adled udgøres så ofte også af et

appellativ som igen kan tage yderligere en possessor som adled eller et kongruensadled som adled. Systemet er på den måde rekursivt. Derudover kan der forekomme oblikke kasus former som foranstillet adnominalt adled, især i lokalis som i *'Danmarkimi kalaallit'*.

Dertil skal så føjes, at der synes at være en voksende frekvens af en ændret ledstilling ved demonstrative pronomener med præfikset TA nemlig specielt former af det demonstrative pronomen taanna, idet de som kongruensadled egentlig har deres plads efter et egentligt nomen som kerne, men nu ses de mere og mere at stå i determinerfelt foran kernen (se nærmere under demonstrative pronomener).

Appellativer er den store underordklasse under egentlige nominer – og der findes i den en række særgrupper.

Særgrupper af utællelige appellativer og plurale tantum appellativer (tags af relevans: sekundære tags: Gram/SingTant og Gram/PlurTant) inden for appellativer (under egentlige nominer)

De fleste appellativer er **tællelige**, men nogle er **utællelige** og vil kun forefindes i singularis. Men det viser sig, at i det øjeblik der er forskellige typer af den masse et ikke-tælleligt nomen står for, kan man i grønlandsk se pluralisformer (i de tilfælde hvor man på dansk nok snarere vil tale om 'typer af/slags af/arter af' o lign.). Der er ingen tags til at skelne tællelige, men de utællelige vil få tagget: Gram/SingTant – nemlig at de kun bruges i singularis – og gruppen indeholder ord som sila, og en del (andre) abstrakte begreber. Mange abstrakte begreber på grønlandsk vil være derivationer på NIQ, men i FST'en tagges disse dog ikke som ikke-tællelige.

Særgruppen af appellativer som kun findes i pluralis: Nogle af de tællelige findes – som det også sker i andre sprog - kun i pluralis, dem betegner man som plurale tantum-ord (på linje med hvad der findes på dansk og engelsk) – og tagget er Gram/PlurTant – og det drejer sig om ord som *qarliit* af leksemet *qarlik.¹³

Særgruppen af nominaliseringer inden for appellativer (under egentlige nominer)

Når verbalstammer nominaliseres gennem derivation, sker der en inderivation, som kan aktiveres således at verbalstammen inden i nominaliseringen stadig kan have underordnede adverbale adled (i samme kasus som hvis stammen havde dannet en normal neksus) og således at stammen stadig danner en slags neksus, idet hvad der skulle have været subjekt kan styre coreferentialiteten i dens adverbale adled. Dette sker hyppigst ved NIQ, TUQ og TAQ. For nærmere detaljer se Langgård 2002.

For på en gang passivering og nominalisering se under særgruppen passive verber under intransitive verber. Særgrupper er i reglen mindre grupper inden for en langt større klasse af leksemer, men når det gælder klassen af leksemer, som er nominaliseringer, så er den gruppe numerisk uendelig mange

¹³ En asterisk form – dvs en forn markeret med * - betyder, når det drejer sig om leksemer, at formen som den står ikke kan bruges i sig selv. Hele fraser (syntagmer) eller hele sætninger, som er markeret med *, er dermed markeret som noget, der er forkert formuleret ud fra det pågældende sprogs regler (især med hensyn til form).

gange mere talrig end de få nominer som ikke indeholder en verbalstamme. Dog skal det siges, at der også finder blokeringer sted gennem viderederivation efter nominaliseringen, således at inderivationen ikke kan aktualiseres, dvs verbalstammen der er nominaliseret kan ikke længere tage adverbale adled.

Derudover står det stadig hen at tjekke nærmere kasusforholdene i adverbale adled især ved VIK vn+SSAQ nn og også hvad der sker med transitivitet ved VIK, UTE vn, SSUTE vn. Fx ved VIK er det som regel intransitive eller halvtr verbalstammer - men der er vistnok også transitive stammer som får VIK på

Endelig vil i visse tilfælde ikke nominaliserede nominer, dvs nominer der ikke indeholder en verbalstamme) med possessormarkering kunne tage en underordnet neksus i kontemporativ, som hvis det var deriveret med GE+TAQ inden possessormarkeringen: Meeraagallarama illorput – Meeraagallarama illugisarput???

Særgruppen af appellativer med obligatorisk possessoradled (intet tag) inden for appellativer under egentlige nominer

Der findes nogle appellativer, der kun forekommer med et **obligatorisk possessoradled** underordnet sig, dvs at de i deres fleksion altid har possessormarkering (med mindre de får tilføjet verbaliserende derivation som fx +QAR nv). Disse appellativer vil i Katersat optræde i en asterisk form¹⁴ som der så henvises til, og som vil fungere som opslag for alle leksemets former. Derudover kan de alle indgå med deres rod i viderederivationer.

Dette gælder for leksemet ***ila** – som betydningsmæssigt dels kan stå for 'en, som possessor er sammen med' 'en fælle', men som også kan danne en partitiv semantik med betydningen 'er en del af possessor'. Lignende gælder for leksemet ***arlaq**, som med possessor i pluralis betyder en eller anden ud af den mængde som possessor angiver, altså partitiv semantik. Derudover gælder det for det nominale ***pi** (som skal holdes ude fra den verbale rod pi- som fx i leksemerne pivoq og pivaa). Mens det nominale ***su** i nutidens sprog ikke synes at benyttes til andet end til viderederivation (undtagen i et enkelt fossiliseret udtryk) – se nærmere diskussionen under de interrogative pronominer.

Mønstret med at have obligatorisk possessoradled gælder endvidere for ord, som er deriveret på +QATE vn/nn – dog kan de som generisk betegnelse stå uden possessor:

Ex: *ilakka* – dem jeg er sammen med, *ilaat* – en eller flere af dem.

Ex: *atuaqatai* – hans/hendes skolekammerater

¹⁴ En asterisk form – dvs en form markeret med * - betyder, når det drejer sig om leksemer, at formen som den står ikke kan bruges i sig selv. Hele fraser (syntagmer) eller hele sætninger som er markeret med * er dermed markeret som noget, der er forkert formuleret ud fra det pågældende sprogs regler (især med hensyn til form).

Derudover gælder dette, at possessor er obligatorisk, for en hel klasse af appellativer, som betegner en **steds/rumrelation**¹⁵ nemlig en sådan relation i forhold til det nomen, der står som possessoradled. De modsvarer tit sammen med oblik kasus, hvad der på dansk og engelsk udtrykkes ved præpositioner (evt såkaldte sammensatte præpositioner som fx 'oven for'):

Ex: med leksemet *qule: *atuarfiup qulaani* – oven for skolen.

Der sker nogle gange en afkortning af fleksionen i midterdelen i en possessor-possessum kæde hvor midterordet er et steds/rumrelationsappellativ og sidste del *tunge, måske især i talesprog:

EX: Taassuma qulaa tungaani ujaraqarfiit aamma akuersissutigineqarput.

Denne gruppe af appellativer med obligatorisk possessor er en nogenlunde lukket særgruppe, dvs det er muligt at liste dem op og der er ikke specielt mange, hvis vi ser bort fra egentlige nominer dannet på QATE som selvfølgelig er åben for nydannelser.

Endelig kunne i en vis forstand også **ordenstallene** høre til her, hvis man inddeler talordene i mængdetal versus ordenstal, idet så ordenstallene har obligatorisk possessor. Men da fleksionen for possessor sættes direkte på samme stamme som mængdetallenes stammer, så regnes både formerne uden possessormarkering og formerne med possessormarkering med til underordklassen numeralier under egentlige nominer, dvs en underordklasse på linje med appellativer. For ordenstal se nærmere under underordklassen numeralier.

Hele denne særgruppe er altså karakteriseret ved, at ordene står som kerne for et obligatorisk possessoradled, men derudover indgår de syntaktisk som egentlige nominer, dvs at de også selv kan stå som possessoradled eller i hvilken syntaktisk funktion nu konteksten kræver, og deres rod/stamme kan indgå i viderederivationer uden possessor underordnet – fx leksemerne *ilaavoq*, *atuaqateqarpoq*, *peqarpoq*.

Særgruppen af leksemer med defektiv fleksion

For nuværende er det kun *nalinginnaq* som beskrives

Nalinginnaq:

Ud fra *nalinginnaq* dannes et nomen som er et appellativ under egentlige nominer. Det har stærkt begrænset fleksion, idet det fx ikke tager possessoradled og dermed ikke fleksion for possessormarkering. Men der er deruover stærke begrænsninger i anvendelsen af det. Derudover findes også et adverbium *nalinginnaq*.

Se nærmere i særfilen LGversion - NALINGINNAQ på LG hjemmesiden

Særgruppen af leksemer som er nominale composita

¹⁵ Samuel Kleinschmidt opstiller dem som en gruppe for sig, og benævner dem i sin grammatik "Ortswörter" (Kleinschmidt (1851)1968:40), Christian Rasmussen betegner dem på dansk som "stedsforholdsord" (Rasmussen (1888)1974:35ff).

Helt grundlæggende gælder for orddannelsen på grønlandsk, at den sker ved affikser og de sættes ikke på former med fleksion, men på den nøgne rod eller stamme.

Normale nominer dannes dermed enten direkte ud fra en nominal rod, eller gennem at der tilføjes affikser til en rod / stamme – idet de pågældende affikser enten kan være videredannende nn eller kan være omdannende vn (dvs nominaliserende) - og idet disse processer er rekursive (de kan gentages).

Derudover er det helt gennemgribende, at grønlandsk ikke gør brug af orddannelse ved at danne composita, og det vil altså sige, at sammensætninger basalt ikke findes i grønlandsk. Men der er dog nogle undtagelser fra denne ellers obligatoriske regel, idet nogle få nominer viser sig oprindeligt at være en possessor-possessum-konstruktion. (Ligeledes findes der nogle få composita inden for verber, se afsnittet om composita-lignende verber og hybridverber.)

Ud over nominale composita dannet ud fra en possessor-possessum-struktur, findes der også – og især med de seneste udviklinger - composita-lignende nominale strukturer som kan analyseres som nominal kerne + kongruensadled, men som syntaktisk delvist behandles som en helhed.

De få composita dannet ud fra possessor-possessum-struktur har gennem nedkortning og sammenskrivning udviklet sig sådan, at denne form opfattes som en nominalstamme, som kan viderederiveres:

Fx består det gamle compositum *atsipaaq* af 'atsip paava', men behandles nu som et ord – og som en stamme, der kan viderederiveres:

FX: *Taamanilu angutit pissarissaartut atisarisartagaannik oqortunik atisaqarput: Meqqit amiinik qiviulisanik qimmit amiinik qernertunik qillalaartuinnarnik ilupaarusilinnik **atsipaalinnillu** timmiaqarput annoraassamik "eqalussuaq"-mik annoraartalimmik.*

Et andet ældre compositum er ikke helt nået til samme grad af reanalyse:

Ullup qeqqa → *ulloqqeqqa* og ud fra det kan fx dannes: *ulloqqeqqasiorpoq*.

Altså *qiteq* i possessum-form med possessormarkering for *ullup* er den form som bruges til viderederivation (dvs dette er ikke analogt med at vi har den generelle regel om, at hvis en possessor-possessum-konstruktion, som semantisk udgør et begreb, skal inderiveres som subjektsprædikatív eller som inderiveret objekt, så mistes fleksionen på possessum som fx i *puisip neqaa* + TUR → *puisip neqitorpoq*, ikke **puisip neqaatorpoq*).

Men der er også visse mere faste udtryk hvor possessor-possessum-konstruktionen huskes i fleksionen, idet den ender på -ta og ikke -p:

*Narsamut pigama **ulloqqeqqata siornagut** Jaaku utoqqaat illuannut pulaarpara.*

Eller når udtrykket skal stå i terminalis fx: *ulloqqeqqanut* – ikke -mut, skønt meningen er singularis.

Kleinschmidt opgiver *ulloq qiterarpoq* til at modsvare 'det er middag' - i dag vil det være *ulloqqeqqarpoq*. En verbalisering af *ulloqqeqqa* er allerede eksikaliseret hos Schultz-Lorentzen i betydningen 'holder middag, holder middagshvil' ligesom han også har *ulloqqeqqarsiorpoq*.

En anden reanalyse som ses - måske oftere og oftere – består som nævnt i, at begreber, som er gengivelser af et dansk begreb, ses som et samlet udtryk og dvs sådan set fungerer som compositum:

Et ældre eksempel på dette er *iffiaq qaqortoq*. Men selv om det gammelt, så er der stadig vaklende sprogbrug. Og det er ikke skrevet sammen, i reglen ikke engang med bindestreg. Vi har eksempler hvor 'iffiaq'-delen står udbøjet:

FX: Suffia aamma Ruusat Qooruannut **iffiaq qaqortunik** pilersuisuuvoq.

Men typisk vil begge 'ord' i eksempler i absolut/relativ pluralis være bøjet i pluralis:

FX: Taava **iffiat qaqortut** puuliamut immiuteriarlugit Matiarsi isertorluni illunut agguaa sarpoq. Begge disse eksempler er fra samme bog (Brødrene Løvehjerte – Qatanngutigiiit liivisut uummatillit).

Et noget nyere eksempel ses i følgende eksempel:

query juli 2018 Grethe Guldager Thygesen: Arnaq Kalaaleq)(

Ualikkut imminnut pulaarpoq, isiinnartorlu qatanngutaasa unnguppaat tassali qalersai kusaginnermit, Maalat oqaluttuassanik ulikkaarpoq, **neqimik siatartorsimavoq** uffarsimallunilu, kisimilu inimi alianaatsumi ineqarluni, qatanngutinilu oqarfagai pulaartassasut.

Den normale ordrækkefølge er '*neqi siataq*' med *neqi* som kernen og *siataq* som kongruensadled, og normalt ved inderivationer er det kernen som inderiveres, men her synes det at være det samlede udtryk idet +TUR nv sættes på, idet det sættes på *siataq*, mens dog den normale form samtidig opretholdes, idet *neqi* sættes i instrumentalis.

Mens der i de nyeste eksempler er tale om at første del af helheden simpelthen kun bøjes i numerus men ikke i kasus:

FX: Aamma oqarpoq ukiut siuliini **aningaasat isertitanut** naleqqiullugit amerlanerusut ator neqartarsimammata sipaarniartariaqassallutik tamannalu innutaasunit aamma maluginngitsoorneqarnavianngitsoq.

Her vil ud fra ledstillingen det være naturligt at se 'aningaasat isertitanut' som et samlet adverbalt adled til 'naleqqiullugit' og dermed er det et udtryk som kun får kasusfleksion på sidste del:

'aningaasat isertitat' bliver i terminalis til 'aningaasat isertitanut'. Denne analyse forudsætter at man ikke analyserer 'aningaasat' som kerne for 'amerlanerusat' (i en sådan analyse ville den kontemporative neksus stå som adv adl til inderiveret verbalstamme amerlaneru-).

Grunden til at sætte disse composita som særgruppe er, at deres fleksion kan variere.

Endelig skal nævnes at vindretninger som egentlig er dannet ud fra demonstrative adverbiers ablativ former (se afsnittet om adverbier), optræder som appellativer. Men disse appellativer kan også to og to danne en slags composita ud fra en reanalyse af strukturen kerne + kongruensadled. Disse composita optræder i hybridverber (se under disse), og de dannes ud fra et nominalsyntaxme som en helhed og derivationen sættes på kongruensadled hvis de forekommer:

FX: Imaq tamanna **kiganngaq-samanngartillugu** anorip kananngarpassisumik Umiiarfiup tungaanut sakkortuumik anoraasuaqattaarfisarpaa, Umiiarfiullu nalaaniit Ikerasaap tungaanut anoraa assigiinnerusarluni.

(Kontemporativ-formen er et hybridverbum)

FX: Arsuumuna eqqaa ilaanni ukiarsarnerluttorsuusartoq; qaqqartoorsuugami anorit, avannaq nigerlu pingaartumillu **kiganngaq-samannaq**, kingoraartaatiinnalersillugit ingiulikkajuttorsuanngartortoq; ilaannilumi ingiulissuavittarluni.

Men argumentet for at opfatte det som et samlet nomen kommer med instrumentalis-bøjningen af nominet *kigannaq-samannaq* i følgende eksempel:

FX: Taamatut ingiulissuarternera sivisunaarneq ajorpoq anorilu imatorsuusarnani, avataatali **kigannaq-samannamik** anorersuarternerata malittarsuisa nunamut anngunneri pisuusarunaramik akunnialuit qaangiunnerini manerissiartulersarami qujanartarpoq; Arsummiillu Suffimut qimarratereernitta kingornatigut ilaanni aqaguinnartoq Arsummut uteqqinnissaq pisarialersarpoq anori atorsarulertoraangami kaajallaatiinnarluni ilaanni niggileriartulersarmat.

Disse sammensætninger er ikke nye, så dvs at når danske begreber nu gengives på grønlandsk som copositalignende helheder, så bruger sprogbrugerne egentlig en gammel reanalyse af kerne+kongruensadled, som løste en udfordring mødt i traditionelt sprog.

Særgruppen af leksemer som *tamaq og *kisi (Primært tag: N, sekundært tag: Gram/Cong) inden for underordklassen appellativer (under ordklassen egentlige nominer)

Som sidste særgruppe under appellativer skal nævnes en meget lille gruppe ord, der primært består af ***tamaq** og ***kisi**. Hvor stor denne gruppe har været er uvist, men gruppen indeholdt ifølge de gamle ordbøger nogle få yderligere, især leksemet **iluunnaq*, som stadig ses i bibelsk sprog.¹⁶ Leksemerne i denne særgruppe kan ikke få en possessor underordnet sig, og de adskiller sig markant bøjningsmæssigt ved i kasus at skelne mellem nominativ og accusativ (i stedet for relativ og absolut) i former som *tamarmi* versus *tamaat*, *tamarmik* versus *tamaasa*. De retter sig efter en nominal kerne ikke blot med hensyn til kasus og numerus, men også i person: fx *uanga tamarma*, *uagut tamatta*. Leksemerne har derved deres eget paradigme. For de to hyppigst anvendte af leksemerne **tamaq* og **kisi* gælder, at de kan siges at være pronomensagtige, idet de forudsætter at det i forvejen er defineret, hvem der tales om eller at det fremgår af konteksten. Men her fastholdes de som særgruppe under appellativer under ordklassen egentlige nominer, primært nok fordi de øvrige stadig findes altså *iluunnaq* etc, som ikke i semantik fungerer som proformer.¹⁷

Former af *tamaq og *kisi brugt som frie prædikativer

Når man ser på formen *'tamarmik'* i subjekter i tekster, så viser det sig, at formen i en hel del tilfælde ikke står sidst i subjektssyntagmet, men er placeret for sig selv lige opad verballedet. At det er tilfældet ses tydeligt i eksempler, hvor både subjekt og objekt til et transitivt verballed står eksplicitte som i følgende eksempel taget fra corpus (maj 2018):

FX: ... *nunaqqataasalumi taamaalaartuunera tamarmik nalunngilaat*

Men det ses også ved intransitive neksusser:

FX: *Arnat mersortartut ajunngilluatumik tamarmik ingerlapput, ...*

¹⁶ De andre leksemer, der optræder i ældre ordbøger er **torunnaq* og **katinnaq*

¹⁷ Dette forhold får dem yderligere til at minde om pronominer idet også *nammineq* blandt de coreferentielle pronominer kan stå som frit prædikativ.

Ellers er reglen at samtlige kongruensadled til subjektskerne følger umiddelbart samlet efter kernen – og former af *tamaq kommer sidst hvis der er flere.

Det samme mønster ses ved formen 'kisimik' i subjekter:

Fx: .... *inatsisiliortummi tamanna kisimik allanngortissinnaavaat*, ...

Fx: *Timersortartut kalaallit unammeqattaarnerni kisimik peqataaniangillat*.

Formerne 'tamarmik' og 'kisimik' står med deres fleksion som kongruensadled til deres neksus' subjekt, men samtidigt understreger deres placering, at de ikke primært beskriver en egenskab ved subjektet, eller rettere ikke en essens og noget blivende, men et forhold i situationen ved verbalhandlingen. Dette kan benævnes, at de er brugt som frie prædikativer.¹⁸

Opsummerende skal der så mindes om, at det store flertal af egentlige nominers underordklasse appellativer ikke hører til en særgruppe, bortset fra at de hører til i særgruppen af nominaliseringer. Lidt efter mængdeomfanget kan man sige, at først skiller man pronominerne ud, så proprierne og numeralierne, og så en række særgrupper af appellativerne og tilbage står hvad der udgør det store flertal af nominerne, nemlig appellativer uden særlige særkender bortset fra at de fleste er nominaliseringer. Men særgrupperne overlapper også hinanden, idet fx abstrakte begreber dannet på +NIQ vn, +SSUSEQ vn etc er nominaliseringer, men samtidigt er det ord, der som regel kun findes i singularis, dvs de er utællelige (Gram/SingTant).

Underordklassen proprier (under ordklassen egentlige nominer under hovedordklassen nominer) og dens underunderordklasser:

Underordklassen proprier er egenavne på mennesker, men også på institutioner og geografiske steder – dvs et notionelt kriterium. Men der gælder dog også et distributivt kriterium: De udmærker sig på grønlandsk især ved ikke umiddelbart at kunne have et possessoradled underordnet under sig, og tager dermed ikke possessormarkering i deres fleksion.¹⁹ De har endvidere som regel kun et numerus. Men derudover følger de de sædvanlige paradigmer for egentlige nominer (og i sprog som dansk og engelsk paradigmerne for substantiver). Dvs at der i denne underordklasse er tale om dels distribution og form, men også som samlende kriterium et notionelt kriterium, som dækker klassens medlemmer – med de gråzoner som optræder i forbindelse med usikkerhed om hvornår en betegnelse er brugt som navn. Proprier vil desuden af hensyn til maskinoversættelsen yderligere blive tagget i systemet med det primære tag: Prop.

¹⁸ For nærmere om termen frie prædikativer se Erik Hansen og Lars Heltoft: Grammatik over det danske sprog. 2011: om at betydningen er accidentiel dvs ikke essentiel eller permanent – og dermed faktisk kommenterer på verbalhandlingen sådan som adverbale adled gør det om måden (p 914); om at det også gælder for ord som 'alle' m fl (p 578). En anden terminologi er at kalde det for prædikativt attribut, som i Nils Sjöstrand: Ny latinsk grammatik, Gleerups 1960, hvor det defineres som: et substantiv eller adjektiv (particip), som är bestämning både till satsens predikat (eller annan verbform) och till et substantiviskt huvudord, efter vilket det rätter sig till numerus, genus och kasus (p 146).

¹⁹Hvis der er en possessor, så er det del af propriet som fx i Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu dvs Grønlands Nationalmuseum og Arkiv.

Propriers inddeling i underunderordklasser: Derudover vil der blive udskilt grupper ved enten at blive tagget med det sekundære tag Sem/Geo som er **geografiske proprier** eller tagget med det sekundære tag Sem/Hum som er **non-geografiske proprier** eller tagget Gram/ACR som er acronymer – dvs at man derved skiller samtlige proprier restløst i tre grupper, som derfor må betegnes som tre underunderordklasser.

Som sekundære tags findes også Sem/Mask og Sem/Fem - og Sem/LastName, og det må så ses som tags, der etablerer **særgrupper inden for non-geografiske proprier: dels to for fornavne ud fra køn, dels en for efternavne** inden for underunderordklassen non-geografiske proprier. Non-geografiske dækker ud over navne på personer også institutioner og virksomheder. Disse sidste er i mange tilfælde nominer som er nominaliseringer, og hvad der gælder for nominaliserede appellativer, gælder også for nominaliserede proprier – se særgruppen nominaliseringer under appellativer. Så proprier der indeholder nominaliseringer udgør for så vidt en særgruppe, i og med at de dermed har inderivationssyntaks.

Den tredje underunderordklasse består af **acronymer** som både kan være geografiske og non-geografiske, men som er kendetegnet ved at bestå af kapitæler for begyndelsesbogstaverne af den betegnelse som er 'uforkortet'. Acronymer noteres med det sekundære tag Gram/ACR (men det er ikke på nuværende tidspunkt jan 2019 udnyttet undtagen til at skelne dem fra samme virksomheds produkter (jf eksempel med BMW nedenfor). Acronymer vil kun have et numerus, i reglen singularis (jf beskrivelsen af følgende sekundære tags Gram/SingTant og Gram/PlurTant under særgrupper under appellativer). De acronymer, som går på virksomheder som fx en bilfabrik som BMW, er non-geografiske proprier, men samtidigt kan deres produkt bruges som et tælleligt appellativ. FX: BMWer er dyre.

Dvs at vi har følgende tre underordklasser – med evt særgruppe(r):

1. Primært tag: Prop, sekundært tag: Sem/Geo

2. Primært tag: Prop, sekundært tag: Sem/Hum – som udspalter følgende tre særgrupper, idet udspecificerende sekundære tags erstatter Sem/Hum:

Primært tag: Prop, sekundære tags: Sem/Fem Sem/Mask; Sem/LastName

3. Primært tag: Prop, sekundært tag: Gram/ACR

Dette var dermed anden underordklasse under ordklassen egentlige nominer under hovedordklassen nominer. Herefter følger den tredje underordklasse.

Ordklassen numeralier (primært tag: Num) **under hovedordklassen nominer** (intet tag)

At **numeralier** (talord) ses som en ordklasse for sig er helt almindeligt inden for ordklasseinddeling.²⁰ Det generelle billede er, at ordklassen numeralier omfatter mængdetal (/kardinaltal; dvs dem man også bruger som talrække) og ordenstal.²¹ Denne tradition følges også her for grønlandske numeralier, men man kunne måske argumentere for at ordenstallene skulle høre under særgruppen af appellativer med obligatorisk possessor – se nærmere under den særgruppe.

For grønlandsk gælder, at talordene er låneord fra dansk, i en mere eller mindre tilpasset udtale og ortografi til grønlandsk, idet danske mængdetal er optaget i sproget – og derefter dannes ordenstallene ud fra grønlandske mønstre. Dog bruges stadig ofte de originale grønlandske tal til begyndelsen af talrækken - for klokken op til 12 men ellers efterhånden sjældent over ti.

Mængdetallene (Primært tag: Num) er karakteriseret ved brug i talrækken og derudover ved at stå som kongruensadled til andre egentlige nominer, appellativer, eller ved at indgå i forskellige faste forbindelser med mål og vægt og møntfod ubøjede - se nedfor i afsnittet om mål og vægt og møntfod. Mængdetallene og ordenstallene holdes ude fra hinanden på grønlandsk ved at de førstnævnte ikke tager possessoradled underordnet under sig (mens de sidste obligatorisk har possessoradled).

Som adnominalt adled, kongruensadled, bøjes de ud over numerus også i kasus:

Ex: *Immikkoortunik pingasunik* – tre afsnit (bøjet i instrumentalis).

At bemærke yderligere er, at talordet for 1, når det står som kongruensadled til et appellativ, som er plurale tantum, står i pluralisform:

Fx: *Qarliit ataatsit*.

Ordenstallene (Primært tag: Num, Sekundært tag: Gram/Ord) bøjes som nominerne i særgruppen af egentlige nominer som tager obligatorisk possessor. Ordenstallene dannes efter et regelmæssigt mønster ud fra mængdetallene – undtagen for de mindste tal – og de har - bortset fra leksemet siulleq - obligatorisk en underordnet possessor, og de står selv som kerne i nominalsyntagmet, i modsætning til mængdestal, der i reglen står som kongruensadled. Dvs at hvor vi på dansk/engelsk har ordenstallet brugt attributivt til et nomen, som i *'den fjerde kvinde'*, har vi på grønlandsk *'arnat sisamaat'* (hvor *arnat* er possessoradled til *sisamaat* som er possessum og derfor har possessormarkering ”kvindernes nr 4”). Dvs at ordenstallene opfører sig som særgruppen af egentlige nominer, der obligatorisk tager possessoradled.

Udtryk som *sisamassaanik* og *sisamariaammik* dannes ikke direkte fra mængdetal, men via yderligere derivation uden dog at miste ordenstallssemantikken – og samtidig med en funktion af mådens instrumentalis.

Derudover findes udtryk som *tusagassiortut pissaanerup sisamaattut oqaatigineqartarput*.

Ud fra hvad jeg har fundet i corpus (dec 2018) synes ordenstallenes distribution at være sådan at konstruktioner med *tassaavoq* kan have ordenstallet i subjektet, men ikke i subjektsprædikativet:
EX: *Periarfissallu pingajuat tassaavoq: umiarsuaateqarfiup Arctic Umiaq Line-p allarluinnarnit akisussaaffigineqalersinnaanera*.

²⁰ Det betyder ikke, at der ikke er lingvister, som har tænkt anderledes. Otto Jespersen påpeger at man måske snarere end at oprette en ordklasse for artikler for sprog som dansk og engelsk, skulle henregne tallene m m under pronominer (Otte Jespersen: *The Philosophy of Grammar*. (1924)1975:89)) **uklar redegørelse!!!s**

²¹ For nogle sprog vil der derudover være tale om yderligere typer tal, fx distributive (findes fx i latin).

EX: *Folketingimut qinigassanngortitat sisamaat tassaavoq, Siumut Partiimik pilersitseqataasoq maannalu folketingimut ilaasortaq Lars-Emil Johansen 58-inik ukioqartoq.*

Jeg fandt ikke strukturen: **Umiarsuaateqarfiup Arctic Umiaq Line-p allarluinnarnit akisussaaffigineqalersinnaanera tassaavoq periarfissat pingajuat.* (Derimod kan possessor + ordenstal godt stå efter adverbiet tassa (i betydningen 'altså', 'nemlig' og lign) brugt inde i nominalsyntaxmer).

Subjekt og adledet til det inderiverede subjektsprædikativs dummy tassa ser altså ud til ikke at kunne bytte funktion, som det ville kunne lade sig gøre i en modsvarende copula-struktur på dansk. I hvert fald har jeg ikke fundet noget eksempel i corpus. Derimod bruges en anden struktur: Hvis ikke ordenstallet skal være kerne i subjektet, så bruges ikke en copula-struktur på grønlandsk, men en struktur med derivation på GE, men den optræder ikke hyppigt – fx som pingajore-:

EX: *Qooqamit siulliullutik miloriartut ilaat marluk periarnerliorallartillugit Qooqa napputtut pingajoraat, tassa angummi sanersuttoortarsuata aappaa suli eqqorneqanngitsaq torrallavillugu imartaqanngitsumik qilalugaasaroramiuk.* Den struktur vil på dansk modsvarer af en copula-struktur, men er det ikke på grønlandsk.

Hermed er de to af tre ordklasser under hovedordklassen nominer beskrevet. Herefter følger nu beskrivelsen af tredje ordklasse under hovedordklassen nominer, nemlig ordklassen pronominer.

Ordklassen pronominer (primært tag: Pron) (**under nominer** (intet tag)) **og dens underinddeling i fem underordklasser**

Pronominer er nominer, som er proformer, dvs former som ikke i sig selv egentligt har et semantisk indhold, men som får det ved at vise tilbage til noget allerede omtalt. Der er proformer blandt alle tre hovedordklasser: pronominer som kan stå for noget som ellers udfyldes af noget nominalt fx leksemet taanna; proverber som står i stedet for et verbum fx leksemerne taamaappoq eller taamaalivoq eller taamaaliorpoq; proadverbier der kan udfylde et adverbalt adled, fx leksemet taama. Endelig kan man med et pronomen opsummere hele indholdet af en hel sætning.

Afgrænsningen af **ordklassen pronominer** over for de øvrige nominer er karakteriseret af gråzoner på de fleste sprog. Pronominer opviser ofte særegenskaber i deres fleksion, nemlig urgamle aflejringer fra tidligere sprogtrin, og det kommer dermed til at synes som et kendetegn ved dem. Pronominer er i udgangspunktet kendetegnet ved ikke at have semantisk indhold, men få det ud fra konteksten, altså ud fra, hvad de står som proord for – men de er trods det ikke helt uden semantik, og deres semantik er sammen med distribution baggrunden for en inddeling af dem i underordklasser.

Pronominer på grønlandsk er her fastlagt til at bestå af følgende fem **underordklasser**:

personlige pronominer

leksemerne uanga, illit, uagut, ilissi – primært tag: Pron, sekundært tag: Gram/Pers

demonstrative pronominer

leksemer som fx una, taanna m fl – primært tag: Pron, sekundært tag: Gram/Dem

interrogative pronominer

leksemerne kina og suna – primært tag: Pron, sekundært tag: Gram/Int

indefinitte pronominer

leksemerne kinaluunniit og sunaluunniit – primært tag: Pron, sekundært tag: Gram/Indef

coreferentielle pronominer

leksemerne nammineq og *immi – primært tag: Pron, sekundært tag: Gram/Coref

Som omtalt der er gråzoner for hvad der regnes som pronominer i de enkelte sprog. På grønlandsk kunne man overveje følgende: Nogle sprog vil klassificere deres leksemer med betydningen 'en anden en' som et pronomen. Her kunne man tænke på leksemet *alla* på grønlandsk som muligt pronomen. Ligeledes har sprog korrelationelle pronominer 'den ene – den anden' – her kunne på grønlandsk '*aappaa – aappaa*' forbindelser komme på tale. Nogle grammatikker for dansk vil have en kategori som kvantitative pronominer, som dækker ord som *al, begge, enhver, hver, hvem som helst, ingen, en, nogen m fl.* På grønlandsk er der da også leksemer som **ila* og **tamaq*. Som kandidater til interrogative pronominer kunne måske overvejes leksemer som *sorleq* og *qasit*. Det er en gråzone, og de omtalte leksemer har træk, der kunne ses som pronominale, men der er også en stor fare for at opfylde kategorier, blot fordi andre sprog har dem.²² Men i den nuværende sammenhæng vælges for grønlandsk at afgrænse pronominer, som det er fremgået i det ovenstående, altså en afgrænsning til de fem forskellige underordklasser, som i det følgende nærmere beskrives:

Personlige pronominer (primært tag: Pron, sekundært tag: Gram/PersPron) – **underordklasse under ordklassen pronominer under hovedordklassen nominer**

Underordklassen af personlige pronominer dækker kun 1. og 2. person, mens 3. person dækkes af demonstrative pronominer, ligesom det er tilfældet på mange andre sprog.

Prodrop-sprog er sprog, som dropper de personlige pronominer for subjektet i de fleste sammenhænge, fordi subjektmarkeringen i fleksionen allerede viser, hvad der er subjekt, ligeså godt, som et pronomen ville gøre det. Grønlandsk er et prodrop sprog – og subjektmarkeringen i verballeds fleksion fungerer som proform. Alt dette gælder også for 3. person dækket ved demonstrative pronominer.

Det samme gælder også for proformer for objekter og for possessoradled, fordi verballed med direkte objekt udover subjektmarkering også har objektmarkering i fleksionen – og fordi nominer der har possessoradled har possessormarkering i deres fleksion, og dermed viser fleksionen også i disse tilfælde lige så meget som et pronomen som proform. Det sidste betyder også noget, når vi taler possessive pronominer.

Subjektmarkering og objektmarkering i verballed og possessormarkering i possessum betyder, at personlige pronominer, der står eksplicit, mest bruges til at understrege et modsætningsforhold til andre personer i konteksten. Der kan dog også være tale om at afklare tvetydighed.

²² En fremstilling, som viser, at det bestemt ikke er et specielt grønlandsk problem at afgrænse pronominer, er Erik Hansen og Lars Heltoft: *Grammatik over det Danske Sprog* vol II p 548 ff.

Andre underordklasser til pronominer der findes i nogle sprog er fx *possessive pronominer*. Det findes ikke på grønlandsk. På grønlandsk bruges dels possessormarkering som proform når possessor er implicit, dels possessoradled af hhv personlige pronominer og demonstrative pronominer, hvis der skal udtrykkes emfase og modsætningsforhold. Der kan dog også her være tale om at afklare tvetydighed.

Uanset hvad der sproghistorisk ligger bag, så analyseres formerne *uanga* og *illit* samt *uagut* og *ilissi* til, at der er kasussyntetisme mellem absolut og relativ, således at analysen med hensyn til kasus afhænger af den syntaktiske funktion i konteksten.

Demonstrative pronominer (primært tag: Pron, sekundært tag: Gram/Dem) – **underordklasse under ordklassen pronominer under hovedordklassen nominer**

Demonstrative pronominer er dannet ud fra demonstrative rødder, som også ligger til grund for demonstrative adverbier og demonstrative interjektioner. Men det er gamle dannelser og samtidigt elementer af sproget, der har været brugt med høj frekvens, det betyder at der er sket ændringer – og ikke nødvendigvis på helt samme måde, samtidigt med at bøjningsparadigmet adskiller sig markant fra øvrige nominers bøjningsparadigmer. Der er et bøjningsparadigme, men der er uregelmæssigheder i orddannelserne diverse steder.

Demonstrative pronominer kan dels bruges som proformer og danne anafora, dels kan de stå som kongruensadled til en nominalkerne (og dermed også understrege anafora), - dels kan de være deiktiske.

Det er et åbent spørgsmål, hvorvidt det demonstrative pronomen, specielt former af leksemet *taanna*, når det står foran et egentligt nomen og de to ord står i person-, numerus- og kasuskongruens, om formen af leksemet *taanna* så skal opfattes som kerne og det efterfølgende nomen som apposition, eller om formen muligvis under påvirkning fra dansk ordstilling skal ses som adnominalt adled, der dermed bryder med den sædvanlige ledstilling på grønlandsk:

Fx *Taanna arnaq* .... versus *Arnaq taanna* .... . Men ud fra, at konstruktionen ses hyppigt, er det måske rimeligt at regne med, at der dermed er kommet et nyt felt foran kernen i nominalsyntagmer, nemlig et determinerfelt der står i kongruens m h t numerus og kasus med kernen. Denne analyse vælges også af hensyn til det sprogteknologiske projekt.

Derudover ses det i samfund med en stigende urbanisering, at rigdommen af retningsangivelser gennem demonstrativer reduceres. Den tendens findes også for grønlandsk, og den var måske allerede i gang delvist på Kleinschmidts tid. Nogle former vil så udvikles til at dække andre specielle betydninger i forhold til hvad de ser ud til at have betydet i udgangspunktet. Dette er i høj grad en proces som er i gang og som betyder en erodering af denne underordklasse.

Katersat vil til en vis grad afspejle den udvikling i opslagene for ord dannet fra de demonstrative rødder. Et godt eksempel på denne udvikling ses ved de demonstrative rødder *ik* og *kig*: ifølge Kleinschmidt så betyder *ik* 'nordpå uden for rækkevirke men synlig' mens *kig* betyder 'sydpå uden for rækkevidde men synlig'. For nutidens sprogbrugere kendes *kig* ikke (eller i hvert fald kun af få og i anden betydning – for en fra Maniitsoq er betydningen 'lige uden for huset'), mens *ik* har

overtaget og dermed nu dækker 'alle retninger uden for rækkevidde men synlig', altså i betydningen 'lige derhenne'. Denne udvikling i betydning gælder pronominet, dannet fra roden ik, nemlig innga – og den gælder også det demonstrative adverbium dannet af samme rod, nemlig ikani.

Af de demonstrative pronominer er de fleste af dem, som Chr Rasmussen har på sin liste (Rasmussen (1888)19XX p xx), i brug, dog opretholdes ikke forskellen mellem ignaa og ivna, og ligeledes kinnga er udgået. ???????? det skal tjekkes om resten stadig er i brug.

Tassa optræder i tre forskellige ordklasser: under pronominer (som demonstrativt pronominal rod), under adverbier og under interjektioner. Det demonstrative tassa fungerer som dummy ved U (ofte hvor der kunne have stået taanna- eller taakku-, men også i sammenhænge hvor det ikke ville være naturligt - se nærmere under særgruppen af verber med inderiveret subjektsprædikatív under intransitive verber). Tassa fungerer endvidere som erstatning for det demonstrative pronomener i oblique kasus, især i singularis (meget sjældent med en kerne i pluralis). Tassa må derfor beskrives som et ord, der fungerer i sproget som pronominalt. Se for en samlet udredning af tassa filen om tassa samlet: LGversion - TASSA på LGhjemmeside.

Interrogative pronominer (primært tag: Pron, sekundært tag: Gram/Int) – underordklasse under ordklassen pronominer under hovedordklassen nominer

Interrogative pronominer giver særlige problemer, fordi de er produkt af en historisk udvikling, som ikke er endt op med et entydigt mønster. Som det fremstår hos Kleinschmidt er der tre rødder på grønlandsk:

	pi	su(k)	ki(k)
Verbalt	pivoq etc	suvoq (sua?) etc	-
Nominalt	*pi fx pia	*su fx suatigut	-
Pronomen	-	suna	kina

Pronomener tager ikke possessor, dermed kan former som et eventuelt *suatigut* udelukkes som former af leksetet *suna*, men hvor hører former som '*sumik*' eller '*sunik*' hen? Ifølge Kleinschmidts grammatik dannes der et pronomener af *su(k)* i analogi med *kina*. Men bortset fra denne pronominal form '*suna*' 3.p sing absolut, så dannes resten af formerne som fx '*suup*' 3. p. sing relativ og formen '*suut*' for 3 p plur absolut/relativ, *sumik* for 3. p sing instr etc etc regelmæssigt fra *su(k)*. En måde at beskrive det på vil være følgende: pronomener *suna* er defektivt, idet der mangler bøjningsformer til at danne et helt paradigme, men de manglende former udfyldes fra leksetet *su(k)*²³ således at det samlede paradigme består af bøjningsformer som er stykket sammen fra to kilder, altså et suppletivt paradigme.

²³ Men der er ikke helt overensstemmelse mellem Kleinschmidts beskrivelser, idet han i Grammatik har 'su' og 'suk', men i ordbogen uden k. I grammatikken forklarer k-varianten formerne '*suup*' og '*suut*'. Samuel Kleinschmidt: Den grønlandske Ordbog omarbejdet af Sam. Kleinschmidt udgiven ved H. F. Jørgensen. København. Louis Kleins Bogtrykkeri. 1871. Samuel Kleinschmidt: Grammatik der grönländischen Sprache. Georg Olms Hildesheim (1851) 1968.

Situationen ved leksemet kina er lidt en anden, idet ki ikke er i brug mere i grønlandsk²⁴. Derudover har vi i 3.p sing relativ formen '*ki(a(p))*'. De øvrige kasusformer i singularis er former som er regelmæssigt dannede nominale former af ki. Men alle former i pluralis, dannes ved at tilføje derivationen +KKUT nn og først derefter dannes alle formerne helt regelmæssigt som nominalformer.

Dvs at ved begge leksemer, suna og kina, må vi tale om defektiv bøjning, suppleret (på lidt forskellig vis) af bøjningsformer fra de to rødder, hvoraf kun den ene stadig bruges i nutidigt grønlandsk.

Da ki(k) ikke længere er i brug, vil det – trods den sproghistoriske udvikling der ligger til grund – være det enkleste at tale om, at der findes et spørgende pronomener for personer og se synkront på formerne som ét leksem.

Men det er knapt så enkelt for leksemet suna. Kleinschmidt sætter et bøjningsskema op for det interrogative pronomener suna parallelt med det for leksemet kina. Det betyder at fx '*sumik*' og '*sunik*' ses som bøjningsformer i paradigmet for leksemet suna, dvs for et leksem som ikke kan have former med et possessoradled underordnet. De former som bruges med possessormarkering på Kleinschmidts tid, sætter han som former af su(k).

Hvorfor kan former som '*sumik*' så ikke blot få en beskrivelse, hvor de enten ses som former af det egentlige nomen su(k) eller ses som former af pronomener suna, dvs som enslydende former der hører til to steder? Her kommer sprogteknologiske overvejelser ind – er der en forskel i betydning afhængigt af, hvilket leksem en form tilhører? Hvis ikke, så skal formen kunne beskrives entydigt som det ene eller det andet. Kleinschmidts løsning er smart ved, at formerne med possessormarkering entydigt tilhører su(k), dem uden tilhører suna. Denne løsning giver i øvrigt en parallel til *pi, som kun kan findes med possessor – eller i viderederiverede former, det samme som så også vil gøre sig gældende for su(k), som dermed skal opføres som leksemet *su(k). Men spørgsmålet er om former af *su(k) med possessormarkering overhovedet bruges nu om dage. Den eneste forbindelse, der vist findes i corpus, er suatungaa+kasus – ellers synes der ikke at være nogen eksempler i corpus. Hvis det er tilfældet, at su(k) ikke længere findes i former med possessor, ud over den fossilerede forbindelse med *tunge, men kun danner basis for viderederivationer, så er det mest 'økonomisk' at beskrive pronomener suna, som hos Kleinschmidt, dvs at formerne ud over formen *suna*, er su(k)-former brugt suppletivt, og det hele regnes som et leksem. Men at suna oprindeligt er dannet ud fra roden su synes at dukke op i viderederivation ved +U nv, idet der både dannes leksemet sunaavoq og leksemet suuvoq.

Viderederivationer er også fx sorleq, men også dette regnes ikke som pronomener.

Su(k), suna og kina er sammen med andre interrogative leksemer med i dannelsen af indefinitte udtryk – se nedenfor

Indefinitte pronomener (primært tag: Pron, sekundært tag: Gram/Indef) – **underordklasse under ordklassen pronomener under hovedordklassen nominer**

²⁴ I ældre tekster findes formen '*kiuit*', som svarer til nutidens '*kinaavit*'. Dog ses i corpus formen '*kiunera*' for NN's identitet i en tekst fra 2013.

Indefinitte pronominer står som en underklasse til pronominer i nogle beskrivelser af sprog – altså med semantikken: nogen, en eller anden, enhver.²⁵

Indefinit/ubestemt/uspecifik betydning udtrykkes derudover på grønlandsk ved en række strukturer - se ovenfor under afsnittet 'Indledende ...' under afsnittet om at grønlandsk ikke har artikler.

Typologisk forskning i diakron udvikling af forskellige sprog fundet, at der ofte er en sammenhæng mellem indefinitte udtryk og så interrogative.²⁶ En sådan sammenhæng ses også i grønlandsk. Når de interrogative pronominer (og andre ord med interrogativ semantik dvs adverbier som qanoq, qanga, qaqugu²⁷) får den adverbielle enklitiske partikel LUUNNIIT påhæftet, bliver de indefinitte i betydning: fx kinaluunniit og sunaluunniit – og qanorluunniit. Dette adverbielle LUUNNIIT bruges også ved ikke spørgende leksemer i betydningen 'endog', - en betydning, som vel kan ses som baggrunden for, at det ved spørgende ord skaber en indefinit betydning.

Der er så i forbindelse med pronominerne to beskrivelsesstrategier: enten at sige, at de spørgende pronominer med –luunniit får indefinit betydning, eller at oprette en klasse af indefinitte pronominer. Det er denne sidste strategi, der er valgt her. En begrundelse er, at former som kinaluunniit og sunaluunniit ændres således, at det naturlige ikke længere er, at verballedet i den neksus, hvor de står fx som subjekt, står i interrogativ, men fx i indikativ, dvs de indgår syntaktisk set anderledes i neksusser.

I Erik Hansen og Hans Heltoft: Grammatik over det Danske Sprog vol II p 565 ff²⁸ opereres ikke med indefinitte pronominer som sådan, men med kvantitative pronominer, som bl.a dækker ubestemte paucal (dvs drejer sig om få i antal). Argumentet for at udskille kvantitative pronominer i dansk, skyldes dels at de udgør semantiske grupper, dels har en del særegen distribution fælles på dansk. De inddeles i følgende tre grupper:

1. de universelle: 'al', 'begge', 'enhver', 'hver', 'hvem som helst'
2. det nægtende 'ingen'
3. de ubestemte paucal: 'en' og 'nogen' og deres synonymer.

Hvis man ser på modsvarigheder hertil på grønlandsk, så må det allerførst konstateres, at i og med at nægtelsen på grønlandsk er en derivation i verber, så findes der ikke nogen direkte pronominal modsvarighed til 'ingen'. En modsvarighed er fx 'kinaluunniit' + verbal der er benægtet:

EX: Kinaluunniit angerlarsimaffeqarani inuusinnaanngilaq.

Leksemerne kinaluunniit og sunaluunniit er det grønlandske modsvar til nogle af de universelle 'hvem som helst'.

En anden modsvarighed er konstruktioner med TUQvn + upersonligt QARnv+nægtelsen NNGIT: (query - Serm.AG - febr 2019) Inuttaq ataaseq annikitsumik ajoquserpoq, qujarnartumilli annertuumik ajoqusertoqanngilaq.

²⁵ Se fx beskrivelsen af indefinitte pronominer i latin i følgende Johan Nicolai Madvig: Latinsk Ordføjningslære 3. udg (1857) 1962 og i Nils Sjöstrand: Ny latinsk grammatik 1960.

²⁶ M Haspelmath: Indefinite Pronouns, Clarendon Press, Oxford, 1997:5

²⁷ Men tilsyneladende bruges –luunniit ikke efterhængt et spørgende egl nomen som sorleq.

²⁸ For en mere generel diskussion af det definite overfor det indefinitte, se John Lyons: Semantics (1977)1991 kap 7 og for et mere kompliceret forsøg på at udrede de mange faktorer som spiller ind: Christopher Lyons: Definiteness. Cambridge University Press 1999.

(Et besætningsmedlem har fået mindre knubs men heldigvis er der ingen alvorligt tilskadekomne.) De universelle har to modsvarigheder på grønlandsk, idet 'al' og 'begge' dækkes af leksemet *tamaq,²⁹ mens resten dvs 'enhver' og lign semantik dækkes af enten de ovenforanførte indefinitte pronominer eller af kikkut tamarmik (kun pluralis) eller suna tamarmi/ suut tamarmik (dvs både singularis og pluralis). kikkulluunniit kan forstærkes ved tilføjelse af tamarmik.

Der er udbredt enighed i beskrivelserne af denne del af sprog om, at afgrænsningen har mange gråzoner på de enkelte sprog.

Dette gælder også for grønlandsk - som allerede nævnt får de interrogative pronominer også indefinit betydning sammen med pluralis-former af leksemet *tamaq. Dvs leksemet kina og leksemet suna i udtryk i pluralis som fx *suut tamarmik*, *kikkut tamarmik*. Det samme gælder for suna i singularis-former som fx *suna tamarmi*. Derimod findes kombinationen *kina tamarmi ikke med indefinit betydning. I disse nominale syntagmer er det ikke enkeltdelene, men kombinationen som giver den indefinte semantik.

Den indefinitte betydning får suna i øvrigt også i det faste udtryk *sumi tamaani*. Måske under indtryk af dette, så findes også *sumi tamani* hvor *sumi* er singularis, *tamani* er pluralis af leksemet *tamaq.³⁰

Diskussionen kan gå på, at når *tamaq er indblandet, så vil det altid henvise til at der er en mængde af en bestemt afgrænset art, og udtrykket ikke er totalt indefinit, men går på denne mængde og udsiger at det drejer sig om samtlige i mængden. Modargumentet er, at det også tit vil gælde kinaluunniit og sunaluunniit - både den talende/skrivende og den som modtager oplysningen vil have en ide om hvad mængden er som danner baggrund for det indefinitte element. Og det samme vil gøre sig gældende på andre sprog, som når man fx på dansk siger: 'Enhver er velkommen' eller 'alle er velkomne'.

Endelig er der også kombinationen for at udtrykke at det virkelig gælder for alle elementer i mængden på helt lige fod: kikkulluunniit tamarmik og suulluunniit tamarmik.

For at foretage en afgrænsning af de indefinitte pronominer, er det kun leksemerne kinaluunniit og sunaluunniit som her regnes for indefinitte pronominer.

Coreferentielle pronominer (primært tag: Pron, sekundært tag: Gram/Coref) – **underordklasse under ordklassen pronominer under hovedordklassen nominer**

Dette er klassen der omfatter leksemerne *nammineq* og *immi. De er karakteriseret ved, at de refererer til det samme som subjektet i egen neksus eller den direkte overordnede neksus.

²⁹ Hvis *tamaq bruges i distributiv betydning, så står det efterfulgt af 'immikkut'. Dog ses i enkelte tilfælde, at sprogbrugere kommer til at udelade 'immikkut'.

³⁰ Der synes at være usikkerhed i sprogbrugen omkring numerus i *tamaq i visse sammenhænge, fx findes i corpus: '*meeqqat atuarfiini tamarmi*', '*suut tamarmi akitsoriartorput*', '*Oquk nunani issittuni tamarmi Kalaallit Nunaannilu ajornartorsiutaavoq*'. I det anførte eksempel skyldes det nok mere usikkerhed omkring hvordan bøjningen af *tamaq er.

Leksemet *nammineq* sætter fokus på noget/nogen 'selv' – tit med en betydning af 'i kraft af sig selv' - i modsætning til øvrige muligheder.

Leksemet *immi gør det samme, men med fokus på udskillelsen fra andre.

Samtidigt komplementerer de to leksemer dog hinanden i vid udstrækning kasmusmæssigt og dermed syntaktisk set hinanden, idet leksemet *nammineq* mest optræder i subjektssyntagmer og ved coreferentielle possessormarkeringer, mens leksemet *immi ikke findes i absolut / relativ og dermed er udelukket fra subjektssyntagmer og possessoradled.

Leksemet *nammineq*

Namineq fremstår generelt som ubøjet, eventuelt som adled til et eksplicit personligt pronomen eller demonstrativt pronomen. Men leksemet *nammineq* findes dog ikke kun i denne ene form. For i de tilfælde, hvor det står som kongruensadled til en kerne i 3.p pluralis, findes der en særform: *namminneq*.³¹

Kleinschmidt bemærkede i sin grammatik, at der derudover kun forekommer enkelte bøjede former som fx *namminitsinnit*. Lige denne form findes ikke i corpus (maj 2018), men der ses derimod former med en bøjning som muligvis er analog til 3.p coref sing/plur som possessormarkering som i formen *namminermisut*, altså i en ækvalisform.

Der er altså ikke et klart bøjningsparadigme, den mest almindelige brugte form er *nammineq* – og så i pluralis *namminneq*. Dermed kan man enten vælge at sige at ordet i de fleste tilfælde står ubøjet (Kleinschmidts valg), eller man kan sige at der er tale om en meget omfattende synkretisme – den sidste vinkel er valgt her, fordi det er mest handy for det sprogteknologiske projekt.

Når det gælder coreferentialitet, så er der tale om to skopusser:

Det brede skopus: I udgangspunktet gælder det for formerne, at de i en neksus står og refererer til det samme som subjektet i neksussen refererer til – eller til denne neksus' direkte overordnede neksus' subjekt.

FX Royal Greenland kommunimut sianertarpoq sulisussarsiorluni namminneq sulisutik atorfeqavissut suliarunngitsooraangata.

Eller

FX Soorlu taanna oqaloqatigisinnaassagalarini namminermisut akutaammat.

Dog gælder det, som gælder også i øvrigt for grønlandsk, at de kan optræde ved dækket direkte tale eller tanke: Emilie tænker på at hun har mange ting at være ked af, men at Gitte lytter, dog:

Taannami namminermisut ajuusaarutissaqartigineq ajorpoq.

Dette brede skopus kommer så også i noget kontekst, hvor det ligner en kalke fra dansk 'i sig selv':

FX ... *tamannami namminermi ajunngilluinnarsinnaavoq*

Ud fra konteksten er –mi i *tamannami* den enklitiske partikel, mens –mi i *namminermi* må ses som lokalisfleksion.

³¹ Skellet mellem singularis og pluralis opretholdes ikke – i hvert fald ikke i hurtigt nedfældede tekster – og det går begge veje.

Dvs former af leksetet *nammineq* følger den normale regel for coreferentialitet i nominale former, dvs i possessormarkeringer, dog med en tilføjelse. Når *nammineq* står som adled inde i et subjektssyntagma, kan det i modsætning til egentlige nominer måles på dette subjektssyntagmes kerne. I det tilfælde vil formen af leksetet *nammineq* blive beskrevet som coreferentiel, og målt på denne kerne. Det samme ville ikke kunne lade sig gøre ved possessormarkeringer i nominer i et subjektssyntagma, dvs at coreferentielle possessormarkeringer er udelukkede i et subjektssyntagma i en hovedneksus,³² og i et subjektssyntagma i en underordnet neksus er coreferentialiteten målt på den direkte overordnede neksus subjekts kerne. *Nammineq* kan altså til forskel måles på sin egen kerne.

Ved possessormarkeringer i øvrigt fungerer former af *nammineq* til at understrege det coreferentielle i en possessormarkering, samtidigt med at der aldrig i den forbindelse optræder en eksplicit possessor (formodentligt på grund af at det ville være totalt redundant).

Men inden 'snævert skopus' behandles, er der yderligere at bemærke, når leksetet *nammineq* bruges som adled i subjektssyntagmer, kan ordstillingen være anderledes end den normale ordstilling for adnominale adled som er kongruensadled.

Leksetet *nammineq* brugt som frit prædikat

Ligesom det gør sig gældende ved former af **tamaq* og **kisi*, på samme måde kan også former af *nammineq* optræde som kongruensadled til subjektssyntagmet, men være placeret ved verballedet – dvs at det samtidigt fungerer som en slags adverbalt adled (jf ovenfor om **tamaq* etc):

Fx *Hansillumia aamma nammineq nalunnigilaa*

FX: *Akitsuut pisiniarfinnut tunngavoq, pisiniarfillu pisisartuminnut tutsitsiniarnertik namminneq akisussaaffigaat.*

Dvs at det er brugt som frit prædikat.

Dette at *nammineq* kan ses som frit prædikat skal medtænkes ved inderivation. Ved inderivation mister verbalstammer deres evne til at have eksplicit subjekt, men kan ved personlig inderivation have subjektsinformation. Ved personlig inderivation ved fx NIQ og TAQ kommer subjektsinformationen i form af possessoradled og possessormarkeringen på nominaliseringen:

FX *Ukiorpassuarni aaqqiiniarnerit namminneq oqariartuutigiugaat kiisami timitalerniarneqalermata, ...*

Oqariartuutigiugaat har possessormarkering for 3.p non-coref pluralis – altså subjektet er 3.p pluralis. I den nominaliseringen ville vi have en neksus som følger:

Ukiorpassuarni (politiikerit) aaqqiiniarnerit (taakku) namminneq oqariartuutigiuarpaat – hvor formen *namminneq* kan ses som frit prædikat og dermed knyttet til verballedet ud over sin tilknytning til det implicite subjekt.

En beskrivelsesmodel ved inderivation kan så blive, at nok er der ikke plads til subjektet, men der er plads til frie prædikativer qua den del af deres tilknytning, der går på verbet, her den inderiverede verbalstamme. Det er mere eller mindre analogt til det forhold, at neksusser med verballed i

³² Altså undtagen når en hovedneksus står som dækket direkte tanke. Undtagen i dette tilfælde findes der ikke strukturer som **Ernini aallarpoq*, men derimod: *Ernini nuusimamat*, *Kaali aliasuppoq*. Derimod er strukturen med *nammineq* i hovedneksus ok som i: *Kaalili nammineq aliasuppoq*.

kontemporativ, kan stå underordnet den inderiverede verbalstamme og dermed stå subjektcoreferentielt med det subjekt, som man kun kender gennem subjektinformation. Ved upersonlig inderivation vil kontemporativ i 3.p coref singularis som neutral abstrakt form optræde – og dermed kun signalere at denne verbalhandling i kontemporativ har samme subjekt som verbalstammen som fuldt verballed ville få, men som ved den upersonlige inderivation er ubekendt. Dette sidste vil kunne overføres på brugen af leksemet *nammineq* ved nominaliseringer uden possessor og dermed uden subjektinformation – som man blandt andet ser i leksikaliserede nominaliseringer på passive nominaliseringer på TAQ og på LIAQ vn.

Ex: *nammineq iffiugaq* versus *nammineq iffiukkani*

Ex: *nammineq kagiliaq* versus *nammineq kagiliani*

Det betyder, at *nammineq* i sådan en inderiveret sammenhæng - analogt med kontemporativ i 3.p coref sing - bør analyseres som coreferentiel.

Og det vil så også sige, at i et syntagma som '*angutip nammineq iffiugaa*' med personlig inderivation må formen *nammineq* analyseres som 3. p coref sing, nemlig coreferentiel med hvad der ville have været subjekt for '*iffiorpaa*', nemlig det subjekt, som ikke kan stå der, men som der er subjektinformation om i possessor '*angutip*' og i possessormarkeringen i '*iffiugaa*'

Faktisk kunne man overveje om ikke leksemet *nammineq* i det brede skopus altid i subjektssyntagmer skal analyseres som frit prædikat, ud fra at de optræder anderledes end coreferentiel fleksion i egentlige nominer i den sammenhæng (se ovenfor). Dette kunne godt tyde på, at de altid er knyttet til verballedet og dermed på en og samme tid hører til i subjektssyntagmet og er knyttet til verballedet, hvilket så også passer med, at de kan stå ved inderiverede verbalstammer. Man kunne så sige, at når de står placeret væk fra subjektet og lige foran verballedet, så er der tale om en yderligere understregning af, at de er frie prædikativer. Men det ville rykke ved definitionen på frit prædikat, så det fastholdes, at *nammineq* bruges med bredt skopus - og herunder som frit prædikat, altså at brugen som frit prædikat ses som en del af mængden af tilfælde, hvor *nammineq* har bredt skopus.

Snævert skopus: Den anden anvendelse giver et helt andet snævert skopus for coreferentialiteten, nemlig mellem en form af leksemet *nammineq*, som står som kongruensadled med betydningen 'i sig selv' til en nominal kerne, så de tilsammen udgør et adverbalt adled – og måske er det slet ikke rimeligt at tale om coreferentialitet, idet det ikke måles på et subjekt, som jo ellers er målestokken for coreferentialitet. Men idet man mærker fx '*namminermi*' og '*namminermi*' i følgende eksempler hhv. som 3. p coref sing ablativ og 3.p coref sing lokalis, kan man sige at coreferentialiteten så i sådanne strukturer udelukkende står for, at det er en og samme entitet:

FX ... *bankimit namminermi pitsaasutut nalilerneqartut*

FX .... *Iranimi namminermi pissutsit akuliuffiginagillu ilaaqquffigissaanngikkivut, ...*

Sidste eksempel er et eksempel på den udstrakte brug af *nammineq* med snævert skopus til at betegne at kerne skal ses som 'national', 'indenrigs-'.

Dog falder ikke alle de oblikke kasanvendelser ind under snævert skopus: *nammineq* kan fx i formen *namminermisut* stå i en underordnet neksus og coreferere med nekussens subjekt eller med et subjekt for en overordnet neksus eller optræde i forbindelse med dækket direkte tanke.

Udover *nammineq* i oblikke kasusformer, vil strukturer med possessor + *nammineq* + possessum med non-coreferentiel possessormarkering falde ind under *nammineq* anvendt med snævert skopus. Det findes tilsyneladende ikke mange EX, hvor der ikke er tale om nominaliseringer. Men der er fx følgende:

EX: Taava nunatsinni maani sulissutigisassagut ullumimit sulissutigisinnaangorpagut nunasiap inuisut pinnata, kisianni naalagaaffiup nammineq inuisut.

Ved nominaliseringer er der to mulige analyser - delvist afhængigt af den nominaliserende derivation, samme forhold gør sig gældende ved derivation som kan aktualisere inderivation. Se nedenfor.

Bredt skopus versus snævert skopus, hvor begge dele må ses som en mulig analyse

Ved passiv på NIQAR og agens angivet i ablativ findes *nammineq* i to strukturer, en hvor det følger agens i kasus, dvs står i en ablativform,³³ og en anden hvor det hævder sin funktion som frit prædikat til den inderiverede verbalstamme:

EX: Suliniutip iluatsilluarnissaanut pingaaruteqarpoq ilisimatusarnerup inuiaqatigiinni innuttaasunit namminernit pigineqarnissaa ingerlanneqarnissaa, Ruth Montgomery-Andersen, suliniummut pisortaq Nuummilu najugalik, oqarpoq.

EX: Nem-ID'ip atulinnginnerani qinnuteqaatit allallu qangatut inummit nammineq atsiorneqartarallassapput.

Når *nammineq* står i ablativ falder strukturen ind under snævert skopus. Den anden struktur må analyseres ud fra inderivation og *nammineq* må ses som frit prædikat og dermed med bredt skopus.

Ved passiv på TAQ+U indeholder query (marts 2019) kun to eksempler - det tyder på at det ved den statiske passiv stort set ikke anvendes strukturer med *nammineq*:

- Nalunaarusiat paasiniaanerillu maannamut saqqummiunneqartut nunat tamalaat akornanni ingerlatsivissuarnit pisiaapput imaluunniit pisortanit nammineq allataallutik, soorlu Geusimit.

Ved passiv ses altså to forskellige strukturer. Hvis man overfører det til eksempler med nominaliserende derivation og regner med at sproget også i de tilfælde åbner op for snævert såvel som bredt skopus, ender man med tvetydige tilfælde i de eksempler hvor der er tale om possessor + *nammineq* + en nominalisering som possessum med non-coreferentiel possessormarkering:

EX: Kisianni pisiortornissaq nunarsuarmi aningaasarsiornikkut ajornartorsiornerup pilersaarutit unitsikkallarpai. Taarsiullugu suliffussuup pisortaata suliffissuup nammineq ineriartornissaa anguniarpaa.

nammineq kan her enten ses som kongruensadled til *suliffissuup* eller som frit prædikat til verbalstammen *ineriartor-*. Netop ved nominaliseringer på NIQ, som er inderiverende generelt, vil

³³ Men det må siges, at der er ret stor variation i hvordan *nammineq* bøjes i ablativ - incl i numerus (mit/nit) - så de bøjede former fremstår som en variant som ikke er sikker sprogbrug.

det nok være mest naturligt at se *nammineq* som frit prædikat. Det er langt mere tvetydigt, når der er tale om derivationer som langt sjældnere inderiverer, som fx *VIK+vn* - i følgende eksempel er det måske mere ligeforliggende at se *nammineq* anvendt med snævert skopus:

Taakkununnga inissinneqarput inuussutissarsiornermut tunngasut, *nunatta nammineq* *aqutsisoqarfia*, akileraarutit, atuarfeqarfik, inunnik isumaginninneq, kulturimut tunngasut, ilaqutariinnut inatsisinillu atortitsinermit tunngasut kiisalu eqqissisimatitsinermit tunngasut.

I helt abstrakte sammenhænge kan den nominale kerne udelades og man får kontekster som:

EX: *Nukkassaatitalinnik iisartagartorsimagaanni akisussaaffik namminermitippoq.*

I sådanne upersonlige kontekster må skopus ses som det svævre.

Derudover bruges så også former af *nammineq* med snævert fokus – og det sker i de oblique kasus; men det er ikke alle de oblique kasanvendelser som skal ses som noget med snævert fokus: *namminermit* i en underordnet neksus corefererer med subjekt – evt et subjekt for en overordnet neksus eller i forbindelse med dækket direkte tanke.

Leksemet *immi

*immi er en nominalrod *ik* (i flg SKI muligvis beslægtet med den demonstrative rod *ika*) med 3.p coreferentiel fleksion – og dertil føjes så fleksion for oblique kasus. Det optræder i samtlige 6 oblique kasus – i de fleste tilfælde med forskel mellem singularis og pluralis som fx i formerne *imminut* versus *imminnut*.³⁴ Til *immi-* føjes yderligere fleksion for 1. og 2. person før oblique kasanvendelser (hvilket er ulogisk, hvis 'mi' tolkes som 3.p coreferentiel fleksion, men selvfølgelig udtryk for en reanalyse). Men at 'mi' i *IMMI skal opfattes som fleksion for 3.p coref og ikke blot en del af roden, ses af, at man ikke finder en form som 'immimit' i 3. p coref sing ablativ, men formen 'imminit'.

Derimod findes *immi ikke i absolut / relativ og det er dermed udelukket fra subjektssyntagmer og possessoradled. Det står uden for disse syntagmer, men har ligesom *nammineq* to forskellige anvendelser.

*immi bruges coreferentielt med det brede skopus ligesom *nammineq*, når *immi fx bruges i terminalis til at understøtte reflexive eller reciproke verbalformer.

Hovedanvendelsen er, at det gennem sin coreferentialitet kan angive reflexiv betydning og derfor bruges i terminalis til at understøtte de reflexive og dermed intransitive former af transitive verber. I pluralisformerne understøtter det de intransitive former der dannes af visse transitive verber til at udtrykke reciprok betydning.³⁵

³⁴ Dog synes corpus (maj 2018) at vise at denne forskel ikke overholdes i dagligdagen – der er en del pluralis sammenhænge hvor singularis formen bruges - - der vil dog i mange af de tilfælde være tale om at det er en gruppe og der psykologisk tænkes på individerne hver for sig.

³⁵ Begge dele som adverbalt adled til det reflexive verballed – og uden at være valensskabende (jf for noget tilsvarende for danske reflexiver og valens: Erik Hansen og Lars Heltoft: Grammatik over det danske sprog.

I den øvrige brug i oblique kasus står det heller ikke som adnominalt adled, men alene og udgør i sig selv et adverbalt adled som corefererer med et subjekt ud fra det brede skopus. Hvis en agens ved passiv fx også indeholder en nominal kerne, vil det ikke være fulgt af ablativ af *immi, men af en ablativ form af nammineq eller af nammineq-formen bibeholdt som frit prædikat til den inderiverede transitive stamme (se ovenfor).

Derudover bruges *immi i en mere abstrakt betydning, hvor det coreferentielle ikke spiller nogen rolle, men hvor den adskillende semantik 'for sig selv' er det bærende, især i udtrykket 'immikkut' som også ligger til grund for verbet 'immikkoorpoq' og videredeviation af den verbalstamme. I FSTen og i Katersat figurerer immikkut som adverbium trods det at det utvetydigt er dannet ved at *immi har fået vialis kasusfleksion. Det betyder at immikkoorpoq analyseres ikke som det egentlig kunne nemlig som en verballisering af vialisformen immikkut (se under "hybrid-verber"), men optages som verbalstammen immikkoor-.

Det følgende skal udredes og så når det er udredt, skal det fordeles i det ovenstående:

Da NAMMINEQ også findes i oblique kasus uden at det står som adnominalt adled, synes der at være kontekster, hvor begge coreferentielle pronominer kan bruges i flæng – og det er spørgsmålet om hvilke parametre der her spiller ind:

Så hvad er forskellen på

Immisut versus imminermisut

Versus nammnermisut

Hvad ville fx kunne indsættes i følgende:

Ekstra Blademi allaaserineqarpoq, Master Fatmanip aningaasat katersani ??-nut atortarsimagai

?? = namminermisut / imminut / imminermisut

----

og immi bruges ikke i abs eller relative - men hvad så med?

A F oqarpoq Siumukkut neqeroorutigisimagaat immineq 1. borgmesteritut inissinneqarnissi

hvorfor en form som ser ud til at være en analogidannelse til nammineq – hvorfor ikke nammineq på det sted?

Nuup Eqqaani Utoqqarmiut Kangerluarsunnguanni ikuallanneq qamippoq. Ikuallanneq immineq qamissimasoq ilimagineqarpoq.

Immineq – hvorfor ikke nammineq, fordi immineq afsondrer fra andre 'aktører'?

Hvorfor ikke brugt en reflektiv – branden har slukket sig selv?

'For sig selv' må være semantikken bag valget af immineq frem for nammineq, men hvorfor ikke immikkut:

Aalajangersimasumik immineq ingerlassiunnaarnerup kinguneraa Air Greenlandimik

suleqateqalerneq, suleqatigiinnerup imarisai imak Thorkild Videbæk-ip oqaatigai:

2011: p 592f).

-Uagut nunatsinni immitsinnut pilersornerput killeqarmat, taava avataaninngaanniit pisiortornerujussuaq tunngavigalugu ulluinnarni inuuniartarpugut. Taamaattumik nunani allani akit qaffakkaangata uagut eqqorneqarnerput nalinginnaasumik nammineq immineq pilersorsinnaassuseqartunit qaffasinnerusarluni, Aningaasaqarnermut naalakkersuisoq Per Berthelsen oqarpoq.

Hvorfor 'immineq' og ikke 'imminut'? Menes der at de selv taget for sig selv kan forsyne sig?

-----

imminniipput de er hos sig selv nemlig ud fra betydningen de er for sig selv, leksikaliseret bl a til at være hjemme hos sig selv, ligesom imminnut iserpoq – nemlig hjem til sig og sine

----

Imminut versus imminiit betydningsforskel ususforskel ?????

Men udover de former som findes i SKI udredning, så findes der i corpus former af immi* med – neq, som var det en form dannet i analogi til nammineq-formerne:

Fx: .... nunaqqatiminnullu imminermisut iliorsinnaanngitsunut qujatitsiloortut. Hvad er forskellen på immisut og imminermisut og evt namminermisut?

Vi har eksempler som

Fx .... Siunnersuutaa immini ajunngikkaluartoq .... isumaqarpoq

men hvad er forskellen på siunnersuutaa nammineq ajunngikkaluartoq --- er nammineq reserveret til + human eller institutioner som kan optræde som agens????

Flere data i sær-fil om coref pron

EX: Arnat atisanik ilisserisut ilaat paamiormiu Nicki Isaksen ukioq kingulleq aamma peqataavoq. Taanna isumaqarpoq atisanik ilisserisartut kalaallit Tivolimi naapinnerat iluaqutigilluarsinnaagaat.

- Ilaana iluaqutaasorujussuuvoq. Nammineq allaanerusumik ilusilersuisinnaaneq misileraaffigissallugu pissanganartarpoq takutitsivigisallu qanimut naapisinnaaneri aamma nuannequtaalluni. Atisanik ilisserisartut allat tamatuminnga misiliisariaqarput, Nicki Pedersen naggasiivoq.

Hovedordklassen verber (primært tag: V):

Inddeling i ordklasser og videre underinddeling

På grund af fleksionen i grønlandsk, er som nævnt den første inddeling af verberne en inddeling henholdsvis i **ordklassen intransitive verber** (Gram/IV) og i **ordklassen transitive verber** (Gram/TV). Disse to ordklasser har så derudover særgrupper af verber, som står som underinddelinger til hver af de to ordklasser.

Ordklassen intransitive verber (sekundært tag: Gram/IV) (inden for hovedordklassen verber (primært tag V)) og dens særgrupper

De fleste verber, der følger det intransitive bøjningsparadigme, er blot karakteriseret ved, at de obligatorisk tager et subjekt, og ved at der ikke er plads til et direkte objekt, i modsætning til at transitive verber ud over et obligatorisk subjekt også obligatorisk tager et direkte objekt.

Refleksive former:

Af enhver transitivt verbum kan – hvis det semantisk giver mening – dannes på grønlandsk intransitive former, som er refleksive og som oftest understøttet af det coreferentielle pronomen *immi i terminalis. Disse refleksive former er altså former af transitive leksemer, men de behandles i sproget helt på linje med former af intransitive leksemer, når der er tale om valensændrende derivation og nominaliseringer. Ved nominaliseringer kan refleksive former således nominaliseres ved TUQ og direkte ved NIQ uden passivvending, og TAQ kan ikke bruges ved disse former. Af leksemet oqaluupaa dannes fx oqaluuppoq med refleksiv betydning. De refleksive former bliver ikke tagget som transitive, men med primært tag: V og sekundært tag: Gram/Refl.

Reciproke former:

Langt de fleste verbalformer med reciprok semantik dannes ved derivation på +QATIGIIP vv, men der findes også leksikaliseret intransitive former af transitive verber som har reciprok semantik fx *naapipput* - eller *oqaluupput* (af samme transitive lekseme som det refleksive *oqaluuppoq* er en form af). Begge disse to typer af reciproke former er altid i pluralis, med én undtagelse. Når de bruges i upersonlig comtemporativ form som subjekt eller som adverbalt adled, ledsagende oomstændighed til en verbalstamme der enten er nominaliseret upersonligt ved NIQ (dvs når nominaliseringen ikke tager possessoradled) eller er inderiveret ved passiv på NIQAR vv, er denne upersonlige kontemporative form altid 3. p coreferentiel singularis (helt på parallelt til verbalstammer deriveret på +QATIGIIP):

EX: Isumaqarpunga danskitaq naalakkarsuisuisa ima qisuariarnerat, tassa misissuinerup nunatsinniit aamma aqunneqarsinnaanerani akuersinerat, imaluunniit taamatut naapilluni suleqatigiinneq ajunngitsupilussuusoq.

EX: (corpus jan 2019): Pisassiissutissatut akuerineqartut Naalakkersuisup qernertanik qilalugarniarnerup allanngortinneqannginnissaanik kissaateqarnerata kiisalu Piniarneq pillugu Siunnersuisoqatigiit kaammattuutigisaasa akornanni naapilluni aalajangersarneqarput.

Det gælder generelt for begge typer reciprokke, at de kan understøttes af *immi men ofte ikke bliver det. De reciprokke former tagges ikke som transitive, men med primært tag: V, sekundært tag: Reci.

Analysen er ved reciprokke former på -qatigiip-, at derivationen ses som ét samlet derivationsmorfem QATIGIIP som samlet sættes på en transitiv stamme og danner en intransitivt verbum.

Derimod får QATIGIIP sat på en intransitiv stamme ikke reciprok betydning med hensyn til denne intransitive verbalstammes semantik, hvis vi skal tale om noget reciprokt i disse orddannelse, så befinder det sig på derivationens plan semantisk. Det kan måske bedst illustreres ved at tænke på leksemerne nerivoq over for nerivaa. Leksemet nereqatigiipput har muligheden for at være tvetydigt, men er det ikke i praksis, idet sprogbrugen gennemført synes at være kun at derivere ud fra den intransitive stamme. Hvis man tog nerivaa og viderederiverede med QATIGIIP, så ville det betyde, at subjektet i pluralis spiser hinanden. Mens når udgangspunktet er det intransitive leksem så bliver det et noget mere hyggeligt resultat: de spiser sammen. QATIGIIP består oprindeligt af QATe + GE + IK men kan ses som leksikaliseret ved transitive stammer, mens denne basale semantik og opbygning fastholdes ved intransitive stammer: de har hinanden som fælle i at _, hvor det reciprokke kommer ind med IK, der omdanner transitive stammer på -qatige til intransitive stammer på -qatigiip og gør den transitive semantik i QATIGE til reciprok i QATIGIIP.

Ved par af verber som nerivoq versus nerivaa, hvor det er en handlende person som går igen som subjekt for det intransitive verbum (se nedenfor om særgruppen agentive verber) er det stammer af dette denne agentive intransitive leksem som ligger til grund i nereqatigiipput, og det samme gælder verber som atsioqatigiipput. Disse leksemdannelser ud fra intransitive stammer ses ikke understøttet af .*immi: * imminnut nereqatigiipput. I visse tilfælde, hvor der ikke foreligger et agentivt leksem, men kun et transitivt leksem, må en form på -qatigiipput ses som dannet ud fra en reflektiv form - det kunne være tilfældet med sungiusaqatigiip- hvor meningen ikke er, at de implicerede træner hinanden, men træner sig op sammen.

Intransitive stammer deriveret videre med QATe + GE + IK tagges med primært tag V, sekundært tag blot med Gram/IV.

Adverbale adleds kasus - rektion.

De fleste adverbale adleds kasus kommer mere eller mindre direkte som følge af den semantik, som skal udtrykkes i mere bogstavelig betydning eller i mere overført betydning.

Men der er grupper af verber, som tager adverbale adled, hvor semantikken er mindre styrende, og brugen af kasus dermed kan betegnes som mere grammatisk styret, man kan også udtrykke det ved, at der er rektion, dvs at et verbum styrer den og den kasus. Det er ikke altid nemt at skelne. Når leksemet naalaappoq tager terminalis, er det så som del af en særgruppe eller er det fordi det er 'naturligt' med en overført brug af terminalis – se neden for under særgruppen agentive verber mv.

Udover disse grupper kan man for enkelte verber også diskutere, om de styrer en bestemt kasus i et adverbalt adled (ud over hvad der ellers måtte stå af adverbale adled for tid og sted), uden at de indgår i en hel gruppe af verbale leksemer – fx *ilaavoq* + *terminalis*, viderederivationer af *oqarpoq* + *instrumentalis* (ex *oqaluttuarpoq* + *instrumentalis*). I de tilfælde vil løsningen være at der tilføjes oplysning om rektion (dvs hvilken kasus et adverbalt adled vil stå i).

Særgrupper med særlig neksussyntaks:

Derudover findes der en række særgrupper af verbale leksemer i intransitiv form, som giver særlige strukturerer i den neksus, hvor de står som verballed.

Særgruppen: Halvtransitive verber (tag i FST: HTR) **under ordklassen intransitive verber**

En særgruppe af intransitive verber er **halvtransitive**.³⁶ De er karakteriseret ved, at de er viderederiveret ved halvtransitiv derivation fra transitive verbalstammer og at de som optionelt oblikt objekt, dvs som adverbalt adled, udtrykker, hvad der ved de tilsvarende transitive står som obligatorisk direkte objekt. Dette er testen for om et nominalsyntagme i *instrumentalis* i en neksus med et halvtransitivt verballed (eller til en inderiveret verbalstamme der er halvtransitiv) er MIK-objekt for denne halvtransitiv. Den halvtransitive derivation sker afhængigt af stammen ved et ud af flere halvtransitive morfemer. FX: +NNIP vv som i *isumaginnippoq*; +SI vv som i *takusivoq*; +I vv som i *takorluuivoq*; +TSI vv som i *aatsivoq*; +LLIR vv som i *aallerpoq*. Men GCG skrives noteres de samlet med taggen HTR

Det, at der er flere derivationsmorfemer, er ved nogle få leksemer blevet udnyttet til at skille forskellige betydninger fra hinanden. Fx af leksemet *errorpaa* dannes dels det halvtransitive leksem *erruivoq* dels det halvtransitive leksem *errorsivoq*. Dermed er der så også baggrund for at skille *errorpaa* ud i to leksemer.

Det optionelle oblikke objekt står prototypisk i *instrumentalis* (deraf betegnelsen MIK-objekt). Men ved nogle halvtransitive verber har der udviklet sig en sprogbrug med tage *terminalis* i stedet for *instrumentalis*. Fx fra leksemet *asavaa* dannes det halvtransitive leksem *asannippoq* og det styrer *terminalis*. Netop dette leksem nævnes af Kleinschmidt (Samuel Kleinschmidt: *Grammatik der grönländischen Sprache*. Georg Olms Hildesheim (1851) 1968:§84), så det er ikke en ny udvikling. Disse halvtransitive verber tagges HTR+*terminalis* i FST'en, mens flertallet af halvtransitive verber blot tagges som halvtransitive med tagget HTR og dermed er det underforstået at de styrer *instrumentalis*, hvis de tager MIK-objekt.

³⁶ Forskellen på halvtransitiv og antipassiv: halvtransitiv kan også benævnes antipassiv og har uden tvivl historisk set været en antipassiv, idet antipassiv er knyttet til syntaktisk set ergative sprog (sådan som yupik stadig er det). Antipassiv hjælper ved syntaktisk set ergative sprog til at få sætninger til at hænge sammen, lidt som passiv gør det ved nominativ-accusativ sprog. Da grønlandsk kun morfologisk set er et ergativt sprog, er der kun få steder hvor halvtransitiven opfylder antipassivers opgave (nemlig ved nominaliseringer på +NIQ vn eller +TUQ vn af transitive stammer, som før nominaliseringen gøres intransitive i form gennem halvtransitiv derivation). For terminologi om ergativitet se R M W Dixon: *Ergativity*. Cambridge, Cambridge University Press. 1994.

Til sidst skal tilføjes, at halvtransitive verber kan tage adverbale adled i en hvilken som helst kasus ud fra semantikken – og herunder kan det led der ellers kunne stå som MIK-objekt godt komme til at stå som et almindeligt adverbalt adled: FX: anorersuarmik (MIK-objekt) versus anorersuarmit (adverbalt adled i ablativ) aniguipput.

Ambitransitive stammer, som giver særgrupperne Agentive verber (intet tag) versus Non-agentive verber (intet tag)

En anden inddeling angår særgruppen af **ambitransitive stammer** dvs stammer, som både kan blive til intransitive leksemer og til transitive leksemer uden derivationsforskel. Ex leksemet nerivoq versus leksemet nerivaa (se nærmere nedenfor angående halvtransitiv funktion).

Inden for leksemerne dannet af ambitransitive stammer ligger der et skel mellem agentive og non-agentive (/patientive).³⁷

De **agentive** (intet tag) er defineret ved, at subjektet for det intransitive lekseme er uændret det samme, som er subjekt for det modsvarende transitive – som det er ved leksemet nerivoq i forhold til det transitive lekseme nerivaa.

De **non-agentive** (intet tag) er defineret ved ikke at fastholde subjektet, men derimod at have hvad der er det transitive leksems objekt som subjekt – som det sker ved leksemet matuvoq i forhold til det transitive lekseme matuaa. Non-agentive verber minder på den måde om passive verber.

I begge tilfælde ses ikke en Grammatical Function Change, en syntaktisk funktionsændring, men en syntaktisk funktionsforskel,³⁸ idet ved de agentive er en valensforskel fra de tilsvarende transitive, mens ved de non-agentive er det samme tilfældet og derudover er det ikke agens, men patiens ved det transitive lekseme som ved det non-agentive (patientive) står som subjekt.

Hverken agentive eller non-agentive verber har noget tag, fordi denne inddeling ikke direkte spiller en rolle for det sprogteknologiske. Men indirekte vil denne inddeling dukke op i de videre beskrivelser, ikke mindst i forbindelse med halvtransitiv funktion.

Samuel Kleinschmidt sætter i nogle tilfælde i sin ordbog den intransitive form som den form, han går ud fra som lekseme, andre gange den transitive – formodentlig ud fra hyppighed eller ud fra hvad der er mest simpelt semantisk (jf også hans kommentar: Kleinschmidt: Grammatik der Grönländischen Sprache (1851)1968 §59).

Der findes eksempler på, at det ikke altid er et 'enten eller', men et 'både og', idet den intransitive form af et ambitransitivt verbum er i brug både som agentivt og non-agentivt. Det transitive lekseme atorpa har således ud over en halvtransitivt lekseme atuvoq, både et intransitivt non-agentivt

³⁷ For termerne ambitransitivitet, agentive og patientive, se Marianne Mithun "Valency-changing derivation in Central Alaskan Yup'ik" i: Dixon and Aikhenvald: Changing Valency. Case studies in transitivity 2000:84-113 + Dixon and Aikhenvald: "Introduction" p5.

³⁸ Ud fra formen kan der ikke tales om et proces morfologisk set, det er ikke sådan at den intransitive form dannes ud fra den transitive. Historisk set ser det ud til, at i visse tilfælde findes det intransitive lekseme, og der tilføjes det transitive lekseme til ordforrådet. I andre tilfælde gør det modsatte sig gældende.

leksem atorpoq og et intransitivt agentivt leksem atorpoq (som i øvrigt fungerer som var det halvtransitivt (især i betydningen 'at låne') – vedrørende den halvtransitive funktion se nedenfor).

Nogle gange er det ikke umiddelbart let at se, om der er tale om et agentivt eller et non-agentivt verbum eller måske blot en reflektiv form af det transitive verbum. Det transitive leksem inissippaa modsvares af det intransitive inisippoq. Er dette så agentivt eller non-agentivt? Eller er nogle intransitive former reflektive, selv om de anføres separat i ordbøgerne som et leksem? Ifølge Oqaatsit er betydningen: 'finder plads; anbringer sig; finder et sted at bo'. Det ser aktivt ud eller måske reflektivt, når man ser på de danske glosseringer. Men når man ser på anvendelsen i corpus (maj 2018) så virker det mere som non-agentivt (at være blevet placeret et sted eller i resultat ved et valg eller i sport) – og ingen af eksemplerne er understøttet af *immin(n)ut*, dvs strukturen tyder ikke på reflektiv. I ingen af eksemplerne ses verbet at have halvtransitiv funktion med et MIK-objekt (jf ang den slags funktion nedenfor). Den afgørende test mellem agentiv og non-agentiv må være, at se på, om der sker en syntaktisk funktionsændring. Ved inisippa er både subjekt og objekt +HUM, men da det vil være objektet for det transitive verbum, som vil blive subjekt for inisippoq, sker den syntaktiske funktionsændring som karakteriserer non-agentive verber, og dvs leksemet inisippoq skal regnes for non-agentivt.

Agentive verber kan som andre intransitive verber tage adverbale adled i forskellige kasus ud fra semantikken. Et eksempel man finder hos Kleinschmidt (Gram §85): taseq qajortorjaa versus tatsimi qajartorpoq, her ville der i nærværende fremstilling være tale om en ambitransitiv stamme.

Intransitive former af verber, der er deriverede på +TIP vv, skal yderligere udredes, nemlig hvorvidt nogle af disse former har udviklet sig fra at være reflektive til at tilhøre andre grupper – herunder evt agentive verber. Se nærmere under afsnittet om dette under transitive verber.

Udover den syntaktiske funktionsforskel som er beskrevet ovenfor, så er en særlig undergruppe af agentive verber som særgruppe interessante, nemlig agentive verber, som fungerer som var de halvtransitive. For denne funktionen som halvtransitiv, se nedenfor her.

Agentive verber, der fungerer som var de halvtransitive (sekundært tag: Gram/HV)

Blandt de agentive intransitive verber er der belæg for, at en del af dem fungerer, som var de halvtransitive, dvs de tager et optionelt oblikt objekt i instrumentalis (MIK-obj). Man kan også sige at de er halvtransitive gennem en nul-morfem-derivation – dette er, hvad Kleinschmidt reelt gør, når han i sin ordbog ved visse transitive verber anfører et leksem, som er et agentivt verbum, og betegner dette som 'htr'.

Men der er sket en vis udvikling henimod, at halvtransitive former viger for agentive brugt som halvtransitive. Hos Kleinschmidt (Samuel Kleinschmidt: Den grønlandske Ordbog omarbejdet af Sam. Kleinschmidt udgiven ved H. F. Jørgensen. København. Louis Kleins Bogtrykkeri. 1871) står leksemet nassaavoq som halvtransitiv til det transitive leksem nassarpaa, men i nutidens sprog bruges det agentive nassarpoq som halvtransitiv. Det samme gælder nerivaa versus nerinippoq, da nu også det agentive leksem nerivoq bruges i halvtransitiv funktion.

I visse tilfælde modsvarende et transitivt leksem ses både en agentiv form for halvtransitiv og en eller flere med halvtransitiv derivation – i Kleinschmidts ordbog finder vi fx:

Leksemet najorpaa, modsvaret af: najorpoq, najuivoq og najornippoq, idet de alle står oplistet som halvtransitive. Men han sætter dog kun –mik på som oplysning til de sidste to, så måske burde najorpoq blot regnes som agentivt og ikke et agentivt verbum fungerende som halvtransitiv. Det vil svare til hvad der sker ved leksemet nangippaa som har halvtransitiven nangitsivoq og samtidig har en modsvarighed i nangippoq som agentivt verbum. Dog vil dette være splittet op i Kleinschmidts retskrivning til nangippoK versus nangipå med halvtransitiven nangitsivoK.

Det kan være svært at udrede, hvis et agentivt verbum tager en terminalisform, om der er tale om halvtransitiv funktion i lighed med, at nogle halvtransitive verber kan forbindes med terminalis i stedet for instrumentalis. Fx finder man i et opslag i Kleinschmidts ordbog leksemet naalappoq – mut, og så først derpå at det også findes som transitivt naalappaa. Naalappoq er klart et agentivt verbum. Men skal brugen af terminalis ses som en semantisk betinget terminalis eller skal den ses som grammatisk og formen klassificeres som en agentiv der anvendes som halvtransitiv? Måske er det nyttesløst, idet der måske ligger en mulighed for overført anvendelse semantisk set af terminalis ved alle halvtransitive og agentive halvtransitive. Hvis det er præmissen, så følger deraf, at vi kommer ud i mange gråzonesituationer. Et vigtigt parameter må være graden af indefinitthed i det oblique led i terminalis. Hvis man ser på corpus, er langt de fleste adverbale adled i terminalis absolut ikke indefinitte og ubestemte i konteksten de ses i.

Ud fra disse overvejelser vælges her den afgrænsning, at agentive verber med oblikt adverbalt adled i terminalis ikke regnes som agentive verber med halvtransitiv funktion, selv når det der står som terminalis vil stå som objekt for det modsvarende transitive verbum. Yderligere forskning må så se på, om der i nogle tilfælde er tale om forhold der klart er analoge med halvtransitive verber med terminalis og hvor det derfor er rimeligt at se det som et agentivt verbum med halvtransitiv funktion der tager terminalis i stedet for MIK-objekt.

Et par yderligere opslag i Kleinschmidts ordbog – til belysning af agentiv, agentiv med halvtransitiv funktion og halvtransitiv:

nuivoq står som hans lemma, og så først derunder nuivaa. Uanset rækkefølgen må beskrivelsen blive at de forholder sig som et agentivt verbum modsvarende et transitivt.

I lemmaet nujaajarpaa skal former som nujaajarpoq ses som refleksive, og ikke agentive, og derudover ses en halvtransitiv nujaajaavoq.

nunuvoq er lemma for Kleinschmidt i hans ordbog, og så er der også en transitiv nunuuaa – men også her kan man sige at forholdet mellem de to bliver agentivt versus transitivt.

Det som virker forstyrrende er, at der ved ambitransitive stammers leksemer som nævnt ikke er tale om en proces – men derimod om to parallelle udnyttelser af samme stamme. I modsætning til dette er der ved transitive versus halvtransitive tale om, at den transitive er den basale, som så den halvtransitive skabes ud fra gennem derivation.

Idet så adskillige (formodentlig en større og større mængde) agentive verber kommer til at fungere som halvtransitive, så kommer der lidt mismatch ud af det – og det er noget af det, som spiller ind, når agentiv-betegnelsen måske forekommer underlig i visse tilfælde.

Som det ovenstående viser, kan der komme tvivlstilfælde i forbindelse med brug af terminalis ved agentive verber. Indtil der måtte komme tungtvejende argumenter for det modsatte, så omfatter klassen af agentive verber med halvtransitiv funktion kun dem der tager det oblique objekt i instrumentalis.

Men generelt er det sådan at bortset fra når agentive verber fungerer som halvtransitive, så fungerer de som intransitive verber uden særkender, idet hvad de tager af kasus er styret af semantik, undtagen hvis der er en særlig grund til at angive et rektionsforhold, dvs sådan som det er tilfældet ved intransitive verber generelt.

Konklusion: der findes blandt ordklassen intransitive verber **en særgruppe af agentive verber med halvtransitiv funktion der tager MIK-objekt i instrumentalis** (sekundært tag: Gram/HV) **eller i terminalis** (sekundært tag: Gram/HV + Trm).

Passive verber (intet tag)

Passive verber på grønlandsk dannes ud fra transitive verbalstammer, og der sker en syntaktisk funktionsændring (GFC Grammatical Function Change) ved, at objektet (med den semantiske rolle som patiens) til det transitive verballed bliver til subjekt (med den semantiske rolle patiens) for det dannede intransitive passive verballed, og subjektet (med den semantiske rolle som agens) til det transitive verballed bliver til et optionelt adverbalt adled til passiven (agens ved passiv). Agens ved passiv står i ablativ på grønlandsk. Den grønlandske struktur følger hermed nøje de helt basale kriterier for at tale om passiv. Og dette ses som afgrænsningen af passiv i nærværende fremstilling.

De to basale måder at danne grønlandsk passiv på: ved derivation på +NIQAR vv eller +TAA vv

Morfologisk set er der lidt mere at bemærke, nemlig det, at ved begge de to passiver hver for sig på grønlandsk er derivationen historisk set sammensat af to morfemer: NIQAR kommer fra NIQ+QAR og TAA kommer fra TAQ+U(copula). Begge passive derivationer er leksikaliserede. Men når det gælder nominale sammenhænge findes både NIQ og TAQ og i begge tilfælde gælder det, at når de sættes på en transitiv verbalstamme, så både passivvender og nominaliserer de på én gang (for nominalisering se under særgruppen af nominaliseringer under appellativer). Man kan sige, at det er de to pågældende nominaliserende elementer som står for passiveringen, men hhv +QAR og +U i de to leksikaliserede sammensætninger af morfemer blot fastholder passiveringen. De to nominaliseringer har lidt forskellige mønstre for brugen af possessoradled. Ved passive nominaliseringer på NIQ vil possessor være information om patiens, og der kan tilføjes en optionel agens ved passiv (*ilinnit ikiornera*), mens ved TAQ vil possessor være information om agens, og dermed er der hverken plads eller behov for nogen optionel agens, information om patiens yderligere vil kun komme, hvis formen står som kongruensadled til et nomen, idet informationen vil komme i kernen i det nominale syntagma.

Ved derivation til passive verber kan begge passiver have agens ved passiv. Ved dem på TAA er der ikke mulighed for inderivation,. Ved dem på NIQAR er der derimod mulighed for inderivation,

men kun upersonlig inderivation, også selvom der tilføjes information gennem en optionel agens ved passiv.

EX: Umimmaat toquinnariarlugit qimaannarneqarsimapput neqaalu asiusimallutik.

EX med nominalisering: Naalagaaffiit Peqatigiit meeqqat atugarisamikkut illersorneqarnissaannut maligassaq - Nunatsinniit malinneqarnissaanut akuerineqarsimasoq, piviusunngortillugu malinneqarnissaa pingaaruteqarluinnarpoq, Inatsisartut siulittaasuat allappoq. Er den cont til inderiv verbalst??

Passiv ved derivation på +TARIAQAR vv

+(G)IAQ vn nominaliserer samtidigt med, at det udtrykker nødvendighed ifølge Kleinschmidt (Samuel Kleinschmidt: Den grønlandske Ordbog omarbejdet af Sam. Kleinschmidt udgiven ved H. F. Jørgensen. København. Louis Kleins Bogtrykkeri. 1871:p 118). Han anfører samtidig, at verbalstammen ofte før nominaliseringen deriveres på habituelt +TAR vv. Resultatet er, at nominet kommer til at betyde 'en som man må gøre sådan ved (for at opnå et vist mål)'. Det har så siden udviklet sig til en leksikaliseret derivation sammen med +QAR: +TARIAQAR vv.

Når denne derivation sættes på intransitive stammer, så sker der ingen ændring af syntaktisk funktion (ingen GFC (grammatical function change)). Og eventuelle gruppetilhør til fx særgruppen af halvtransitive verber virker stadig. Ex: Naalakkersuisut akisussaaffimmik tiguisariaqarput.

Det samme gælder, når derivationen sættes på transitive stammer og resultatet er et transitivt verbum. Der sker ingen ændring af syntaktisk funktion (ingen GFC) (Fx ... artornartulli angutitut atortariaqarpai). Herunder hører også reflexiv eller reciprok anvendelse af et transitivt verbum (Fx: Uagutsinnut aperisariaqarpugut / ... immitsinnut unammillertutut isigisariaqarpugut).

Men i de tilfælde hvor derivationen sættes på transitive stammer og resultatet bliver et intransitivt verbum, er dette verbum passivt. Dvs gennem derivationen passivendes den deriverede stamme og bliver til et intransitivt verbum – og der sker en ændring af syntaktisk funktion (GFC), idet det transitives verbum objekt (patiens) bliver til det deriverede verbums subjekt (patiens) (Fx: ... ikiortariaqarpoq).

Dvs. at der er følgende forskel: hvor NIQAR kun kan sættes på en transitiv verbalstamme og altid passivvender, så kan TARIAQAR både sættes på intransitive stammer og på transitive, og der sker kun en passivering, hvis der sker en formindskelse af valens, når det sættes på transitive stammer. Strukturen ved intransitivt verbum dannet fra transitiv stamme ved +TARIAQAR vv er passiv i semantik, og det er analog til de to passiver dannet ved NIQAR og ved TAA ved, at patiens går fra at være direkte objekt i aktiv til at blive subjekt i passiv. Konstruktioner med TARIAQAR tager ikke ofte agens ved passiv i ablativ, men kan gøre det. Dvs at denne konstruktion må ses som en tredje passiv – med den yderligere semantik af nødvendighed eller forpligtelse ud over passiviseringen.

Ovenstående må i øvrigt betyde, at det må blive meget små betydningsforskelle om nogen, som adskiller en non-agentiv form matuvoq deriveret med TARIAQAR fra en transitiv deriveret med TARIAQAR til et intransitivt verbum – det vil være homonyme verber: fx matusariaqarpoq. Det eneste kriterium for at skelne skulle være om der i en given kontekst kan tilføjes agens ved passiv når verbet er afledt fra leksetet matuaa.

For en diskussion af derivationer på +TIP vv og passiv, se under transitive verber og reflektive former.

Intransitive verber der er deriveret på NAR eller GUMINAR (intet tag)

Derivationsmorfemerne NAR og GUMINAR sættes på såvel transitive som intransitive verbalstammer. I begge tilfælde dannes intransitive verber der er monovalente, men med forskellig struktur i neksussen.

Ved verber deriveret på NAR sker en inderivation af den underliggende verbalstamme. Idet inderivationen aktiveres bliver resultatet en upersonlig inderivation, hvor kontemporativet i 3. p coref sing står underordnet den inderiverede verbalstamme.

Derudover findes også en anden struktur ved derivationer på NAR, idet det som skulle stå som subjekt for det underliggende verbum ved syntaktisk funktionsændring (GFC) kan blive til et optionelt adverbalt adled i terminalis.

Jeg har ikke i corpus stødt på eksempler hvor der både er en kontemporativ som ledsagende omstændighed til inderiveret verbalstamme og en terminalis. Dette kunne tyde på at der er en tendens til enten-eller, og det ville kunne beskrives som to alternative strukturer ved derivationer på NAR. Det er sådan set også logisk, fordi en terminalis giver en subjektsinformation om hvad der ville have været subjekt for den inderiverede stamme - og subjektsinformation er netop fraværende ved upersonlige inderivationer. Terminalis i forbindelse med GFC ses ved inderivationer på fx QQU som netop kun kan være personlige inderivationer.

Ud over disse to strukturer ved derivationer på NAR findes en tredje struktur: når NAR føjes til verbalstammer med vurderende semantik (værditilskrivende semantik), kan en kontemporativ som ledsagende omstændighed være reanalyseret til at stå som subjekt for verbet på NAR.

1) Inderiveret verbalstamme + NAR og kontemporativ underordnet den inderiverede verbalstamme er den første struktur

a. Intransitiv inderiveret verbalstamme + NAR:

Der sker ved denne struktur en GFC (en syntaktisk funktionsændring), idet det som er subjekt for det underliggende verballed - dvs for den inderiverede verbalstamme, det udelades og kendes ikke ved disse upersonlige inderivationer, og hele verballedet deriveret ved NAR får et andet subjekt. Verballedet deriveret på NAR er ikke upersonligt; det er minimum monovalent.

Med intransitiv kontemporativ:

EX: Aasaqqimmat atuarunnaariaratta savaaqqanik nalunaaqutsersuiartunngikkaangama ataatap aalisarialeraangami aappariserpaanga. Juni julilu taamanikkut saarulleqartaramik aalisaammik silagitsillugu nuannertaqisoq anorlertillugu ipunneq meeraalluni qasunartarami.

ipunneq er kernen i subjektet for kausativen *qasunartarami*; *meeqaalluni* står som ledsagende omstændighed til inderiveret verbalstamme *qasu-*. Inderivationen er upersonlig.

Med transitiv kontemporativ:

EX: - Kinguaariit unammisartut kingulliit suleqataaffigalugit pissanganarput.

Subjektet for *pissanganarput* er *kinguaariit unammisartut kingulliit*. Samme står implicit som objekt for kontemporativen. Subjektet til *suleqataaffigalugit* og til det underliggende verballed med stammen *pissanga-* er ukendt, det eneste kendte er, at de har samme subjekt - inderivationen er upersonlig.

EX: - Aak sitsiuppoq, isiginnaarlugulu tujorminaqaaq

Her er der ingen subjektsinformation for den kontemporative neksus, og heller ikke for den inderiverede neksusinstans ved stammen *tujormi-*, det eneste der står fast er at der er subjektscoreferentialitet mellem den kontemporative neksus og neksusinstansen *tujormi-*. Der er tale om upersonlig inderivation.

Det implicitte subjekt for indikativen *tujorminaqaaq* er meningsmæssigt det som også står som implicit objekt for det transitive kontemporative verballed. Det kan enten forstås som *aak* eller det er hele neksusses *Aak sitsiuppoq* som sammenfattes til 3.p sing svarende til at der kunne være indføjet et *tamanna*. Men dette kan også analyseres efter en reanalyse som den tredje struktur med kontemporativen *isiginnaarlugulu* som subjekt - alt efter om hvad svaret er på spørgsmålet: *Suna tujorminaqaa?* Denne ambiguitet findes ikke ved de forrige eksempler, hvor der står et eksplicit subjekt *ipunneq* eller hvor subjektet er i pluralis i formen på NAR.

b. Når NAR føjes til en transitive stamme, sker der en GFC, en syntaktisk funktionsændring, idet det, som ville have stået som direkte objekt ved det underliggende transitive verballed, nu ved verballed fra stammen på NAR bliver til subjekt. Mens det fastholdes som objekt for en transitiv kontemporativ der står som ledsagende omstændighed til den inderiverede stamme. Det betyder, at strukturen på det punkt ligner en passiv. Men det er ikke en passiv vending - og der kan ikke tilføjes tilsvaregheden af en agens ved passiv. Og der er heller ikke tale om at verballedet deriveret på NAR i sin helhed er upersonligt, det er minimum monovalent.

Rent morfologisk skal det anføres, at i stammer, der slutter på +GE nv/vv udelades dette morfem i traditionelt sprog helt eller delvist inden NAR tilføjes – fx *kusagivaa* – *kusanarpoq* versus *isorivaa* – *isornarpoq*. får GE nv overhovedet NAR

Med transitiv kontemporativ:

EX: *Inuusunnerilli ullutsinni aalisartutut piniartutullu inuusut ilinniarteqqissallugit piukkunnarput, sapinngisaat suliffeqarfinnut nutaanut tuluarsarlugit, Sten Egede oqarpoq.*

Inuusunnerilli + kongruensadled står som subjekt for *piukkunnarput*, og implicit som objekt for de to transitive kontemporativer der står som ledsagende omstændighed til den transitive inderivedere verbalstamme *piukkup-*.

I langt de fleste tilfælde ved NAR-derivation på transitive verbalstammer, er kontemporativen transitiv, men den kan være intransitiv:

EX: (corpus jan 2019) *Taamanikkut Savalimmiormiut aalisariutaat umiarsuannguuit qisummit sanaat ningittagarsuutit anginngitsut, ilaatigut pisoqavinnnguit itsakkajaanillu angisoorsuarnik motorersuallit, tamakkuninna siornatigut takusartuunani alutornavittarput.*

Da der ved intransitiv kontemporativ ikke er koblingen ved at subjektet for verbet på NAR samtidigt svarer til det implicitte objekt for en transitiv kontemporativ, så understreges det meget

upersonlige - der er egentlig hverken mere eller mindre kobling mellem det, der skulle være subjekt for kontemporativen og det, som skulle være subjekt for den inderiverede stamme, men når den anden kobling er væk, så er den samlede sammenhæng selvfølgelig også mindre.

Med oratio obliqua:

Ved transitive stammer med en semantik, som gør, at objektets plads ofte udfyldes ved en oratio obliqua, sker der ved derivation på NAR det, at oratio obliqua står på subjektets plads, og coreferentialiteten måles på, hvad der ville have været subjekt for den inderiverede stamme.

EX: Pisortat soraarsitaaneranni 5 millionit koruunit saniatigut Svend Hardenbergip soraarsitaanera aamma aningaasartuutaassaaq, sulili soraarnerani immikkut pissarsiassai isumaqatigiissutiginiarneri, Sermitsiaq naapertorlugu, naammassinngimmata nalunarpoq qanoq annertutigissanersut.

EX corpus jan 2016): Kiinaannit nalunanngilaq qanoq anilaangatigisut.

Oratio obliqua står ved verber som nalunarpoq på subjektets plads - og idet der er tale om en neksus, regnes den for 3. p singularis, og så kommer anførende verballed i 3. p singularis.

I nogle tilfælde sker en numerusattraktion, således at subjektet for mest overordnede neksus i oratio obliqua er coreferentielt semantisk set med subjektet for verballedet deriveret på NAR. Men selv i de tilfælde måles coreferentialiteten ikke på dette subjekt, men på hvad der ville have været subjekt for det underliggende verballed:

EX (corpus jan 2019): Nalunanngillat ajunngitsumik siunertaqanngitsut aamma nalunanngillat imigassartorsimasut aarillumu Matiarsip (Malakikkut ernerata) nulia Sussimik taasagaat arneriffigisaqattaarpaat naggataatigulli Luunamit qaninngarneqarlutik.

EX (corpus jan 2019): Qaannat pisoqqat amerlanersaat nutaanngitsuusut paasinarput.

Takket være at subjektet inde i oratio obliqua'en er pluralis, smitter det af på *nalunanngiC-* og *paasinar-* således at anførende verballed i stedet at have oratio obliqua som subjekt, har denne pluralisform som implicit subjekt. Men trods den opståede subjektscoreferentialitet, står oratio obliqua'ens mest overordnede verballed ikke i kontemporativ, men i participiumsform hhv *siunertaqanngitsut*, *imigassartorsimasut* og *nutaanngitsuusut*. Den måles på hvad der ville have stået som subjekt for det underliggende verbum og er dermed non-coreferentielt.

Videre derivation af verbalstammen på NAR behøver ikke at blokere for den upersonlige inderivation i forbindelse med NAR. Her et eksempel med nominalisering ved TUQ:

EX: Arnaavoq qanilaartoq oqaloqatigalugulu alutornarluinnartoq.

I eksempel står subjekt implicit, verballedet arnaavoq har inderiveret subjektsprædikat stammen arnaq- og til denne lægger sig to adnominale adled, kongruensadled, sideordnet ved -LU. Begge kongruensadled er nominaliseringer - og alutornarluinnartoq er nominaliseret ud fra en verbalstamme hvor der er en derivation på NAR ud fra verbalstammen alutore-. Til denne inderiverede transitive verbalstamme står med upersonlig inderivation kontemporativen oqaloqatigalugulu som adverbalt adled, ledsagende omstændighed.

2) Verbalstamme deriveret med NAR og optionelt adverbalt adled i terminalis er den anden struktur

Det er muligt, at den første struktur og denne anden ikke er totalt adksilte, men som nævnt fandt jeg ikke umiddelbart eksempler, hvor der både er en kontemporativ som ledsagende omstændighed til inderiveret verbalstamme ved NAR og så samtidig en terminalis.

På den anden side i det øjeblik en struktur hverken indeholder den optionelle terminalis eller den ligeledes optionelle aktivering af inderivation, så kan det ikke afgøres om et sådant eksempel er af den ene eller den anden slags. Det står tilbage at undersøge, om der er en overvægt af terminalis-struktur, når NAR sættes på intransitive stammer, og en overvægt af inderivations-struktur når NAR sættes på transitive stammer.

Her kommer et par eksempler med terminalis:

Med intransitiv inderiveret verbalstamme (qasu-):

- Uagut nammineq sulisutta maluginerpaavaat, taakkumi ulapeqaat, ullut freerfissaraluatik sapaatip akunneratalu naanerani aamma freerfissaraluatik atunngitsoortarlugit. Taamaattumik sulinerput uagutsinnut qasunartorujussuuvoq, innuttaasulli tamanna maluginaviannngilaat, Bjørn Tegner Bay oqarpoq.

Med transitiv inderiveret verbalstamme (paasi-):

Allatut oqaatigalugu: Silap allanngorarnera ilisimatuunut paasinarnerrulersinnaavoq, silalu siunissami qanoq ikkumaarnersoq siulittuutigineqarsinnaalissagunarluni.

Derudover viser det sig, at terminalis-strukturen er forenelig med, at en kontemporativ står som subjekt - se nedenfor.

3. Kontemporativ som subjekt for verballed deriveret på NAR

I det følgende eksempel står en terminalis og en kontemporativ, men kontemporativen står som subjekt i konstruktionen

Ullaarorluni aallarsimalluni anguartinut qasunarsisarpoq sivisuunik ipulluni ingerlasimagaanni. Tamannali angajoqqaatta ullu'qeqqarnissamut naatsorsuutigilluinnartarpaat.

I dette eksempel står kontemporativen aallarsimalluni (med ullaarorluni som ledsagende omstændighed) som subjekt til qasunarsisarpoq - og der er plads til en terminalis. Se nedfor under den tredje struktur ved NAR.

Strukturen kan være tvetydig ved verballed, som er deriveret ved NAR fra en stamme der har en vurderende semantik, og som står i 3. p sing, idet der foreligger den mulighed, at en kontemporativ i 3. person og singularis er reanalyseret som subjekt til verballedet deriveret på NAR:

EX: Ivinnguaq Storch ima naliliivoq: - Assut alutornartupilussuuvoq ingammik taamatut kalaallisut gyserimik isiginnaarluni, alutornaqaaq... nersugassaapput.

Her er der i konteksten ingen anden kandidat til at være subjekt for *alutornartupilussuuvoq* end kontemporativen *isiginnaarluni* med hvad der hører ind under den.

Så i dette tilfælde kan eksemplet næppe analyseres anderledes, men det er til gengæld tilfældet i rigtig mange andre eksempler:

EX: Shakespeare kalaallisut tusarlugu alutornaqaaq, Pipaluk Høegh Sermitsiap nittartagaani allappoq.

Vil spørgsmålet her være 'kina?' og gå på Shakespeare eller 'qanoq?' og gå på kontemporativen som adverbalt adled til den inderivede stamme - eller vil det måske snarere være 'suna?' og gå på tusarlugu med objekt etc? Det sidste er strukturen, hvor kontemporativen udgør subjektet.

Følgende to eksempler viser, at begge strukturer findes - 'kikkut?' versus 'suna?':

EX: - Soqutiginarluinnarpoq, illut qalipaaticissaarneri nuannarilluinnarpakka, meeqqallu tissaluttup eqqaani pinnguffattut isigalugit alutornavipput. (Hvor subjektet ses af numerus - det er *meeqqat* med kongruensadled, og kan ikke være andet)

Versus

EX: Assersuutigalugu; naapiinnarlugit nipilersornerup kingorna attaveqatigisarlugit alutornaqaaq. (Hvor der ikke er noget subjekt i konteksten, andet end kontemporativen med objekt mv).

Ved samtlige NAR-strukturer er der et eksplicit eller implicit subjekt, som 'gør at nogen_', 'får nogen til at _' - ved strukturen med en kontemporativ som subjekt, er det så den handling som forårsager at nogen_'. Derimod er den oplysning, der drejer sig om subjektinformation til den inderiverede verbalstamme, optionel. Hele verbet i modsætning til den inderiverede stamme vil have et syntaktisk subjekt.

Der er en tendens til, at der ikke er subjektinformation ved NAR-konstruktioner (terminalisstrukturen er undtagelsen), og dermed kommer som regel vurderingen automatisk til at stå for den talendes og kredsen omkring den talendes regning (jf også S KL Gram p 157). Det passer så fint sammen med, at inderivationen ved NAR altid er upersonlig.

Derivationer på GUMINAR hører til samme særgruppe som NAR og giver de samme strukturer, men derivationen er ikke nær så frekvent, og EX med derivation fra transitive stammer er i øvrigt sjældne, (men samme proportioner gælder for NAR-derivationer som der blot er flere af alt i alt og dermed også flere forekomster af derivation fra intransitive stammer). Hvad der gælder for GUMINAR gælder også for den med privativ:

EX: Mianerisassat annerpaat ilagaat Kalaallit Nunaata illoqarfii tamarmik angisuujunngimmata, mikinerusunilu najugaqarluni isertoruminaassinnaasarmat politiiñut inunnilluunniit ikiuisartunut allanulluunniit saaffiginissimagaanni ikiortissamik ujartuilluni, kikkut akuleruttussat qanitarisutut ikkajummata.

EX: Ukiummi taakku isertortumik piginnaanilinnut inuuffiginiarlugit atoruminaatsuusimapput.

EX: »Yupik«-mik oqaluttut uagutsinnut tusaannarlugit paasiuaminaaqaat, imaluunniit oqarluaannarta paasissaanngillat.

Men selvfølgelig kan verballed deriveret med NAR og GUMINAR i deres helhed tage kontemporativer som adverbalt adled ledsagende omstændighed:

EX: Nalunngilara kangerluup taassuma piumalleraangami „kigutiminik” takutitsisarnera, tassa tinimumik ulimumilluunniit aallartitsilluarsimalluni avannermik akornusersorneqaleraangami mallerluni atoruminaalluinnalersartooq, massa imartat kujatiminiittut avannaminiittulluunniit qatsungaarlutik atoruminarluinnaraluartut.

Til sidst et eksempel, hvor der til en form med NAR både står en ledsagende omstændighed til hele verballeddet, og en til den verbalstamme som er inderiveret:

EX: Nassuttuup paatungersua ittuttuinnanngorpoq persorersuit qipisorsuullutik

qummukaasuinnanngortillugit. Isiginnaarlugit amiilaarnarlutillu alutornaannarput.

Her er der begge strukturer, idet isiginnaarlugit står som ledsagende omstændighed til inderiveret verbalstamme ved NAR i alutornaannarput, mens amiilaarnarlutillu står med et -LU i adverbial funktion til at betyde samtidighed med indikativen og står som en ledsagende omstændighed til hele indikativen (idet der er tale om egenskaber vil modsvarigheden på dansk være et 'både-og'). I øvrigt indeholder også amiilaarnarlutik selvfølgelig en inderivation ved NAR fra verbalstammen amiilaare-.

Særgruppen af verber deriveret på NAR giver ikke anledning til tags for FST'en, men for CG er denne særgruppe en gruppe verber, der bl.a. opviser inderivationsmønster, og dette vil være af betydning for CG'en, når der står underordnede kontemporative neksusser ved disse verber som adverbalt adled, ledsagende omstændighed, eller der optræder oratio obliqua med mest overordnede verballed i participium, fordi coreferentialiteten ikke beregnes ud fra hele det anførende verballeds subjekt, men ud af hvad der ville være subjekt for neksusinstansen med den inderivede stamme - eller det evt er strukturen med kontemporativformen reanalyseret som subjekt.

Lidt til overvejelse:

EX: Angajoqqaajulluni erloqinartarpoq meeqqamik meeqquerivimmut tunniussiniarluni, takusinnaallugu perorsaasunik qanoq amigaateqartoqartigisoq. Nuummi angajoqqaat ilaat Mette Knudsen taama oqarpoq.

EX: -Aatsitassarsiorfiit suulluunniit suliffigalugit ulorianartuupput.

Det er ikke altid til at se på overfladestrukturen hvad sependenserne er:

EX: Lars-Emil Johansenip 60-liinini Katuami innuttaasunut kaffillerluni malunnartippaa. Cont til hele verballeddet.

hvad laver NAR og TIP i stedet for underliggende trans verbum:

EX: .... soqutiginartippara paaseqqissaassallugu sunarpiq pineqarnersoq

EX: Nukappiaq, Bosniamiutut oqalussinnaanini nunamilu pissutsinik ilisimasaqarnini pissutigalugit ikiortigissallugu piukkunnarluinnartuuvoq. To cont som er til inderiv, en som er til hele verballeddet

EX: Meeqqaakka isigalugit sussaqtinnagillu qiasunngunartarpoq. Nanertorneqartutullusooq misiginartarpoq, pingasunut anaanaasoq oqarpoq. Der står ikke 'uannut' - men

EX: Nunarsuarmi qeqertat annersaanni qallunaajulluni misigikulanartarpoq kalaallisut oqallisileruttortunik naapitsisarneq.

EX: - Illoqarfiit assigiinngittut najortarnikuullugit Nuummut uteqqilluni malunnarpoq, naluara annertusinerustut oqaatigisariaqarnersoq, kisianni qinngasaaruttarneq ersarinnerulersimasutut oqaatigisariaqarpoq.

Intransitive verber med inderiveret subjektsprædikat

Copula ('at være') findes ikke på grønlandsk som rod morfem, kun som derivation U nv og NNGUR nv. Verber dannet ved et af de to derivationsmorfemer sat på en nominal stamme er intransitive verber med inderiveret subjektsprædikatív. Kongruensadled til det inderiverede subjektsprædikatív står i absolut og er altid placeret bag verballeddet med inderivationen. Dette betyder, at det ikke blot er en forskel i betydning, men også i kasus og ledrækkefølge (linear order), som adskiller copulakonstruktionen fra strukturen med inderiveret objekt.

EX: *Aani arnaavoq pikkorissoq*

Pikkorissoq ((3.p) s abs) står som adnominalt adled, kongruensadled til nominal stammen *arnaq-*, som står som inderiveret subjektsprædikatív, inderiveret ved {*u*}.

I tilfælde, hvor der kommer en hel liste med egenskaber eller lignende, vil strukturen fortsætte med ord i absolut:

EX: *Saamik angajulliuvoq. Piniartorsuaq sapilerallassanngitsaq, nipaarluk.*

Men der er også en anden struktur, hvor ordet *tassa*³⁹ bruges til at identificere to størrelser som det samme. Formen *tassa* bruges som 'dummy' (pladsholder) til at klare de strukturelle problemer, når en possessor-possessum konstruktion skal indgå som subjektsprædikatív (jf neden for om inderiveret objekt)

EX: *Nunarput tassaavoq Kalaallit Nunaat*

Strukturen findes også i en version uden derivationsmorfemet {*u*}:

EX: *Nunarput tassa Kalaallit Nunaat*

Betydningen er stort set den samme som i EX17. Men om *tassa* så skal regnes som copula er svært at sige. Det synes snarere at svare til, hvad der i skriftsprog vil være 'dvs'. Strukturen med *tassa(avoq)* er den, som bruges ved subjektsprædikativer, der udgør en liste eller en definition. Problemet med possessor-konstruktionen kan dog også i dette tilfælde løses ved at overskrive den ene af de to regler, der er i konflikt – helt på linje med strukturen ved inderiverede objekter:

EX: *puisip neqaasoraara*

Hvor {*u*} er føjet til *neqə-* og derefter følger så derivationsmorfemet {*surə*}.

(Intransitive verber med inderiveret objektsprædikatív)

Der findes ikke objektsprædikativer på grønlandsk, der ikke er inderiverede. De dannes ved derivation på GE nv (har ham / det som _).⁴⁰ Derivationen er produktiv, men det er ekstremt sjældent, at det inderiverede nomen tager et adnominalt adled. Det kan lade sig gøre: det kan give en konstruktion, som er grammatisk korrekt:

EX: *Malittarisassat uku qulit malittarisassaraavut unioqquitassaanngitsut*

Nominal stammen *malittarisassaq-* i *malittarisassaraavut* (indik 1.p pl – 3.p pl) står som inderiveret objektsprædikatív med *unioqquitassaanngitsut* som kongruensadled ((3.p) plur abs).

Men som nævnt er det ikke en struktur med inderivation)

³⁹ *Tassa* demonstrativ (jf hvorledes den går ind som suppletiv i de oblique kasusformer af det demonstrative pronomen)

⁴⁰ Hvad der kommer til at svare til et objektsprædikatív, dannes endvidere ved at verber med inderiveret subjektsprædikatív får tilføjet derivation, der gør dem transitive, - fx *pisortanngortippaa*

Intransitive verber med inderiveret objekt

Et inderiveret objekt er **indefinit** (ubestemt), det er **referentielt** (det etablerer noget, som teksten derefter kan referere til som noget kendt), og det er **syntaksskabende** ved optionelt at kunne have et kongruensadled / apposition som adnominalt adled – i instrumentalis.

Indefinit:

I grønlandsk er der et continuum, der strækker sig fra i den ene ende spektret: det helt definte til i den anden ende af spektret: det helt indefinte.

Til forskel fra et direkte objekt, er et inderiveret objekt indefinit.

Det direkte objekts definitthed styrkes ofte gennem eksplicit eller implicit possessor og dermed possessormarkering. Det inderiverede objekt kan ikke have possessormarkering.

Ved sin indefinitthed ligner det MIK-objekt ved halvtransitiv. MIK-objekter vil ligge i den indefinte ende af spektret – hvis de er uden possessor og uden demonstrativ pronomen.

Forskellen i betydning mellem en konstruktion med inderiveret objekt og en med MIK-objekt kan være minimal – se følgende to EX i forhold til hinanden:

EX: *Kaali meeqqanik ilinniartitaqarpoq*

EX: *Kaali meeqqanik ilinniartitsivoq*

I begge eksempler er *Kaali* subjekt ((3.p) s abs) og verballeddet står i indik 3. p sing.

I det første af de to EX er der et inderiveret objekt (nominal stammen *ilinniartitaq-*) og *meeqqanik* ((3.p) plur instr) står som adnominalt adled, kongruensadled til det og viser, at der er tale om, at det inderiverede objekt er i pluralis – svarende til *ilinniartitat meeqqat*.

I det andet EX er verballeddet halvtransitivt og *meeqqanik* står som adverbalt adled, MIK-objekt til halvtransitivt verballed.

Betydningsforskellen er vel at sidste EX er mere neutral – det første visualiserer mere en flok børn. Det første er mere perfektiv, det andet mere durativ.

Kongruens:

Inderivationer indikeres (erkendes) gennem betydningen (semantikken) og gennem referentialiteten. Men hvordan beviser man, at instrumentalis formen er et kongruensadled til det inderiverede objekt – og ikke bare et adverbalt adled?

Numerus kongruens kan påvises ved at se på eksempler med plurale tantum nominer inderiveret med leksemet *ataaseq* brugt som kongruensadled. Kongruensadledet vil være i formen *ataatsinik* ((3.p) plur instr)!⁴¹

EX: *Ataatsinik qamuteqarpoq*

I dette EX står leksemet *qamutit* som inderiveret objekt.

Det er sværere at gøre rede for, hvorfor kongruensadledet / appositionen til et inderiveret objekt skal stå i instrumentalis. Det findes uden tvivl en god forklaring gemt langt tilbage i inuitsprogenes udvikling, men den er gået tabt for os. Men man kan dog sige så meget, at – som man kan se det i MIK-objekter – det er en del af sprogets væsen at bøje objekter i instrumentalis, når der ikke er

⁴¹ Dette blev påpeget af Sadock (1980:309).

nogen plads reserveret for dem i verballedets bøjning. Men bevisførelsen for, at der er tale om kongruensadled, hænger på numerus.

Referentialitet:

Inderiverede nominal stammer introducerer nye temaer, nye størrelser, som der kan refereres til senere i teksten. En sådan kobling er afhængig af linear order, dvs leddenes rækkefølge, men er uafhængig af hierarkisk relation (altså hvilken syntagmatisk relation, der er tale om):

EX: *Kaali angisuumik qimmeqarpoq*⁴² *pigaartutut atussagamiuk*

EX: *Taamani Kaali angisuumik qimmeqarami pigaartutut atorpaa*

I begge eksempler indgår *angisuumik* (3.p) s instr som kongruensadled til inderiveret objekt nemlig til nominal stammen *qimmeq-*. I første af de to EX indføres temaet 'hund' i periodens hovedneksus i hovedverballedet *qimmeqarpoq* (indik 3. p s), og der refereres til det i den efterfølgende underordnede neksus i objektsmarkeringen i verballedet *atussagamiuk* (kaus 3.p c s-3.p n-c s). I det andet EX indføres temaet i en underordnet neksus i kausativ, og der refereres til det i den efterfølgende overordnede neksus, nemlig periodens hovedneksus i indikativ, i dens verballeds objektsmarkering.

Betegnelsen 'inderiveret objekt':

Det er klart, at inderivationen sker ved derivationsmorfemer, og ikke ved transitive rod morfemer. Men dels synes inderiverede objekter at blive opfattet på linje med direkte objekter af modersmålsbrugere af grønlandsk, dels synes det underbygget ved, at der findes nogle påfaldende passiver, der peger i samme retning:

EX: *Tiitugara mamarpoq*

Tiitorpoq er - som alle leksemer dannet ved +TUR - intransitivt, men alligevel er strukturer, hvor verbalstammen er blevet viderederiveret med det passiverende+nominaliserende +TAQ, en korrekt del af sproget fra gammel tid af. Ellers gælder for grønlandsk, at passiv kun dannes fra transitive verbalstammer.

Der findes en lang række derivationsmorfemer, der giver strukturer med inderiveret objekt – og de morfemer danner stort set alle sammen intransitive verber – det gælder derivationer som: QAR, SI (køber, anskaffer), LIUR, LISAR, TAAR, LISAAR, GISSAAR etc etc

Men der er i hvert et derivationsmorfem, som danner et transitivt verbum med inderiveret objekt og samtidigt med direkte objekt {*lir*}:

EX: *Illu nutaanik matulerpaa*

Her er nominal stammen *matu-* inderiveret objekt, mens *illu* står som direkte objekt for det transitive verballed *matulerpaa*.

Fordobling af det inderiverede nomen:

Det at det inderiverede objekt ikke i normalt sprog fordobles, er blevet brugt som yderligere bevis på, at inderivationen er produktiv derivation. Det er da også generelt set normen. Men der findes faktisk fordoblinger, især i sammenhænge som følgende:

EX: *Tassani qassutinik kapisilinniutinik qassuteqarpoq*

⁴² Måske snarere *qimmiuteqarpoq* og i næste eksempel *qimmiuteqarami*

I dette tilfælde ville alle acceptere en struktur uden fordobling, blot med *kapisilinniutitik* som kongruensadled, men en del ville også – fordi *qassutit kapisilinniutit* er et (leksikaliseret) begreb, accepterer fordobling, som den er i EX9.

Derudover ville der normalt være lidt ekstra information, hvis der kommer en fordobling – som i flg EX:

EX: *qilerterujussuarninngooq qilerteqaraluarpoq*

I den slags eksempler vil det være brugt til emfase – i eksemplet til understregning af den lille hårtop hun har nu i forhold til førhen.

Yderligere bruges fordobling, når der skal indpasses et possessoradled. Problemet med at skulle tilføje en possessor til et inderiveret objekt er, at der ikke er plads til possessormarkering. Problemet kan løses gennem fordobling, hvor possessor så står som adled til det frie nomen. Mens inderiveret objekt og direkte objekt aldrig vil referere til det samme, vil en evt fordobling (i instrumentalis) referere til det samme, som det inderiverede objekt.

Ledrækkefølge (linear order):

Den basale rækkefølge er, at adledet til et inderiveret objekt står foran verbet med det inderiverede objekt. Men så snart det modificerende element er tungt (dvs flere ord), og hvis det består af flere dele, så vil én del stå foran og resten vil følge efter verbet – som det ses i EX11:

EX: *Kaali angisuunik qimmeqarpoq pigaartutut atortakkaminik*

Hvis adledet ikke er let at skille, så vil et tungt kongruensadled blive placeret bagefter verbet i sin helhed.

Forekomsten af kongruensadled / apposition i absolut bagefter verballeddet:

Nogle gange kommer hele kongruensadledet / appositionen i absolut bagefter verbet. Den stilistiske effekt er emfase. Formålet kan også være i tilfælde med en lang liste at undgå instrumentalis fleksion, der vil lyde ensformigt.

Dog findes de fleste tilfælde nok ved et bestemt leksem: *ateqarpoq* fulgt af navnet. I det tilfælde er netop også emfasen på navnet – effekten er vel snarest, at der kommer en pause, som hvis der stod et kolon mellem verballeddet og navnet i absolut.

Den neutrale struktur er den med kongruensadled / apposition i instrumentalis.⁴³

Kerne versus adled:

Som det er vist i det foregående, inderiveret objekt er kerne i forhold til leddet i instrumentalis, der står som kongruensadled / apposition. Men sommetider forekommer der eksempler, hvor det lyder som om der er sket en ombytning:

EX: ... *neqinik nillortortoreerluni* ..... *anialerpoq*⁴⁴

Der er ikke noget ugrammatisk ved *nillortut neqit*, men den omvendte rækkefølge ville nok være mere normal. Men det skyldes i eksempler som det ovenfor vel, at *nillortortorpoq* ligesom er et leksikaliseret begreb, hvor *neqit* så blot modificerer og fortæller, at der ikke er fisk på menuen. Men i eksempler, hvor et grønlandsk udtryk gengiver fx en dansk fagterm i to ord, vil der også være tendens til at komme til at bibeholde den danske ledrækkefølge.

⁴³ Data omkring kasus og ledstilling giver dog anledning til overvejelser, - for flere detaljer, se Langgård 2001:82f.

⁴⁴ Nogle sprogbrugere vil nu om dage foretrække at gå ud fra *nillornikut*

Possessoradled – og inderiverede objekter:

Et mindre antal nominer på grønlandsk bruges ikke uden possessoradled (implicit / eksplicit). Det gælder fx et nomen som *ila. *ila står ofte inderiveret ved +QAR nv. I den position står *ila uden possessor. Den information, som en possessor skulle give, kommer med subjektet og verballedets subjektmarkering. Ved upersonlige (avalente) strukturer er ”verden” så at sige ”ejerer”.

I andre tilfælde skal og må possessoradledet være del af den inderiverede struktur, fordi possessor er del af et samlet udtryk for ét begreb. I de tilfælde er der på grønlandsk en konflikt mellem to regler:

1. at enhver possessor skal modsvares af en possessormarkering i kongruens i possessums fleksion, og
2. at derivation kun kan føjes til den ubøjede stamme.

Løsning kan ikke blive fuldt tilfredsstillende – og strategien, der vælges, er forskellig fra struktur til struktur. Når det drejer sig om tilfælde ved inderivation er det possessormarkeringsreglen, der overskrives og ikke opfyldes, som det ses i følgende EX:

EX: *puisip neqaa* (3.p n-c s – (3.p) s absolut)+ TUR -> *puisip neqitorpoq*

Den basale egenskab ved inderiverede objekter, nemlig det at de er indefinitte, overskrives derimod ikke, fordi forudsætningen for at en possessor-possesum konstruktion inderiveres er, at hypotagmet samlet dækker et enkelt begreb: *puisip neqaa* betyder ikke i denne forbindelse ’kødet af sælen’, men ’sælkød’.

En del modersmålsbrugere vil være yderligere restriktive og kun acceptere udtryk, der har et semantisk indhold analogt til *puisip neqaa* i *puisip neqitorpoq* og i *puisip neqiliorpoq*. Nogle vil endda foretrække blot *savaliiorpoq* frem for *savap neqiliorpoq* – og dermed helt undgå konflikten.

Et kongruensadled til det leksikaliserede inderiverede syntagma vil stå foran possessor og possessum, hvilket beviser den ubrydelige relation mellem den slags possessor og dens possessum:

EX: *nutaalluinnartumik puisip neqiliorpoq*

: husk at {LIR} må under transitive verber

Intransitive verber med obligatorisk adverbalt adled

Adled er karakteriseret ved at være optionelle, og det gælder både adnominale adled og adverbale adled. Men i nogle få tilfælde er adled obligatoriske – der er enkelte nominale leksemer som skal have den ene type af adnominale adled, nemlig possessoradled, og på samme måde er der enkelte verbale leksemer, som skal have adverbale adled obligatorisk. Dette gælder fx for leksemet *najugaqarpoq*, som obligatorisk skal have et adled i lokalis, og for leksemet *oqarpoq*, som hvis det ikke har en oratio obliqua skal have adverbiet *taama* eller lignende som adverbalt adled.

For leksemet *pivoq* gælder (hvis det ikke lige bruges som i juleevangeliet eller betyder ’finder sted’) at det obligatorisk vil have et adverbalt adled i terminalis eller i ablativ (komme fra eller til), i lokalis (typisk: finder sted i/på om tid og/eller sted), - men faktisk i alle oblique kasus, alt efter

semantikken der skal udtrykkes; verbets betydning i sig selv er blot at det drejer sig om ”at verbe” – at altså gøre noget.

Intransitive verbalformer kan være upersonlige

Udtrykket upersonlig betyder her, at der ikke er noget subjekt – kun en proform, som fylder konstruktionen ud fleksionsmæssigt, og den proform er i langt de fleste tilfælde 3. p singularis, og på sprog der ikke har fleksion i deres verber for subjekt bruges et ’formelt subjekt’ som ’der’ eller ’det’ på dansk i kontekster som ’Der er / findes _’ og fx ’Det regner’. Hvis disse verber ikke har noget andet led som obligatorisk, så er de nulvalente.

Upersonlige verber findes også på grønlandsk. Den mest frekvente konstruktion er med QAR i betydningen ’der findes’ med strukturen X-qarpoq, hvor X er en nominalstamme. Strukturen er som når QAR bruges personligt, dvs nominalstammen fungerer som inderiveret objekt der kan tage kongruensadled i instrumentalis, men der er ikke noget subjekt, kun proformen med fleksionen for person og numerus – 3. p sing.

Endvidere findes strukturer med intransitiv/halvtransitiv verbalstamme viderederiveret med TUQ + QAR. **skal beskrives mere**

Endelig er der neksusser hvor verbet har fleksionen –Gaanni, som også giver en upersonlig betydning af ’man’: hvis man .... **skal beskrives mere**

Deruover findes der former som ’taasarpaat’ - i fx qanoq taasarpaat? som ikke får subj og fungerer som en upersonlig form.

Udtryk om vejr og vind optræder også upersonligt på grønlandsk – ’Anorlerpoq’. Det samme gælder en udtryk om tid på døgnet eller året – ’Unnuuvoq’; ’Ukiaavoq’. Og hvis de bliver viderederiverede kan de fortsat være upersonlige som i det transitive leksem unnuuppa.

Dertil kommer så nogle transitive konstruktioner af ellers intransitive verber som kan få former som var de transitive i participium brugt om baggrundssituationen som i fx ’aasaraa’.

Ordklassen transitive verber (sekundært tag: Gram/TV) (inden for hovedordklassen verber (primært tag V)) og dens særgrupper

NB fra regressionsfilen: om strukturer ved trivalens – revider afsnittet her

De fleste verber, der følger det transitive bøjningsparadigme, er blot karakteriseret ved, at de obligatorisk tager et subjekt og et direkte objekt . Fordi de transitive verber har fleksion, der både viser subjektets person og numerus og objektets person og numerus, hersker der katatakse både mellem subjekt og verballed og mellem objekt og verballed. I de tilfælde, hvor subjekt er implicit (underforstået) så fungerer subjektmarkeringen i fleksionen som proform, og på samme vis m h t objektet når det er implicit, så fungerer fleksionens objektmarkering som proform.

De fleste adverbale adleds kasus kommer mere eller mindre direkte som følge af den semantik, som skal udtrykkes, ligesom ved de intransitive.

Men der er også i denne ordklasse grund til at regne med visse underinddelinger - der er grupper af verber, som giver anledning til særlige strukturer i sætningerne.

Allerførst skal det igen understreges, at refleksive former indgår i sproget som intransitive former, som monovalente (hvis ikke der er obligatoriske og dermed valensforøgende adverbale adled) og videredervation sker som var de ægte intransitive, fx når der tilføjes valensforøgende derivation som NIRAR, SORE, QQU og TIP eller lignende:

fx Naalakkersuinermik suliallit akornanni amerlavallaarnerarpai qinigaagaangamik qinersisitik puigorlugit imminuinnaq eqqarsaatigisut.

MEN:

Naak Inuit Ataqtigiit sinnerlugit qinigassanngortittut ilaat partiip folketingimi ilaasortaatarisimasaanut nallersuunneqarsinnaasutut imminut oqaatigineqarusunngikkaluarluni tunuliaquttaminit tapersersorneqarluartutut misigisimavoq. **DETTE MÅ VÆRE EN FEJL – der skulle ikke stå neqar**

Men trivalens findes - dels som verber uden videredervation, dels gennem valensforøgende derivation - og de falder i følgende fire slags trivalente verber – ud fra deres argumentstrukturer:

1.

dobbeltransitive:

subj=rela; underliggende subj=term; underliggende obj=objekt=abs

dvs derivationer på QQU især, på NIRAR og SURE, men kun når der er blandet refleksivitet ind, samt delvist stadig ved TIP

2

dobbeltransitive ved TIP i langt de fleste tilfælde

subj=rela; underliggende subj=obj=abs; underliggende obj=obj i instr / or obl

3

tunivaa-typen af struktur: subj=rela; direkte obj +HUM= abs; obl obj=Ins

4

tunniupaa-typen af struktur: subjekt=rela; direkte objekt -HUM; obl obj +HUM= Trm,

(for såvidt som +UTE vv i fx tunniupaa laver en GFC mellem direkte objekt og obl obj m h t +/- HUM, kan man sige at i de tilfælde deriveres type 4 ud fra type 3, men uden at valensen øges, blot fokus skiftes, og tingsobjektet går fra en mere indefinit semantik til en mere definit semantik, mens objektet ændres til terminalis, uden dog nødvendigvis at miste i definity).)

Verber deriveret med valensforøgende derivation

Særgruppe af verber der er dannet ved transitiverende derivation: Verber der får transitiverende, dvs valensforøgende derivation (især frekvente er QQU og TIP) fungerer forskelligt alt efter om stammen, som derivationen tilføjes til, er intransitiv eller transitiv i den forstand, at de skaber to forskellige konstruktioner.

QQU:

Transitive: Hvis derivationen sættes på en intransitiv stamme giver det anledning til GFC (grammatical function change), syntaktisk funktionsændring, i den forstand, at det intransitive verballeds subjekt bliver til det nydannede transitive verballeds objekt, samtidigt med at det får et subjekt. Det særlige ved det dannede transitive leksem er, at hvis QQU inderiverer den intransitive stamme, kan denne stadig få adverbale adled, incl. kontemporativformer, som er subjektscoreferentielle med hvad der ville have været subjekt for det intransitive verballed, idet subjektsinformationen kommer med objektet for det transitive verballed.

Der skal indsættes et EX her

Dobbeltransitive: Hvis derivationen sættes på en enkelt-transitiv verbalstamme så skabes et dobbeltransitivt verbalt leksem, og i det tilfælde, så bibeholdes den enkelt-transitive verbalstammes objekt som objekt, mens dens subjekt undergår en syntaktisk funktionsændring (GFC), idet den – hvis den udtrykkes – står i terminalis, mens dobbeltransitiven får et nyt subjekt. Formen er dermed trivalent. Også i denne struktur inderiveres verbalstammen, når derivationen er QQU. I langt de fleste tilfælde vil det undgås at terminalis-leddet skal ekspliciteres, ved at det allerede i konteksten er fremgået, hvem det er der får ordren / opfordringen. I grønlandsk som i mange andre sprog findes undvigemanøvrer til at nedbringe, hvor mange valencer der skal optræde, eller i hvert fald hvor mange valensled, der skal være eksplicite.

TIP:

Ved TIP er der sjældent inderiverede strukturer – men se for detaljer KL 2002.

Konjunktionel anvendelse:

Både QQU og TIP bruges med kontemporativ fleksion til at udtrykke en semantik, som gør at det kan kaldes for konjunktionel anvendelse: QQU i betydningen 'for at', og TIP i betydningen 'mens at', og med nægtet kontemporativ 'inden at'.

Der skal indsættes EX

SURE og NIRAR:

Ud over QQU og i mindre grad TIP, inderiverer SURE og NIRAR. Før i tiden har de formodentligt fulgt strukturen ved QQU, men i de senere årtier findes ikke dobbeltransitiver uden at argumentantallet formindskes ved, at formen er reflexiv eller 'pseudo-refleksiv'.

Derimod ses de ofte tilføjet til intransitive verbalstammer, hvor strukturen så bliver den samme som når QQU tilføjes til intransitiv verbalstamme, men også den kan forblive intransitiv ved at derivationen bruges reflexivt.

Der mangler EX

Det gør en forskel alt efter hvor reflexiviteten kommer ind:

imminut ikiornerarpoq – siger om sig selv at han hjælper sig selv ... bruges immi her

taanna ikiornerarpaa – siger om sig selv, at han hjælper denne ... i den kombination understøttes det reflexive ikke ved *immi

men hvad med at han siger at en anden hjalp ham --- allanut ikiornerarpoq

SKAL tjekkes -- i det tilfælde ville man vel bruge passiv NIQAR + NIRAR refl intr

Yderligere EX:

EX: Namminersorneq pillugu naalakkersuisup Jørgen Wæver Johansen-ip aqutisooqatigiit qaqugorpiaq ataatsimeerngaarnissaat **oqaatigisinnaanninnerarpaa** taamaattorli ataatsimiinnissap piaartumik pinissaa oqaatigalugu.

Refleksiviteten ligger i dette eksempel på NIRAR-plan: han siger om sig selv, at han ikke kan sige - nemlig transitivt ...

EX: Lars-Emil Johansen-itulli Kuupik Kleist folketingimut qinigassanngorteqqinnissaminut **piareersimanerarpooq**, partiimi Inuit ataqatigiit tamanna kissaatigissappagu.

Refleksiviteten ligger også i dette eksempel på NIRAR-planet: Siger om sig selv at han intransitivt gør noget

EX: Namminesortulli kilisaatitaatileqatigiiffiisa Niisa Trawlikkut Sikuaq Trawl-illu malittarisassat nutaat tapersorsorpaat, tassuunalu pisaqarpallaartarneq **unitsinneqarsinnaanerarlugu**.

Takket være NIQAR er verbalstammen som NIRAR føjes til intransitiv, og NIRAR gør transitiv.

For de øvrige transitiverende derivationer gælder, at de ikke (længere) inderiverer verbalstammen som de sættes på.

Dog findes der transitiverende derivation som udelukkende sættes på intransitive former – det gælder leksikaliseringern +FIGE vv med + HUM obj og leksikaliseringen +UTEGE vv generelt med -HUM objekt. Når et af disse to derivationsmorfemer sættes på, bibeholdes evnen til at tage MIK-objekt. Men der er ikke tale om inderivation.

Intransitive former af derivation på +TIP vv

Det er nødvendigt at se nærmere på intransitive former af derivation på TIP. Oprindeligt har de formodentlig alle været refleksive former af de transitive leksemer dannet ved TIP - og det vil være udgangspunktet, men i mange tilfælde, måske de fleste endda hvis vi taler om tokens og ikke types, er der sket et skred væk fra det refleksive i sprogbrugen. Formodentlig vil enhver rent reflektiv semantik blive understøttet af terminalis former af pronominet *immi.

Højfrekvent er et leksem som aallartippaa. Men hvad med aallartippoq? Det kan godt ses som en reflektiv med +HUM subjekt oprindeligt, men siden har det udviklet sig i betydning væk fra det refleksive og er blevet reanalyseret som et selvstændigt intransitivt leksem. Formodentlig kan man stadig finde rene refleksive former, men nok altid med pronominet *immi som adverbalt adled til at klargøre at der er tale om reflektiv brug. Det intransitive leksem aallartippoq optræder så endvidere dels som agentivt verbum (aallartitta!), dels som non-agentivt verbum (ataatsimiinneq aallartippoq).

Dvs når vi medtager de to reanalyser til hhv agentivt intransitivt verbum og til non-agentivt verbum, er der tre analyser mulige ved intransitive former deriveret på TIP, dog forudsætter den rent refleksive nok en terminalis af *immi.

Men derudover kommer former som kan karakteriseres som 'pseudopassiver' - lidt mere passivagtige end non-agentive, men stadig ikke med agens i ablativ ved passiv. Dog ses en yderligere udvikling ved nogle leksemer som aortippoq, kiitippoq og tilliffigitippoq⁴⁵ som i corpus

⁴⁵ I en og samme korte medietekst ses både formuleringen som overskrift: Arnaq 55-nik ukiulit ataasinngornerup ullaassaa peqqarniitsumik tilliffigineqarpoq og inde i teksten: arnaq 55-nik ukiulik porskipp ulluata

(maj 2018) i medietekster fra de senere år optræder med agens i ablativ – og dermed måske er første eksempler på, at der er ved at ske en grammatikalisering af 'pseudopassiven' over i en ny slags passiv for grønlandsk. Dermed er der ud over den refleksive tre analyser – altså i alt fire mulige strukturer, men afhængigt af det enkelte leksems udvikling i sprogbrugen.

Nogle overvejelser angående nogle frekvente intransitive verbalformer dannet ved TIP: **og foreløbige analyser - der skal følges op på det med bearbejdelse**

iluattippoq – agentivt og non-agentivt (personen har succes med noget, sagen lykkes)

taamaattippoq – non-agentivt (men med nogen indblanding af vilje som rest fra det refleksive, når subjektet er +HUM?)

kinguattippoq – non-agentivt

tillinniarfigittippoq – evt brugt som passiv – ellers non-agentivt (alle stammer transitiverede med FIGE og derefter med TIP?)

på den anden side: hvad med:

sianerfigittippoq – non-agentivt eller? igen med nogen indblanding fra subjektet?

qinigassanngortippoq – non-agentiv (men også agentiv/refl?? - det sidste skulle være med *immi)

qaangertippoq – non-agentiv (men med nogen skyld i det selv? Som arv fra det refleksive?)

Transitive verber med inderiveret objekt:

Der er en underklasse af transitive verber, som fremkommer ved, at en nominalstamme får viderederivation ved et affiks, som omdanner det til en transitiv verbalstamme samtidig med, at det inderiverer nominalstammen som inderiveret objekt – de hyppigste er +LIR nv og +SI nv⁴⁶, og måske de eneste, men da man i nutiden ikke kan analysere +LIUP nv, så må det ses som et leksikaliseret affiks, som både omdanner nominalstammen til inderiveret objekt og danner et transitivt verbum. Hvad der er struktur ved disse verber ud over det direkte objekt, svarer til strukturerne ved intransitive verber med inderiveret objekt.

Her mangler EX

Desuden kan intransitive verbalstammer med inderiveret objekt selvfølgelig ved viderederivation blive til et transitivt verbum med inderiveret objekt: fx stammer på +LIOR nv kan viderederiveres ved +UTE vv, som fx i leksemet kaffiliuuppaa.

Oratio obliqua – kun i få tilfælde som objektsneksus

Indirekte tale udløses mere af semantik end af form. Uanset transitivitet tager verber der betyder noget med sige, spørge, tænke, mene, synes, føle, tro, håbe o lign den konstruktion på grønlandsk som kan betegnes som oratio obliqua: ved subjektscoreferentialitet målt ud fra anførende verballeds subjekt kan bruges kontemporativ i den mest overordnede neksus i en oratio obliqua, ellers bruges participium med overholdelse af coreferentialitetsreglerne. Derudover bruges også i visse tilfælde en kausativ som mest overordnede verballed.

---

aappaata aullaasaanik nalunaaqutaq 02.15 angummit kinaagaluarnersumit taskiminik tilliffittippoq
Aqqusinersuakkut Butik Nivip eqqaatigut pisutisilluni. Der er ingen grund til at antage at det i denne kontekst er intensionen at de to former skal tolkes som semantisk forskellige.

⁴⁶ +SI nv <TV>, som i 'marlunnik ilassarsivai' – han forsynede dem med to ledsagere (jf Fr Nielsen: Nunaga – siunissat qanoq ippa?:102).

Nogle transitive anførende verballed kan tage or. obl på direkte objekts plads, og hvis de samme leksemer passiveres, på subjektets plads; ellers står or obl som et adverbalt adled.

Hvis or obl har påbydende betydning, deriveres mest overordnede verballed med {QQU}, hvis oratio obliqva har spørgende betydning, deriveres mest overordnede verballed med {NIR}.

Men i en del tilfælde udløses oratio obliqva af den samme slags semantik, blot i nominal form.

En hel del intransitive verber, der bruges som anførende verballed, vil skulle have adverbiet taama hvis indholdet af or obl allerede er fremgået tidligere i konteksten.

Verber deriveret ud fra stammen oqar- kan også forbindes med instrumentalis.

Dertil kommer to andre verbale leksemer som kan tage samme konstruktion som findes i oratio obliqva: imaappoq og tassaavoq (evt i kortform som tassa).

En speciel gruppe af intransitive såvel som transitive compositalignende verber og ”hybrid-verber”

Helt grundlæggende i orddannelsen på grønlandsk er, at det sker ved affikser, og at de sættes ikke på former med fleksion, men på den nøgne rod eller stamme.

Normale verber dannes dermed enten direkte ud fra en verbal rod, eller gennem at der tilføjes affikser til en rod / stamme – idet de pågældende affikser enten kan være videredannende vv/nn eller kan være omdannende nv (dvs verballiserende)/ vn (dvs nominaliserende) – og ind i det system går så valensændrende affikser og affikser som giver GFC.

Derudover er det helt gennemgribende, at grønlandsk ikke gør brug af orddannelse ved at danne composita. Sammensætninger findes basalt ikke i grønlandsk. Men der er dog nogle undtagelser fra denne ellers obligatoriske regel:

- nogle få nominer som egentlig oprindelig er en possessor-possesum-konstruktion eller dækker "sammensatte" vindretninger (se afsnit under egentlige nominer).
- composita-lignende verber dannet ved nominalisering på NIQ sammen fire verbalstammer – og en struktur med nominalisering på TUQ i ækvalis sammen med et transitiv verbalstamme ip-.
- hybridverber dvs verbalstammer dannet ud fra oblikke kasusformer af nominerne

Composita-lignende verber dannet ved nominalisering på NIQ sammen fire verbalstammer – og en struktur med nominalisering på TUQ i ækvalis med transitiv verbalstamme ip-.

Det drejer sig ved NIQ-konstruktionen om verbalstammerne ajor-, saper- og nalu-, som ud fra den nominaliserede verbalstammes transitivitet sammen med nominaliseringen danner hhv et transitivt eller et intransitivt leksem. Derudover er der en fjerde stamme, som kun findes som transitiv: artor-. Skellet går som altid i fleksionen mellem transitiv og intransitiv form. Hvis konstruktionen skal være halvtransitiv, så er den halvtransitive derivation placeret i verbalstamme som bliver til formen på -neq, eller samme verbalstamme er et agentivt verbum brugt som halvtransitiv.

Den fjerde stamme, **artor-** som kun kan sættes sammen med nominalisering af transitive verbalstammer:

FX: Tusilartoroq nammineq arfannianut ikisaannalerami tamanna imigassaq **iineq artugariunnaarlugu** soorunamiaasinngooq imaarpaa unnersuuppallaaleqimmatik.

FX: Ilumullu, unnuk tamanna paarsisut katisimaartut kaajallammut killitsisimaarlutik **oqaatigineq artortagaraluatik** inortuarunnaarlugit aniatitsipput.

(En nominalisering af: '(subjekt i pluralis) (objekt i pluralis) oqaatigineq artortaraluarpaat' - nominalisering ved TAQ)

Den struktur synes at være ved at gå af brug. Der findes kun eksempler i ældre tekster. Når artor-bruges med en nominalisering nu synes strukturen at have ændret sig væk fra compositum over til, at nominaliseringen står som objekt og i øvrigt ikke fra en transitiv verbalstamme uden at den først er blevet gjort halvtransitiv. Leksemet artorpaa synes nu på vej mod at fungere som et normalt transitivt verbum der tager direkte objekt, herunder former som er nominaliseringer på NIQ.

Det samme er delvist måske også ved at ske for den ene af de øvrige tre stammer – compositum-strukturen er ved at gå af brug for **nalu-**:

Ved en søgning på Query aug 2018 var der blandt 14 eksempler kun eet eksempel hvor der var tale om compositum-strukturen:

EX: Imaanngilaq Moskvamiut **nalunneq nalummata**.

Og dvs det eneste eksempel er med nalu- som intransitivt leksem. Ingen med nalu- som transitivt leksem.

Men i det større corpus kunne man i Query 5. sep 2018 finde eksempler fra biblen som fx:-

FX: Tamassi **tuppallersaaneq naluissuuvusi**.

Men stadig kun ved intransitive stammer nominaliseret og former af det intransitive naluvoq.

Derimod ses nalu- anvendt som selvstændigt transitivt verballed med subjekt og objekt:

FX: Nalunngilara inuit ilaasa **illarneq nalugaat**, taamaammat sungiusassavavut, nangippoq.

Formen på -neq står som objekt

FX: -Aalisagaaterpassuaqarpugut, sumulli tunisinnaavagut? Nanortalimmi oqartussat taama

Aalisartut Piniartullu Kattuffiannut KNAPK-mut aperiaat. KNAPK-mit taqqavani

tunitsivissaaleqineq naluneqanngilaq, sukkanerusumilli iliuuseqartoqarsinnaannginnerarpaat,

apeqqummik akisussaq tassaammat Arctic Green Food.

I det eksempel drejer det sig om det transitive naluaa, som i aktiv ville tage formen på -neq som objekt, men som i eksemplet er viderederiveret til passiv og derfor har formen på -neq som subjekt.

Derimod findes der en del composita-lignende verber på -neq saper- og konstruktionen virker meget produktiv ved -neq ajor-.

-neq saper-konstruktionen ses vel i ca halvdelen af eksempler, hvor roden saper- indgår i, i resten af tilfældene står saper- som selvstændigt verbum:

Som composita-lignende:

Transitive eksempler:

FX: Suusaat ikiorfeerutivippoq, meeqqaniluunniit kiisa iluamik **paarineq sapilermagit** Olikkut ningiunnguut Maalia Suusaamut nuuppoq

FX: - Sallunaveeqqutitut tigungmineqarnerma nalaani ilaqquttakka ullut tamaasa **eqqaanngitsoorneq sapertarpakka**, nalunngilaralu taakkua aamma eqqarsaataanniittugut, ilaanni misigisarama soorlu ilaqquttakalu immitsinnut takoqqinnaveertugut.

FX: - Soraarnerussutisiakittuararsuungama akissarsiakka assut iluaqutaqaat. Ineqarnermut, kiassarnermut, sarfamut allarpassuarnullu akilersugassanut tapertarisorujussuuakka, allaat ullormut taamatut sulisarsimannikkaluaruma ulloq manna tikillugu immaqa akiligassakka qaleriiaallutik **akilerneq sapilersimassagaluarpakka**.

Intransitive eksempler:

FX: - Sivitsunngitsoq naammassivoq. Atualersoq tanngassimaarnermik iluamilluunniit **qiviarneq saperpoq**. Qungujulanermik inequnaqaaq. Kalaallisoorami tulluarinermillu, anaanaa tulluusimaaqisoq oqarpoq.

FX: Taamaattumik danskit ulluinnarni inooriaasiannut **akulerunneq sapertarput**, kingunerisaanillu inuunerat ammut ingerlalersarluni.

Og konstruktionen holder også gennem en nominalisering:

FX: Aqqusinermi ajutoortunut orniguttartut Falck-it, 3.000-inik sinnilinnik suliassaqsarimapput, ilaatigut bilinik aqqusernup sinaani **ingerlariaqqinneq sapilersunut aallariarnerlu sapilersunut** ikiuukkiartorlutik.

FX: - Naalackersuisooqatigiit oqarnikuugamik oqimaaqatigiissasoq. Tassa **allamik nassaarneq sapileramik**, 65 millionit tassangaannaq ikkuppet.

(Her med en agentiv stamme der fungerer som halvtransitiv og tager MIK-objekt).

-neq ajor-

Denne compositionalignende struktur findes i høj grad stadig. ajor- gør det ud for både nægtelse og habituel TAR som ellers skulle have stået i den verbalstamme som bliver til formen på -neq. I corpus findes dels langt flere eksempler (dog er de fleste intransitive) og også mere varierede igennem hvilken slags stammer som står i formen på -neq og igennem hvilken videredeviation ajor- gennemgår.

Transitive eksempler:

Fx: Katsorsaavimmi, Qaqiffimmi, Nuummiittumi, katsorsaasoq, Ane Jeremiassen, nammineq imerajuttusoq, oqarpoq, imerajuttut siunnersortannikkaluarlugit kaammattortaritik, mianersuutassatik mianersuuteqqullugit, imminnut paaralutik, imerajuttugaannimi suut paarisasaanersut namminneq **naluneq ajormassuk**.

(hvor det transitive verballed står som anførende verballed til oratio obliqua).

FX: Naak isumaqatigiissuteqareeraluartoq, isumaginninnikkut ikiortariallit Danmarkimut nuukkaangata kommunit kommuneqatiminnut tamanna **nalunaarutigineq ajorpaat**.

FX: Isumassarsiat **piviusunngortinneq ajulersimagukku** paasisitsiniaanermut Katuami sisamanngornermi januaarip 15-iani 2015-imi pisussamut peqataajartorsinnaavutit.

FX: Qineqqusaarnermili Nunarput aamma kalaalerpassuit Danmarkimi najugallit, **oqallisigineqarpallaarneq ajorput**.

(hvor den transitive verbalstamme er passiveret før -neq)

EX: Isiginnaartitsineq, tusarnaartitsineq atuagarluunniit **saqqummersinneq ajuligaq** amusartumi pujoralannik katersuiinnarsinnaasarpoq. Piviusunnngortikkusutaq sunaluunniit isumassarsinermi aallartittarpoq.

(hvor det transitive ajor- er viderederiveret med +LIR vv og så passiveret +nominaliseret ved +TAQ vn).

Og man ser eksempler hvor compositum-strukturen samordnes med en kontemporativ, således at kontemporativen bliver negeret mens det habituelle klares gennem compositum-strukturen:

Pinerlussimasunut isertitsivinniittut assigiinngitsunik pisariaqartitaminnik ikiorserneqarsinnaanngitsut soorlu, **nerisinneqaratillu imertinneqarneq ajortut** perusersarfiliarsinnaanngitsullu. (Altså om detentionsanbragte uden mulighed for at tilkalde personale, ingen mad og drikke og ingen mulighed for toiletbesøg)

Intransitive eksempler:

EX: „Pujortarusunnngilatit?“ „**Pujortarneq ajorpunga.**“

EX: Kalaalerpassuit Danmarkiliartarput qallunaatut iluamik allassinnaanatik oqalussinnaanatilluunniit, najugaqalernermilu inatsisit malittarisassallu sukumiinerusumik ilisimasaqarfigisarnagit, inunnillu attaveqarfigisinnaasaminnik **peqarneq ajorlutik**, Danmarkimiluunniit sulisartoqarnikkut malittarisassanik **ilisimasaqarneq ajorlutik**:

(hvor den intransitive verbalstamme her inderiveret objekt med kongruensadled i begge tilfælde)

FX: - Sallu tunngavigalugu oqaatsit pillugit meeqqanik **arsaarinninneq ajorpugut**. Meeqqat inuusuttullu pillugit inatsisit malillugit sulivugut.

(hvor den intransitive stamme er halvtransitiv og tager MIK-objekt)

FX: Juullernaleraangat ataata anaana uangalu pisiniarfiliartarpugut biilerluta juullimut atortussanik pisiniarluta, ila pilerinartut amerlasaqaat pisiniarfippassuit imminnut attuumasut amerlaqimmata saavi igalaaginnarsuit, igalaavi pinnerasaaterpassuarnik assigiinngitsunik ulikkaartarput, inuusat, biileeqqat, arsat, timmisartooqqat, atisat tamalerpassuit allarpassuillu maani pisiniarfimmi **pisiarineq ajornartut**.

(hvor det transitive ajor- er viderederiveret med NAR og så nominaliseret med TUQ – og konstruktionen står som adnominalt adled til inuusat, etc, som står i absolut som en opremsning efter et inderiveret objekt med kongruensadled i instrumentalis (pinnerasaaterpassuarnik) – se under særgruppen af verber med inderiveret objekt ang kasusbrug))

Blandt de intransitive eksempler findes også upersonlige konstruktioner som faste talemåder:

FX: Qangaaniilli taalliortut atuakkiortullu akornanni saqqummiisussaalluni ittoornarpoq, kisianni tapersorsorneqarluarluni **ajorneq ajorpoq**.

I et par eksempler vælger en skribent at understrege, at det er compositum-strukturen der er tale om, gennem brug af bindestreg:

FX: Maani **ilungersualaneq-ajorpunga**, taakani ilungersuasarpunga.- Massakkut ilungersualanerulernikuuvunga, kisianni taakaniinngikkallarama **ilungersualaneq-ajorama**, Melissa Larsen oqarpoq.

Disse par eksempler er måske tegn på at konstruktionen er under pres – eller måske, at netop strukturerne med ajor- fortsat vil være produktive, blot skrevet med bindestreg.

Der findes bestemt også tilfælde, hvor formen på -neq står som subjekt eller objekt, og verballedet dannet ud fra ajor- er et selvstændigt intransitivt eller transitivt verballed:

FX: Kigutit nakorsassaaleqineq **ajortorsiutinngorsinnaavoq**.

FX: Innarluutilinnik innarluuteqalersimasunilluunniit **ikiuiniartarneq**

ajornanninnerulersinniarlugu isumaginninnermut pisortat ikiuiniarnermi aningaasartuutini aporfiit piunnaarlugit, ikiuigasuarnissaq ujartorpaat.

(Formen på -neq står som objekt for kontemporativen (modsvarer det underliggende subjekt for verbalstammen inden den transitiverende derivation).

-tutut ip- transitivt

Ippoq er et intransitivt leksem, som enten står sammen med nominer i lokalis (sammenskrevet bliver disse former en af formerne for hybridverber – se nedenfor) eller det står sammen med ækvalis (af nominer eller sat på visse adverbier som qangatut fx). Den sammenlignende semantik kan dog også repræsenteres ved den underordnende konjunktion soorlu - eller ved den enklitiske partikel -LUSUUQ. Derudover bruges det sammen med nogle bestemte adverbier som ima (og taama) og det interrogative qanoq. Det bruges med immikkut, en vialisform af *immi som fungerer som et adverbium, men som måske snarere skal ses som en form i vialis ved ippeq på linje med nogle ganske få andre: timikkut, anersaakkut og qallikkut. Men ingen af disse strukturer overskrider sprogets normale grænser.

Det sker derimod ved konstruktioner med det transitive ippaa. Så sammen med de compositionalignende verber med -neq skal også regnes den struktur, som består af nominalisering på TUQ i ækvalis af transitive verbalstammer sammen med den transitive verbalstamme ip-.⁴⁷

Strukturen kan yderligere udbygges ved at ækvalisformen får -LUSUUQ. Derudover kan strukturen eventuelt gøres spørgende ved qanoq i stedet for ækvalisformen - formodentlig i de tilfælde, hvor man anticiperer et svar med en transitiv verbalstamme i ækvalisformen.⁴⁸

Skønt -tut ippeq-konstruktionen synes meget ens med -tut ippaa-konstruktionen, vil den ikke blive analyseret som compositum. Det kan dog ikke udelukkes, at der ved yderligere undersøgelser findes argumenter for, at den også skal ses som compositum. Men indtil videre synes en forskel at være, at der kan stå noget mellem ækvalisformen og ippeq, hvad der ikke kan i den transitive struktur:

EX: *Uippallertutut allaat ilerlunga apersupallappara.*

⁴⁷ Transitivt ippaa bruges næsten ikke uden for denne konstruktion, men der findes i query marts 2019 følgende hvor den sammenlignende semantik klares gennem den underordnende konjunktion soorlu + neksus: *Ataatassaraliaasiit aalakuungaarami iluamilluunniit oqalussinnaanani lu ajappaartuinnarlu ingerlalluni naveerniarsarigaanga, soorlumi ataqqeqqunanilusooq iinnaraanga.* Og der er tre eksempler på nominer i ækvalis + ippaa: "... Naagga! Suli tamassa merlertunnguutut ippakkit" - og: - *Kisiaanni aallartippara, taamaaliornikkullu aliasuuteqarneq killilertut ippara.* Og: *Inuk imartooq, qarasarisooq, eqqarsaqqissaartartoq nunaminullu tunniusimasooq eqqaamajuassavarput, tamattalu pigisutut qanigisatullu illugu.*

⁴⁸ I query marts 2019 er der følgende eksempel: .... *qanorlu illugu video atorlugu killisiuinerit isumannaarneqartarnissaasa ukkatarineqarnissaasa qulakkerneqarnissaat isumaliutigineqassaaq.*

Den struktur ved ip-, som altså overskrider de normale grænser, er de tilfælde, hvor ippaa er transitivt, fordi verbalstammen inde i ækvalisformen er transitiv, og de to ord dermed danner et compositum-lignende verbum. Ligesom NIQ i composita ikke fungerer som det ellers gør ved transitive stammer, på samme måde bruges også TUQ anderledes i -tut ippaa end normalt, nemlig ved at kunne sættes på transitive verbalstammer (noget ligende ses i øvrigt ved leksikaliserede derivationsmorfemer som TUSSAA):

EX: Inuppassuit tamanna ulluinnarni eqqarsaatiginngitsutut **ippaat**.

EX: - Meeqqat uatsinnut tamatsinnut erlinnarnerpaajupput taakkuuppullu uummatitta qinngorpiaani ineqartitagut. Kunngissakkut kalaallisut atsiinermikkut Nunatsinnut qilerutitik suli **ningunerulersittutut ippaat** soorlulusooq eqqarlimitutt isigaluta. Tamanna attorneqaatigalugulu kinaassutsitsinnik nukittorsaavoq.

Dvs: ningunerulersippaa nominaliseres trods sin transitivitet med NIQ uden passivvending, idet transitiviteten ligesom overføres til ippaa.

EX: Illunnimi eqqissiveqannginnerma **malersortutut ippaanga iperarnaviannngitsutut illunga**.

EX: Arlaannik inersimasumik ilaqannginnera annikilliuutigeqaara, ilami imminut illersornissannut ilisimasaqanngilanga qularnermalu **tiguaqqajaasutut ippaanga**.

EX: Unnuk taanna Piitap Jørgine **qaninniarumannngitsutut ippaa**.

EX: Tikillunilu ilisimajunnaarsimanini Qooqap suli **kanngusuutigisutut ippaa**.

EX: Misigaanga kisima inuulernissara suli **artortutut illugu**, allaannginnamimi soorlu oqimaatsorsuartutullusooq kiinneraanga ingerlariaqqinnissannut **pakkertutut illunga**.

Hybridverber dvs verbalstammer dannet ud fra oblikke kasusformer af nominer

Derivation sættes generelt kun på rene stammer, men denne helt basale regel overskrides i, hvad der kan benævnes hybridverber, hvor der ved derivation sker en verbalisering af nominalformer i oblikke kasus., incl fleksion med possessormarkering.

Denne proces finder sted ved egentlige nominer men også ved demonstrative pronominer og demonstrative adverbier.

Derudover er der strukturmæssigt det særegne ved hybridverber, at ved et nominalt syntagma med kerne plus et (eller flere) kongruensadled, så sker verbaliseringen kun på sidste ord, dvs på et kongruensadled og dermed faktisk på en underordnet del af nominalsyntagmet. Verbaliseringen sker, som om nominalsyntagmet er en helhed, der verbaliseres.⁴⁹ NB det betyder, at denne konstruktion ikke kan betegnes som inderivation. Det er to forskellige strukturer, idet ved inderivation af et nominalsyntagme er det kernen, som inderiveres, mens ved hybridverbalisering er det sidste del af et nominalsyntagme ud fra lineær rækkefølge, der verbaliseres. Ved inderivation af possessor-possessum-konstruktioner (nemlig når de leksikaliseret betegner et samlet begreb)

⁴⁹ Men hvis nominalsyntagmet er langt, dvs har adskillige kongruensadled, brydes syntagmet op og en del sættes sidst: *Bertrami qaliap igalaavanut allamukarpoq illuanut sammisumut*. - eller hvis der er tale om to forskellige steder, dvs to forskellige stednavne fx, så kan den sidste blive tilføjet: *Tamatuma kingorna takoqqinnagu, ukiormat Toqquttami ukeeriaratta, ukiisinnarluta aasaraa Inissalimmut aallangajalerluta Tasermiunukarpunga lkerasaarsummut, allamik ilaqarnanga qajartorlunga*.

bortfalder al fleksion på possessum og derivationen føjes til nominalstammen, mens som nævnt ved hybridverber bibeholdes hele fleksionen i oblik kasus, og derivationen tilføjes efter fleksionen.

De hyppigste verbaliseringer sker ved lokalisfleksion + ip- og ved terminalisfleksion + *KAR. I den ene af de to mest frekvent anvendte verbaliseringer af oblikke kasus nemlig den i lokalis kan man stadig kan se, hvilken proces der måske er gået forud også i de øvrige tilfælde:

Verbalisering af lokalis ved ippoq

Lokalis-formen og ip- intransitivt – fx 'illumi ippoq' – er smeltet sammen ved en sammenskrivning ud fra en udtale, der gik fra to adskilte ord til eet samlet: 'illumiippoq'. Strukturen rummer også mulighed for possessoradled implicit eller eksplicit – og dermed former med possessormarkering: fx: illuminiippoq, illuanniippoq. Den ikke sammenskrevne struktur bruges stadig, dog sjældent.

FX: Kalaallit illuata **avatinnnguaniippoq** sissaq aasaanerani nalunnguartopassuaqartartoq, ...

Ved viderederivation med morfemer på r eller q må denne orddannelse ikke sammen blandes med verbaliseringen af ablativ eller instrumentalis.

Ved omdannelse fra nominalsyntaxme med kerne og kongruensadled er det som nævnt sidste del af nominalsyntaxmet, som får verbaliseringen:

FX: Taava kuup sinerpiaanukariarlunga orpimmut majuarpunga. Tappikani **avalequtaani qorsooqqinnik pilutalinniilerluni** iluaallatsitsinaqaaq. Maanna qasuvunga.

FX: Kiisalu kisima ikiugarilerpara illup iluani silamiittarneranilu. **Issiavimmi assakaasulimmijitillugu** aneersittarpara, oqaluffimmilu ataatsimiittussanut aattarlugu, tamannalu qujassutigisaannarpaa.

Særlig ved verbalformer som ilaanneeriarluni gælder at udgangspunktet er ilaanni, som på en og samme tid behandles som adverbiumsagtigt og som en lokalis form⁵⁰:

FX: Illoqarfiit ilaanni suliffissaaleqisut amerlagaluartut, suliffeqarfiit **ilaanneeriarlutik** sulisussaaleqilersarput nunanillu allanit sulisussanik tikisitsisariaqartarlutik.

Ved demonstrativer sker verbaliseringen ud fra deres lokalis-former sammenskrevet med -ippoq.

Der er tale om, at demonstrativer – pronominer og adverbier - i lokalis har fleksionen -ani, og dvs at der ikke er forskel på selve 'sammenskrivningsstedet':

FX - demonstrativt pronomen: Meeqquerivik Âjo ullukkullu paaqqinnittarfiusoq Mikisoq maajip 1-ani 2013-mi matuppata, meeqqat sulisullu **taakkunaniittartut** meeqquerivimmut nutaamut isertissapput.

FX - demonstrativt adverbium: Ima oqarpoq Naalagaq: Aatsaat qilak **pavaniittoq** uuttorneqarsinnaappat nunallu tunngavii **samaniittut** misissorneqarsinnaallutik, taava kinguaariit Israelikkut ajattorumaarpakka qanoq iliorneri tamaasa pillugit, oqarpoq Naalagaq.

FX: Aqaguinnartorlu upanniummik taassuminnga Killernukarpoq, qeqertaaluit Qeqertarsuup kitaaniittut, upanniutit **tasamaniittut** oqaatigineqartullu malinnit aseruaiterneqarsimasut takusarlugit.

---

⁵⁰ Formen dannes med ippoq som ved alle andre lokalisformer med possessormarkering, men i denne her anvendelse er det et ilaanni uden hverken implicit eller eksplicit possessor og som i sin funktion nærmer sig adverbierne.

Verbalisering af terminalis

Ved den anden meget hyppige struktur er der ikke noget historisk belæg for, hvad der ligger bag formen:

illumut – i verbaliseret form: illumukarpoq. Og med possessormarkeringer: fx: illuanukarpoq, illutsinnukarpoq. Processen kan beskrives ved at sige, at terminalisformen incl evt possessormarkering verbaliseres ved at KAR trunkativt tilføjes⁵¹. Men i modsætning til ved lokalisverbaliseringen ved ippoq, findes der intet belæg for KAR i andre sammenhænge, end sige historisk belæg for et selvstændigt verbalt leksem. Se nedenfor.

FX: Taama nalunaaruteqartut tassaapput Kalaallit Illuutaat aamma Danmarkimi Efterskolet peqatigiiffiat. Taakku nalunaarput kalaallit ilinniariat danskit **efterskoliinukartartut** piareersimasannigitsut.

Ved omdannelse fra nominalsyntaxme med kerne og kongruensadled er det som ved -miippoq sidste del af nominalsyntaxmet som får verbaliseringen:

FX: .... taavagoq nammineq nuannarilluinnakkaminut Jyllandip kimmuk sineriaani **qeqertamut najukkaminukartarpoq**.

FX: Qaammarmat makippoq **puilasumullu kissartumukariarluni** uffarluni.

FX: Leop Marie **illorsuarmut nakkaalluinnalersumukaappaa**, pavungarsuarlu qummukaallugu.

FX: Sudanimi illoqarfiit pingarnersaanni Khartoumimiitillugu politikikkut isumaqatigiissuteqarnikkut 1994-imi poorsuarmut ikillugu **franskit parnaarussiviannut Parisimiittumukaanqarpoq**.

Ved demonstrative adverbier dannes modsvarigheden til KAR ved, at de demonstrative adverbiers endelse i terminalis -unga omdannes til hybridverbum ved at 'a' kastes væk og der tilføjes NAR, så det i den gamle retskrivning bliver til -ungnar = i den nye retskrivning -unnar-:

FX: Angakkut tamarmik **pavunnarlutillu samunnartarpat?** Taama aperigama Aavap ima akivaanga: Naagga! Kisianni pingaarnersat.

FX: Jørgensenip naatsorsuutini ineriikkani paartunut aatiinnassagaluararnigit piukkoortut tusariarnigit aalajangiinnarpoq nammineerluni Pelep ernerisalu **umiaannut taqqavunnarnialersunut** ilaalluni aaginnarumallugit; paninnguarmimmi peqqisseq tusaraluarlugu kipilluinnavippoq.

FX: Ukiut 1960kkut missaanni Kalaallit Nunaanni sanaartorneq aallarertutortoq Hans Møller **taavunnarpoq** sanaqataajartorluni, nalaatsornerinnarmik niuertoruseqarfimmut inuerutsitassaannigitsumut pisinneqarluni.

I den hidtidige søgen efter eksempler er der ikke fundet eksempler på demonstrative pronominer med en sådan verbalisering.

Men sumut, det interrogative pronomen suna i terminalis, ligger bag leksemet sumunnarpoq (gl retskrivning sumungnarpoq). Denne form må ses som en analogdannelse til de demonstrative adverbier. I corpus (sep 2018) er der langt flere forekomster af sumunnar- end af sumukar-.

⁵¹ I Schultz-Lorentzens ordbog findes et tilhæng -mukaarpoq. Det er -mukarpoq med yderligere derivation for pluralitet.

Derimod findes i corpus (marts 2019) ikke kimunnarpoq, men derimod en enkelt viderederivation af kimukarpoq. Forskellen er måske at sumut virker mere adverbiumsagtig?

Øvrige verbaliseringer af oblikke kasus:

De øvrige verbaliseringer kan også kun beskrives ud fra de strukturer, der er synlige i dag. Processen former sig som tilføjelse af R, som trunkativt, men vokalforlængende, og som mod de almindelige mønstre ikke sættes på en stamme, men sættes på kasusfleksion, nemlig på ablativ-, instrumentalis-, vialis-, terminalis- og ækvalis-former. I FST'en skelnes dog mellem IR trunkativt og UR trunkativt:

Resultatet bliver:

- mit /nit bliver til – meer/neer – eller evt ud fra den længere form -minngaanniit
- mik/nik bliver også til – meer/neer -
- kkut/gut bliver til -kkoor/goor-
- mut/nut bliver til – moor/noor -
- tut/sut bliver til – toor/soor -

Fiktiv opsplittning af hensyn til smidig sprogteknologisk behandling:

For disse verber, som inden i deres stamme har et fuldt bøjet nomen, giver det en håndterbar løsning, hvis man postulerer fiktive verber. Der skal under alle omstændigheder opereres med en speciel beskrivelse af verbaliseringen. Det kan ikke bare beskrives som nv derivation, idet derivation sættes på den nominale stamme uden fleksion. Her er så taget det skridt at operere med fiktive verber.

Altså nominerne analyseres for sig – og det verbale element postuleres i analysefasen at være selvstændige verber (inspireret af processen ved ippoq), og resultaterne af processen benævnes hybridverber. Det drejer sig dermed om følgende fiktive verber:

*ippoq (som i øvrigt ikke er fiktivt! - men hvor stadig det sammenskrevne ord skal opsplittes)

*karpoq som trunkativt sættes på terminalisformer

*rpoq som trunkativt, men vokalforlængende sættes på instrumentalis-, ablativ- og ækvalisformer.

I FST-systemet optræder de som hhv IR og UR, begge trunkative.

Disse verber findes selvfølgelig ikke i virkeligheden (bortset fra ippoq). De er blot en abstrakt størrelse som gør det lettere at få strukturen holdt ude fra inderivation. Og dette skel er vigtigt, specielt fordi inderivation sker på kernen i et nominalt syntagma, mens dannelsen af hybridverberne sker ikke på kernen, hvis denne følges af en kongruensadled, så på sidste led. Derudover sker inderivation selv af possessor-possessum-konstruktioner af den rene nominalstamme i possessum. Det er altså to helt forskellige processer, og de skal derfor holdes ude fra hinanden.

Former på -meer/neer-:

Former på -meer/neersoq dækker både ablativ og instrumentalis, men kan holdes ude fra hinanden takket være, at det er et snævert felt af de to kasussers anvendelse, som processen dækker.

Det siger måske noget om udviklingstidspunktet for de to anvendelser, når Schultz-Lorentzen i sin ordbog i tilhængslisten om -meerpoq konstaterer at det drejer sig om modalis (= instrumentalis) og sjældnere om distantialis (= ablativ).

Der findes i corpus ingen eksempler på at verbalstammerne på -meer/neer- negeres direkte på stammen. I passende kontekst, måske specielt som en modsætning til noget andet, hvor derivationen ikke er negeret, findes de uden tvivl i negeret form.

Ved instrumentalis:

Ved instrumentalis bruges processen på mådens instrumentalis i form af mere faste udtryk som iluamik, naggammik:

FX: Aamma illit, Poul Ejnar Johan Jensen, periarfissaqarputit Kalaallit Nunaata inuuffiginissaanut iluaqutaasussamik angusaqarniassallutit, piginnaassutsitillu kusanartumik pitsaasutullu isigisatsinnik atorsinnaassallugit, silarsuarmi inuit tamarmik pigisaannik qaratsamik inunngoravit pilerneqarsimagavit, qarasarlu taanna **iluameersumik** pineqaruni inerissisarneqarsinnaammat.

Derudover ved ordenstal og ord med tilsvarende semantik:

FX: Arctic Umiaq Linep siulersuisortaavi ullaap tungaani **siullermeersumik** ataatsimiipput.

FX: Piniarneq pillugu Siunnersuisoqatigiit **sisamassaanneerlutik** novembarip naanerani ataatsimmeqatigiinnerminni aappaagu imaani nunamilu piniagassanik pisassiissuteqarnissamut siunnersuuteqarput.

Og under den gruppe hører så også strukturerne, hvor der ude fra ordenstal i instrumentalis sker en transitiv verbalisering, når betydningen er leksikaliseret til at være 'det og det nummer behandling i tinget eller ved valg som sker i tre runder hhv to runder' – men også i andre sammenhænge som ajortumeerpaat fra ajortumik:

FX: Europami aamma Frankrigimi tupaallaataaqisumik, 2002-mi præsidentimut qinersinermi, Jean-Marie Le Pen normu 2-nngorpoq, qinersinerup **aappassaaneerneqarnerani**, taamani Frankrigimi præsidentiusumut, Jacques Chiracimut ajorsarluni.

FX: Aningaasanut Inatsisissap aappaagumoortup ualeru **pingajussaaneerlugu** oqaluuserineqarlunilu akuersissutigineqarnissaanut isumalluartut ilagaat, meeqqanut inuusuttuaqqanullu innarluutilinnut angerlarsimaffimmi Ivaaqqami Qaqortumiittumi najugaqartut. (Kontemporativen med -neer- står som adverbalt adled til inderiveret verbalstamme oqaluuseri-, inderiveret upersonligt ved passiv)

FX: Oqarfigaanga: - Taamaasiorusukkalarpunga aamma uanga illit iluareqigakkit, kisianni innassanngilanga **ajortumeerniarneqaravit** ilaginiarakkit, uattut **ajortumeerneqassannginnavit** - soorlu qangarsuaq uanga **ajortumeerneqarsimasunga**.

Derudover i dannelsen af lekset: immineerpoq ud fra formodentlig *immi i instrumentalis immik. Men om så naammineerpoq ud fra nammineq blot skal ses som en analogidannelse til formerne ud fra immik får stå ubesvaret. Ingen af dem findes i Kleinschmidts ordbog, begge findes i Schultz-Lorentzens ordbog.

Da det dækker mådens instrumentalis, giver det ikke mening at se efter konstruktionen med kerne-kongruensadled, og heller ikke i forbindelse demonstrativer.

Ved ablativ

Ved ablativ (-mit/nit / miinngaanniit/niinngaanniit) dækker derivationen en, som kommer fra et sted / institution/ gruppe fx politisk parti – ogs udtrykt gennem et pronomen - og fra en periode:

FX: Ajugaasup tulliatut 25.000 koruuninik akissarsitinneqarpoq Johannes Kristensen

Upernavimmeersoq, normu 3-tullu 20.000 koruuninik akissarsitinneqartut marluupput, tassa Hans Jørgen Løvstrøm **Nuummeersoq** aamma Bendt Josefsen **Kapisilinneersoq**. Taakku saniatigut sisamat normu 4-tut tamarmik immikkut 5.000 koruuninik akissarsitinneqarput.

FX: Danskite aallartitaqarfianni kulturimut tunngasunik suliaqartoq Michael Nellemann oqarpoq franskit Kalaallit Nunaannik assut soqutiginnittuusut , pingaartumillu Juullip Inuata **Kalaallit Nunaanneersuunera** pingaartikkamikku juullilernerani alikkusersuisoqaraangat assut kajaattartut.

FX: Per Rosing Petersenip oqaasiinut naalakkersuisuni ukiorpassuarni siulittaasuusimasoq maannalu Inatsisartut siulittaasuat **Siumumeersoq** Jonathan Motzfeldt aamma isumaqataavoq.

FX: "Den Gamle By" Århusimiittoq katersugaasiviuvoq uumassusilik, illutoqqanik **1500-
kkunneersunik** tamassumalu **kingornaneersunik** illutalik.

FX: Eqqartuussinerit **aallaqqaataaneerseqassapput**

Sisimiut eqqartuussivianni ukiut marluk matuma siorna eqqartuussineq, kingorna nunatta eqqartuussiviani nangingneqartoq, **aallaqqaataaneerlugu** suliarineqassaaq.

(Den transitive Kontemporativ står som adverbalt adled til upersonligt inderiveret verbalstamme suliar-)

FX: Misissuinerimi nunaqarfiit, illoqarfiit Nuullu immikkoortinneqarsimapput. Nunaqarfinni meeqqat kaattartut amerlanerupput, taakkulu **ilaqutariinnit pigissaannginnerusuneersuupput**.

(Det er et eksempel på at verbaliseringen sættes på sidste del af et nominalsyntaxme).

Ved demonstrative pronominer er tendensen at der bruges en lang ablativ fleksion analogt til -miinngaanniit/niinngaanniit: -anngaanniit (i stedet for -annga)

Nunat avannarliit nipilersornikkut nersornaasiuttagaannut nunatta saniatigut nersornaaserneqarnissamat piukkunneqartut **nunanit ukunanngaanneerput**: Savalimmiut, Danmark, Island, Norge, Finland, Sverige Ålandilu.

FX: - Gassi aniasoq tassaasinnaavoq brinti radioaktivusoq, allaasinnaavorluunniit.

Amerikamiummi uulia glykolimillu pisagaat annertoq qimaannarpaat, gassillu aniasut **taakkunanngaaneersuusinnaapput**, Sven Nielsen, DTU-meersoq oqarpoq.

Men man ser også analogt formodentlig med former på -ani som taakkunani i lokalis, den lange ablativendelse sat på uændret:

FX: Pakistanimi talibanit qaartartumeerinermit akisussaasuunerarput. Sunnimuslimit tunuliaqutaralugit qunutitsillutik saassussisaqattaartartut Al-Qaedameersut, nunap immikkoortuani Bajaurimi takussaapput, arnarlu qaartartumeerisoq **taakkunaninngaaneersuusimanersoq** misissorneqaleruttorpoq.

Ved demonstrative adverbier kan både lang form f og kort form or ablativ-endelse bruges:

FX: Danmarkimi igasorsuup Claus Meyerip naatsiiat nunatsinneersut pitsaalluinnessusiat tamanut ukiarmi saqqummiuppaa, immaqa agurkit **taqqavanngaanneersut** tullinnguupput?

FX: „Tassami maannakkut qimaallunga **maannarpunga**.“

FX: Imaq tamanna **kiganngaq-samanngartillugu** anorip kananngarpassissumik Umiiarfiup tungaanut sakkortuumik anoraasuaqattaarfisarpaa, Umiiarfiullu nalaaniit Ikerasaap tungaanut anoraa assigiinnerusarluni.

Dvs at ved demonstrativer sker der ingen vokalførlængelse ved verbaliseringen på +R nv, når det føjes til fleksionen på -nnga.

Vaklen mellem ablativ og lokalis som analyse af formerne på -meer/neer-

Da man ikke umiddelbart kan høre forskel på formerne, om de er dannet fra ablativ eller lokalis, så synes nogle nutidige sprogbrugere at opfatte strukturen som dannet ikke ud fra ablativ men ud fra lokalis. En tilsvarende sammenblanding sker især ved udtryk for 'udenlandsk', hvor der i moderne grønlandsk synes at være en tendens til at bruge udtrykket 'nunani allanit' - altså et kongruensadled i ablativ til en kerne i lokalis – og det udtryk smitter så selvfølgelig af på verbaliseringen i hybridverberne:

Først et eksempel med ablativ:

EX: Avaleraasartooriarluni misileraalluni aalisarneq, aalisariutaatileqatigiiffiit Kalaallit Nunaanneersut arfineq-pingasut siorna 1 milliard koruuningajannik nalilinnik, ilaatigut nammineq aalisariutaatit atorlugit, ilaatigullu aalisariutinik **nunani allaneersunik** attartukkanik annertunerusumik atuinikkut pisaqarfigisaat, siornatigut akitsuuteqartinneqarsimangilaq.

Herefter et eksempel med lokalis blandet ind:

EX: - Suliassarlu taanna siunnersortinut **nunani allaneersunut**, Nunatsinni pissutsinik ilisimasaqanngitsunut suliassiissutigineqarsinnaangilaq, KNAPK allappoq.

Men om det så har bredt sig til andre sammenhænge eller om der er en anden baggrund vides ikke, men det ses i hvert fald i en del tilfælde at der er manglende consensus i sprogbrugen om kasus, hvis vi fastholder at formerne dannes ud fra ablativ. Nogle eksempler:

EX: Taakku **illoqarfinni ukunaneersuupput**: Uummanaq, Paamiut, Ittoqortoormiit, Nanortalik aamma Maniitsoq. Med hensyn til ukunaneer- er det yderligere usikkert om det er en form i lokalis, eller om det er en viderederivation af ukunanit – dvs reguleriseret som var det et egentligt nomen (som det ses fx i følgende eksempel: Manna tikillugu 2013-imi peqataaniarlutik nalunaartut **ukunanit nunaneersuupput**; Ungarn, Frankrig, Letland ..... - med det demonstrative pronomeren i determiner-felt).

EX: Aviisit **nunani tamaneersut** Cairn angusinngitsoortippaat

EX: Ullormik malunnartitsiniarlutik saaffiginissimasunut katillugit 154.000 kr.-it agguanneqarsimapput. 65.000 kr.-it kajumissaasiinermut atorpeqassapput, malunnaatilimmillu suliniutillit **illoqarfinni allaneersut** siunnersuuteqaqqullugit kajumissaaserneqassapput.

Sammenblandingen kan gå endnu videre:

EX: Israel nammineerluni orpippassuarnut ikuallattunut qatserutinik peqanngimmat nunani allamiut ikiuuttariaqarsimapput. Taamaalilluni timmisartut qatserisartullu **nunani assigiinngitsunit qulineersut** qatserinermi ikiuupput.

Former på -kkoor/goor-

Formerne på -kkoor- bruges både som videredannelse fra vialis om konkret vej incl via satellitter o lign, og fra vialis i mere overført forstand (om via en instans o lign):

EX: Taamaattumik aqutikkut **allakkoorluni** uterpoq Betelimukarami aqutigisani atornagu. (Dette er også et eksempel på at verbaliseringen sker på kongruensadledet).

EX: Takornariat nunarsuarmit tamarmeersut ullut tamangajaasa 40-t 50-llu akornanniittut **Islandikkoorlutik** Kulusummut tikittarput, taakkulu mingutsitsineq arajutsisannngilaat.

(I det eksempel er også et eksempel på verbalisering af ablativ)

EX: Tusarniaasarnert **Facebookkikkoortinneqartalissappat?**

Men rum-relations-nominer:

EX: Tuaviinnavik ingerlapallakkama kippasinaarlunga kujammut itiveriarsimariarama innaarsuk naammattooriarakku kangiarteriarlunga Eqalikkat **timaatungaatigooriarlunga** qasigiaqarfia kujalleq qulaaniit ammukarfigiartorpara.

EX: Naalakkersuisut, Naalakkersuisulluunniit tamatumunnga piginnaatitaasa inatsimmi matumani aalajangersakkanik unioqutitsisoq nalunaarfigisinnaavaat, suliassaq

eqqartuussisutigoortuunngitsumik aalajangiivigineqarsinnaasoq, unioqutitsisoq unioqutitsinerminik nassuerpat, akiligassiissutigineqartorlu nalunaarummi allassimasoq piffissap aalajangersimasup, qinnuteqarnikkut sivitsorneqarsinnaasup, iluani akilerumassappagu.

Og af mere eller mindre Pali-agtige udtryk eller adverbier som: ataatsikkut, qaqutigut, ilaatigut, tamatigut:

EX: Isiginnaartartut Qanorooqaraangat malugisimagunagaannik nipaa assitaalu **ataatsikkoorneq ajorput**, ajornartorsiullu taanna qaangerasuarniarlugu teknikeri Danmarkimeersoq ulluni makkunani KNR-mi sulivoq.

EX: Imigassaarniarnerup sivitsornissaanut tunngavilersuutigineqarpoq inuit pisiniarfinni **tamatigoornerusumik** sivisunerusumillu imigassarsiniarsinnaanissaat.

Endelig findes der en form dannet ud fra immikkut – nemlig immikkoor- som er en frekvent forekommende verbalstamme bl a takket være nominaliseringen til immikkoortoq.

Der er i det nuværende corpus (sep 2018) tilsyneladende ingen verbalisering af demonstrative pronominer i vialis – hverken singularis eller pluralis – eller af demonstrative adverbier.

Derimod føjes derivationsmorfemet QQUTE+nv til gengæld på demonstrative ords vialisformer og danner derved hybrid former (i modsætning til når derivationen føjes til egentlige nominer hvor den nemlig føjes til stammen ved rumrelationsudtryk incl *sane, *nale, *qiteq (men qulaaqquppoq??):

EX: Illuaqqani qangaanilli allattaaveqarpoq, **taakkunuunaquttut** tamarmik suli allaffigisagaannik.

EX: Eskimuut Akilinermiit nunatsinnut ikaaqqartut pinngitsooratik sermersiorsimassapput, nunarpullu tikikkamikku **avuunaquullutik** Tunuanut ingerlanialeramik, aammalu Kitaagut kujavarternialeramik.

Former på –moor/noor-

Terminalisformer kan verbaliseres som former på *KAR og som former på –moor/noor-.

Så spørgsmålet rejser sig selvfølgelig om der er forskel i semantikken, og hvornår de hver for sig anvendes.

Basalt ligger der nok mere i det, at der foregår en konkret bevægelse hen til et andet punkt, når der er tale om *KAR. Men det forhindrer ikke, at også en vej kan beskrives – vel dybest set – metaforisk som en der ”bevæger sig” hen til et sted.

Former på -moor betegner snarere en retningsangivelse og bruges dermed sammen med rumrelationsnominererne i fx avamoorpoq, siumoorpoq, sanimoorpoq. Og om seksuel orientering: anguteqatiminoor- etc.

Derudover bruges -moorpoq i udtryk i terminalis, som angiver perioden noget sker inden for: ukiumut – ukiumoortumik:

FX: Nunatta aningaasaqarnera pillugu Aningaasaqarnermut Siunnersuisoqatigiit **ukiumoortumik** pingaarnertut taama nalunaaruteqaqqipput.

FX: Siulittaasoq ilaasortallu ukiunut **sisamanoortumik** toqqarneqassapput Naligiissitaanissamut Siunnersuisoqatigiit pilersinneqarfiat aallarnerfigalugu.

(Dette er eksempel på at verbaliseringen sker på kongruensadledet).

- eller om udstrækningen noget findes på:

FX: Qoorortuut tamakkivillutik qisuttaat savissaata paavanut anngussimasarput, qiteqqutaannarmilli savissaat savissaata ataatigut **qeqqinnaanoortarput**.

-inklusive på hvilket klokkeslæt ens timer starter – men det synes der ikke at være eksempler på i corpus. Ej heller synes der at være eksempler på Olsenimoorpoq – om at man er elev hos den skolelærer – med det tilhørende spørgsmål kimoorpisi? (kimut verbaliseret). Desuden bruges verbaliseringen af allamut som grammatisk term: allamoorut.

Derudover findes det i udtryk som imminoorpoq fra terminalis af *immi, og i moderne orddannelser som aningaasanoor- om ludomani.

Og det bruges ved Pali-agtige udtryk som ilumut: ilumoorpoq.

Derudover bruges også verbalisering ved demonstrativer – dvs ud fra deres terminalisformer på -unga:

EX: - Meeqqatta mikineraniilli ilaqutariulluta Nuugaatsiamiittuaannartarpugut.

Illunnguaqarnikuuvugut aasaaneraniilu **tassungartuarluta**, eqalunniariarluta aamma innuttaasut ilagalugit, taakku qanittunnguannorpagut ikinngutigilerlugit, ilaqtatullu isigalugit.

Former på -toor-

Former på -toor/soor– betyder basalt ’at gøre / være ligesom _’, og herudaf er så udviklet den snævrere betydning ’at tale _ (et sprog)’, dvs sige noget på det sprog eller have kompetence i det sprog. I den forbindelse findes der mange eksempler på andre sprog, men få gange om at tale grønlandsk:

EX: „To be sure” (taamaagunarpoq), Hjorti akivoq, isumavini oqaatsit allanertat atorlugit toqqorterluarnerussasoralugu **tuluttoorluni**.

EX: Misissuinerni ersersinneqarsimavoq, maannakkut Nunavimmi atuartorpassuit iluameersumik **tuluttoorsinnaanatillu Inuktitoorsinnaanngitsut** tamannalu inuuniarnikkut ajornartorsiutinik suliffissaaleqinermillu kinguneqartarpoq.

EX: Kalaallit ilaat (nunatsinni inunngortut) oqalukkaangamik allaaneq ajorput, soorlumi qallunaat kalaallisut ilinniarsimallutik **kalaallisoorniartut**.

Men denne anvendelse bruges så også dels i angivelse af undervisningsfag, dels i angivelsen af hvilket sprog en skrivelse, film, video, bog findes på, incl på grønlandsk:

EX: Atuarfitsialak aallartimmat atuartut 1. klassimi **qallunaatoortalerput**, 4. klassimilu **tuluttoortalerlutik**. Siornatigut **qallunaatoorneq** 4. klassimi aallartittaraluarpoq, **tuluttoornerlu** 7. klassimi aatsaat aallartittaraluarluni.

EX: **Qallunaatoortitsisarnermi, tuluttoortitsisarnermi**, tyskisullu ilinniartitsisarnermi ilinniartitsisut ukiuni kingullerni sulerulutsitaaleraluttuinnarsimapput.

EX: Nuannariinnarlugit taakku eqqaatsiarallarlakka Knud Rasmussenip katersugai tunngavigalugit, atuakkami »Myter og Sagn fra Grønland«imi allanneqarsimasut. Taakkulu **kalaallisoorneri** naqitigaatillugit ullumikkut aamma pigilersimavagut, taaguuteqartut: Knud Rasmussenip katersugai - oqaluttuat oqalualaaluu.

EX: Erseqqissaassutigissavarput video **qallunaatoormat**.

Derudover bruges det om den grønlandske nationaldragt incl om egnsvarianter:

EX: Meeqqat inersimasullu **kalaallisoorlutillu** qaqortumik annoraaqartut, uummataasatut ilusilimmik inissillutik kunngikkormiunut asaminnut ataqqinninnertik takutippaat.

EX: Prinsesse Josephine (Nunatsinni Ivalomik taagorneqartoq) aamma **Avanersuarmitoorpoq** Birthe Jensenip aamma Tukummeq Pearyp mersugaannik.

Dvs det er mere eller mindre leksikaliseret at kalaallisoorpoq bruges om at tale grønlandsk /have faget grønlandsk og om at bære den grønlandske nationaldragt. Konteksten vil afklare tvetydigheden.

Derudover bruges grundbetydning 'at gøre/ være ligesom _' produktivt, men dog ikke specielt produktivt. For en søgning i corpus sep 2018 var det få 'types' - og heraf var de frekvente dannet fra fossilerede partikellignende udtryk – som pisussamisut, qangatut, allatut:

pisussamisoor- og (noget mindre) qangatoor- (samt endnu mindre: allatoor-:

EX: "Hans toquvoq. Tamanna **pissusissamisoortutut** inerpoq." "Qanoq? Tamanna **pissusissamisoortutut** inerpa?"

FX: Issittumi inuit ilisimasaat **qangatoortuunerarlugit** tusaanngitsuusaarnagit. Aamma Nunani killermiut ilisimasaat nunasiaatillit nipaattut oqaatiginagit, professor Minik Rosing oqarpoq.

Men årsagen til frekvens er mere at det leksikaliseret indgår i fagterminologi om ballet, dans og skiløb – om den klassiske variant:

EX: Sisoraatinik oqilaniuttartut klubbiata NSP-p Nuna Advokater-nip oqilaniutsitsinera Nuummi januaariip 2-anni ingerlammagu Martin Møller siullersaalluni apuuppoq. Klubbillu nalunaarutigaa issikkaluartoq **qangatoorluni** oqilaniunnermi peqataalluortoqartoq.

EX: Kalaallit nipilersugaannik **allatoornerulaartunik** nunat allat maanna aamma tusarnaarusutsassimasatut isikkoqalerput.

EX: **Allatoortumik nukissiutinik** atuineq ulluni makkunani silaannaap allanngoriartorneri pingaartumik Kalaallit Nunaanni takussaalluarteranni oqariartuutaavoq pingaarutilik, Namminersornerullutik Oqartussat allapput.

Netop med semantik til at dække 'alternativ' kan det komme til at blive mere frekvent i øvrigt. Et andet leksikaliseret udtryk er kalattoor-

EX: Tamanut ammasumik takornariartitsinermi assigiinngitsunik takutitsisoqassaaq, ilaatigut **kalattoornermik** qilaatersornermik aammalu oqalugiarnernik ingerlatsisoqartassalluni

Men der er eksempler på at det bruges om at gøre noget på grønlandsk måde:

Ooqattaasareernerup kingornatigut niuertorutsip illorsuaata kangiatungaani arsaakkajuttarput

kalattooratik, taamanikkulli 'qallunaatut arsaanneq' atortalereersimagamikku, soorunami aamma ajugaaniullutik.

Andre udtryk som findes i corpus er:

EX: Issikkumigut Eva takorannerpallaanngikkaluarluni taamaattoq nunaqarfiup meerartaanit

nuannarineqartuartuuvoq, arlallilli akunnattoorutigisarpaat ilumut arnaanersoq, **angutitoormat**

angutaagaluannginnersoq, taamaammat anaanatik akuttusinatik aperisarpaat arnaanersoq

angutaanersorluunniit.

EX: - Naalackersuisut Siumukkormiut **nalusutoornerat** pissutigalugu Canadap EU mattuppaq, tamatumani Kina allallu isertinneqarlutik.

Hovedordklassen partikler:

Inddeling i ordklasser og evt videre underinddeling

Idet der på grønlandsk ikke findes præ/postpositioner, så udgøres hovedordklassen partikler på grønlandsk som allerede nævnt af tre ordklasser: adverbier, konjunktioner og interjektioner.

Derudover blev der her i systemet oprettet en speciel "ordklasse" som var tænkt til at facilitere maskinoversættelse, "partikellignende" med taggen Pali. Denne "ordklasse" har nu udtjent sit formål og er under udfasning.

Under dette hovedafsnit behandles endvidere enklitiske elementer, som har det til fælles, at de er ubøjede som partikler. Selv har de det til fælles, at de efterhænges allersidst på ord, dvs også efter fleksionsendelser på de ord, som er bøjede. Men da de har en funktion enten som adverbier eller som konjunktioner, behandles de som en gruppe med to undergrupper - og sammen med hovedordklassen partikler.

Ordklassen Adverbier

Adverbier og underinddeling af ordklassen adverbier inden for hovedordklassen partikler

Adverbier er på grønlandsk lette at afgrænse og meget få. Der er meget få, sådan som det generelt ofte ses ved syntetiske sprog, hvor der er andre strukturer, der opfylder funktionen. På grønlandsk er der således ud over de meget få adverbier to store kilder til at udfylde adverbale adled, hvor andre sprog som dansk og engelsk bruger adverbier. Når man ser på semantikken som adverbier dækker på de andre sprog er der tale om tid-, steds-, mådes-, årsags-, modal-, konnektionsadverbier, benægtende adverbier etc. Disse semantikker dækkes, dels gennem en del derivationsmorfemer,

som i semantik dækker det adverbielle, dels gennem intransitive verber med værditilskrivende semantik, som nominaliseret med +TUQ vn og bøjet i 3.p sing instrumentalis altså Ins S (dvs former som *tuaviortumik*) modsvarer de andre sprogs adverbier.

På andre sprog kan nogle få adverbier gradbøjes, især dem som er dannet ud fra adjektiver. På grønlandsk kan ingen af de få adverbier gradbøjes, men det kan til gengæld de ovenfor omtalte nominaliserede verbalstammer i instrumentalis inden de nominaliseres (fx *kingusinnerusumik*, *paasinarnerusumik*, *nipitunerusumik*).

På grønlandsk er fx følgende ord klassificeret som adverbier: qanoq, sulii, aamma, aatsaat.

Af disse adverbier har nogle interrogativ semantik: fx qanoq, qanga, qaqugu - og ved at tilføje den enklitiske partikel LUUNNIIT med adverbial funktion, dannes adverbielle leksemer med indefinit betydning (jf dannelsen af indefinitte pronominer ved samme enklitiske partikel).

Adverbier står - generelt - blot som adverbalt adled og har et skopus enten over verballeddet, eller hele neksussen, eller evt over en hel periode. Men nogle adverbier har indflydelse på syntaksen:

Adverbier som **sunaaffa** og **soorlu** farver således hovedneksussen, som de indleder, og hovedverballeddet står (i reglen) i participiumsform.

Adverbiet **ima** sammen med et verballed deriveret med +TIGE kan følges af en neksus i kontemporativ. Og sammenskrevet med ippoq følges det fx af strukturer som i oratio obliqua.

Adverbiet allaat - strukturer skal beskrives

sunaaffa - strukturer skal beskrives -- det skal tjekkes hvor gennemført sunaaffa udløser participiumsform nutildags

Yderligere adv med indvirkning på syntaktisk strukturer

Adverbier er som alle øvrige partikler uden fleksion. Men her er der en undtagelse på grønlandsk, idet der er en særgruppe af adverbier, som har lidt defektiv kasusbøjning, **de demonstrative adverbier**, nemlig de adverbier som er dannet fra de demonstrative rødder (demonstrative rødder ligger også bag videredannelse til demonstrative pronominer – og i visse tilfælde danner demonstrative rødder også rod for interjektioner). De demonstrative adverbier udgør en særgruppe af adverbier:.

FX: *Sama – nemlig i formerne samani, samunga, samanna, samuuna.

Foran disse kan sættes præfikset TA, som vil give ordet anaforisk betydning.

Dette gælder dog ikke adverbiet **taava**, fordi det allerede har TA indbygget, idet det egentlig er dannet fra en demonstrativ rod uv med præfikset TA og ikke findes uden præfikset. Dette adverbium kan i øvrigt ikke kasusbøjes. Og hører dermed ikke med til særgruppen, men ses som et almindeligt adverbium. Derudover ser Kleinschmidt præfikset TA som den egentlige ”urwurzel” til den demonstrative rod **tass**, som dermed heller ikke kan få præfikset TA tilføjet.

I følge Kleinschmidts ordbog kunne han finde spor af, at **ima** havde en del fleksion for oblikke kasus men uden numerus (dvs på mange måder analogt til demonstrative adverbier) og at der bag de forskellige leksikaliseringer lå en grundbetydning af at pege væk fra nærhed i rum såvel som tid: *imani*, *imanna*, *imunga*. Allerede på Kleinschmidts tid var de allerede gået af brug eller var ved det. Men ud fra dem var dannet adverbierne **imungarsuaq** og med præfikset TA **taamani** og

taamanikkut (på hans tid også om fremtiden). Endelig henviser han til at ima-roden også kan få pronominal form, nemlig **imanna**.

Hvis man ser på ima i forhold til tassa så afsløres forskellen i deres udgangspunkt ved, at ima kan samskrives med IP, mens tassa tager U.

Nogle blandt de få grønlandske adverbier er ikke kun at klassificere som adverbier, men optræder også i andre ordklassegrupper: tassa, soorlu, nalinginnaq - og der er en del at udrede om de strukturer de danner:

Tassa optræder ordklassemæssigt dels som demonstrativt pronomen nemlig som pronominalrod i tassaavoq og som erstatning for pronominet taanna i visse oblikke kasus (fx *illoqarfimmi tassani*), dels som interjektion, dels som adverbium. Og som adverbium optræder det dels som neksusadverbium 'altså', dels er det et af en fåtallig gruppe af småord - adverbier og mådens instrumentalis-former - som kan stå inde i nominalsyntagmer, ofte hvor man vil sige at det står mellem kerne og apposition. Til denne gruppe af ord, som kan stå inde i nominalsyntagmer uden at være underordnet en verbalstamme, hører udover 'tassa' også 'soorlu' og af instrumentalisformer ord som *pingaartumik*, *ingammik*, *minnerunngitsumik*. Tassa har i denne funktion betydning inden for et spektrum, der går fra det definerende til det nærmere specificerende af, hvad kernen står for. Tassa kan dog som soorlu (se nedenfor) stå også mellem andre typer syntagmer, også i denne funktion som udspecificerende. I øvrigt analogt med hvad der ses på dansk. I den funktion fungerer tassa meget adverbiumsagtigt, og meget på linje med det sanske 'altså' - det vil sige som neksusadverbium.

EX Hinnarik, tassa Angajo Lennert-Sandgreen, filmimi nuannarineqarluartumi "Hinnarik Sinnattunilu"-mi inuttaq pingaarneq, dvd-inut atsiortuussaaq.

I det eksempel står 'tassa' inde i et subjekt, men vi ser det samme inde i et objekt som i det følgende eksempel:

Nunatsinni eqqartuussiveqarfiit kommunit kattussorneqarnerattut isikkoqalernissaat, tassa sisamaannangortinneqarnissaat, Eqqartussissut Peqatigiiffiata qangalili neriuutigisimagaluarpa, Danmarkimili naalakkersuisut siuliinit taama aqqissuussisoqarnissaanut aningaasaliissutissat akuerineqanngillat, suliarlu piviusunngunngitsoorluni. (query juli 2018).

Men det gælder for alle slags nominalsyntagmer, at tassa kan stå mellem kerne og apposition – uanset kasus, som i det følgende eksempel, hvor anvendelsen ligger i den definerende ende betydningsmæssigt:

Angutip amerikamiup umiarsuaatileqatigiiffik Maersk Line 50 millionit dollarinik, tassa 280 millionit koruuninik, eqqartuussivik aqqutigalugu akiliisussangortinniarpa. (query juli 2018).

I sådanne strukturer må tassa siges at være blevet reanalyseret væk fra tassaavoq-strukturen og frigjort fra det verbale med copula over i partikel-agtig retning.

Det samme er tilfældet i næste eksempel, blot står de to nominalsyntagmer underordnet et inderiveret objekt:

Taamanikkut 31-nik nersornaasiisoqarpoq - tassa ukiormannamiit quleriaammik amerlanerusunik.

Men ligesom de anførte danske ord og udtryk ikke kun optræder i forbindelse med nominal kerne forud og fulgt af en apposition, er det samme tilfældet på grønlandsk. Man kan se en parallel til soorlu i betydningen af 'fx', som ikke bare udspecificerer en nominal kerne med et nominal syntagma, idet man kan uspecificere langt friere. Det samme er tilfældet med tassa. Og i de tilfælde fungerer tassa meget adverbiums-agtigt, meget på linje med det danske 'altså' som sætningsadverbium, som et fyldord – eller til at understrege forbindelse til det forudgående som en logisk følge af det forudgående eller som en begrundelse for det forudgående. Der kan være tale om en kausativ eller en konditionalis – eller en helt ny sætning i indikativ, men der kan også være tale om en kontemporativ som ledsagende omstændighed:

I forbindelse med en neksus i kausativ:

- Aningaasartuutigut sulililinersinnaangikkallarpagut, tassa regningit kingulliullutik takkuttaramik. Unnuup aaqquissuunnersa aningaasannorlugu 100.000 koruunit sinnerlugit naleqartarput.

I forbindelse med en neksus i konditionalis:

Taamaattumik aningaasaqarnermut isumalioqatigiissitap inerniliilluni oqaatigaa, ukiuni tulluuttuni 30-ni ukiumut 1 milliardit koruuninik ileqqaarniarqartariaqartoq, tassa atugarissaarneq ullumikkutut ingerlaannarsinnaassappat.

Endelig i forbindelse med ny sætning (om logisk følge af det forudgående):

Isissutissat ilaneqarsinnaanerannut pissutaanerarpaat DRip tusarnaartitsisarfissuani inersuarmi immikkoortukkaarlugit tuniniaaneq ingerlanneqartarmat tv-migooq assi pitsaaneppaaq anguniarlugu. Maannalu tassa DR-imi tusarnaartitsisarfissuup immikkoortui allat ilanngunnialerpaat.

Ukiuni kingullerni marlunni uuliamik maangaannartitsineq pisortanut nalunaarutigineqartunit annertunerusimavoq. Mærskimit paasissutissat naapertorlugit uulia 2009-mi maangaannartinneqartoq 184 tonsiusimavoq. Kisianni kisitsisit suliffeqarfiup nammineq pigisai naapertorlugit uulia maangaannartinneqartoq 72 procentimik annertunerusimavoq, **tassa** 317 tonsiusimalluni, aviisi Politiken taama allaaserisaqarpoq.

Her er der tale om en underordnet kontemporativ neksus, som står underordnet indikativen – og tassa er et adverbium 'nemlig' 'altså' - men her mere direkte **udspecificerende / definerende**, som når det anvendes inde i nominalsyntagmer.

Ligeledes findes eksempler med tassa som står mellem hovedneksusser hvor det er betydningsplanet som gør at tassa kan stå der, fx mellem en neksus med verballeddet 'apeqqutigaa' og så selve spørgsmålet som direkte stillet (tegnsetningen ufortalt – tendensen med at sætte kommaer og evt semikolon ved 'tassa' - i det her tilfælde ville et kolon have været mere på sin plads foran det direkte spørgsmål):

CBS-imi tusagassiortup ippassaq apeqqutigaa, amerikami tusagassiortut tamarmik apeqqutigeqattaagaat, tassa; nunanut allanut ministeritut atorfik Hillary Clintonimut neqeroorutigineqarsimava?

Meget som fyldord til at vise at man går fra en til en anden handling i en hel række bruges 'tassa' i følgende eksempel – dels 'kisianni tassa', dels 'maannalu tassa':

Shell aqqaneq-marloriarluni qillerinissaminut oqartussaasunit februaarimi akuerisaagaluarpog, kisianni tassa Alaskami Arfanniartarneq pillugu Ataatsimiititaliarsuup, The Alaska Eskimo Whaling Commissionip, tamanna eqqartuussisunut suliaassanngortippaa, maannalu tassa ajugaalluni.

Ordklassemæssigt kan det hænde sig at tassa oprindeligt var pronominalt som dummy for taanna, og ud fra det så gennem reanalyser er blevet et adverbium og en interjektion. Se nærmere se i særfil om tassa: LGversion - TASSA på LGHjemmeside

Soorlu har som tassa også mere end et ordklassetilhør, nemlig som underordnende konjunktion ved sammenlignende neksusser (se under afsnittet om konjunktioner) og som adverbium. Som adverbium optræder det dels inde i nominalsyntagmer som tassa, men med betydning af eksemplificering, dels optræder det ved neksusser hvor det også giver eksemplificerende semantik. Endelig står adverbiet soorlu i hovedneksusser, hvor det har betydningen 'det ser ud til at _' og udløser at verballeddet står i reglen står i participium, altså en primær underordnet modusform brugt som hovedverballed.

1. Det bruges i betydningen 'det ser ud som' som neksusadverbium i hovedneksusser og udløser participumsform i hovedverballeddet (analogt med hvad neksusadverbiet sunaaffa gør). Formentlig er det resultatet af en ellipse af en hovedneksus, og derefter en reanalyse af soorlu-neksussen som en hovedneksus.

EX: *Arkaluk Lynge aamma oqarpoq, sorsugassat ilagigaat atuakkiornerup nunatsinni ajornannginnerulernissaa. Naalakkersuisut soorlu Atuakkiorfimmu ajornartorsiutit iliuuseqarfigisariaqaraat.*

Soorlu optræder også i denne betydning og struktur sammen med den enklitiske partikel -UNA, som i sig selv også ville udløse participium i en hovedneksus:

EX: *Naalakkersuisunngortussalli pilersaarutaasa piviusunngortinneqarnissaat qulartut soorluuna akornusersornialeraat.*

Ligesom ved strukturer med sunnaaffa, kan dette soorlu med participium selvfølgelig optræde som mest overordnede neksus i en oratio obliqua - og dermed vil det ikke kunne skelnes i form fra et almindelig mest overordnet verballed i or.obl.

Derudover kan nogle skribenter sætte punktum også foran sammenlignende underordnede neksusser indledt med soorlu og verballeddet typisk i participiumsform - og i de tilfælde er der et yderligere problem med at skelne det konjunktionelle fra det adverbielle soorlu i hovedneksusser.

Men hvis der er eksplicit subj, står adverbiet soorlu i betydningen 'det ser ud til' typisk ikke først i sin neksus. Dette er også tilfældet i de to EX oven for. Dette skal nærmere undersøges, men hvis iagttagelsen holder i udstrakt grad betyder det, at flg EX ikke kan ses som andet en komparativ neksus: EX: - *Tamanna oqaloqatiginninnissamut soorunami pissutissaavoq. Maanna tusagassiutinut nalunaarummik erseqqissaassummik suliaqartoqaleruttorpoq. Soorlu Pele taamaalioreersoq, Jens Napaattooq oqarpoq.*

2. Derudover bruges det adverbielle soorlu som neksussadverbium i betydningen 'fx' i neksusser (ligesom det adverbielle tassa gør blot med udspecificerende semantik) - og denne neksus kan stå asyndetisk sideordnet til det forudgående med verballedet i indikativ:

EX: *Aningaasaateqarfiit inuinnaallu aningaasanik tunisiumasimapput, soorlu Danmarkimi Hjørringimi ungdomsklubbe nipilersuutisiniutissanik katersisimavoq.*

Men dette soorlu kan også stå i neksus med kontemporativ:

Sulisut sinneri arfineq-pingasut allanik suliaqartuupput, soorlu igasuullutik, mekanikeriullutik timmisartortartuullutik sulisartuullutilluunniit, taakkualu tamarmik sivisuumik sulinissamut sillimareertussaapput.

Soorlu i denne funktion står ofte fulgt af assersuutigalugu/git, som er en af mange fossilerede kontemporativ-former, uden at assersuutigalugu/git i øvrigt har indflydelse på strukturen.

EX: - *Soorlu assersuutigiinnarlugu makku ilaasartaassuit tikerartartut aasat tamaaviisa sineriassuarput tamakkerlugu angalasarput.*

Soorlu i denne funktion ses også som eksemplificerende en inderiveret verbalstamme:

EX: *Nunatsinni taamaattoqanngimmat qaangerniagassat arlaqarnerarpai, soorlu nunasiaanermi eqqarsariaatsit kaanngarsimannginnerarpai.*

Soorlu som neksussadverbium med semantikken 'fx' skal således skelnes fra det konjunktionelle soorlu. Der ligger delvist et skel i valg af modus, men kun delvist, fordi det konjunktionelle kan følges af kontemporativ, og neksussadverbiet 'fx' kan også følges af participium:

EX: *Nunakkulli Canadami angallassineq ajornarnerulissaaq. Ukiukkut Canadami sikukkut lastbiilnik ingerlaartoqartarpoq, soorlu Inuuvimmiit Tuttuusartuumut ukiumi sikukkut aqquteqartartoq.*

Og begge leksemer findes fulgt af indikativ også. Så modus vil ikke være et sikkert parameter til at skelne.

3. Det adverbielle soorlu i betydningen '(som) fx' står endvidere ligesom tassa inde i nominale syntagmer, men hvor tassa udspecificerer, så eksemplificerer soorlu også her, ligesom i den i pkt 2 omtalte funktion:

EX : *Titartaaneq atuartitsinermini iluaqutiginiartarsimavaa atuartitsissutini assigiinngitsuni, soorlu silamiut ingerlaasiannit oqaluttuarisani, assiliartalersortittarlugit.*

EX: *Taamani uanga pinialeqqaarnerma nalaani piniartut qaannakkut piniutaat soorlu saaqqutit, eqqartorneqartareersimammata taakku eqqartornianngilakka, allunaasat aallaasillu taamani atortorisavut puisinut taakku eqqartorniarakkit.*

For yderligere EX etc, se særfile om soorlu samlet: LGversion - SOORLU på LG hjemmesiden

nalinginnaq - se samlet særfile om nalinginnaq: LGversion - NALINGINNAQ på LG hjemmeside [afsnit om nalinginnaq skal skrives](#)

Ordklassen Konjunktioner

Ordklassen konjunktioner og underinddeling af ordklassen konjunktioner inden for hovedordklassen partikler

Konjunktioner kan deles i to underordklasser: underordnende versus sideordnende konjunktioner.

Underunderordklassen af underordnende konjunktioner:

Også ordklassen af konjunktioner er meget lille på grønlandsk, idet der er ekstremt få underordnende konjunktioner, - ikke fordi nuancerne ikke kan udtrykkes, men fordi de udtrykkes via andre strukturer.

Underordning af neksusser (bisætninger) sker basalt ved, at der anvendes en primært underordnet modus af verbet i verballedet. Ved to underordnende modusser dækkes en del semantik, idet kausativ dækker årsag og tid om fortid, og konditionalis dækker betingelse og tid om fremtid. Men også kontemporativ og participium kan udtrykke tidsforhold.

Dertil kommer, at yderligere semantik kan udtrykkes ved en underordnet modus i kombination med en derivation, fx kontemporativ deriveret med +NIAR vv danner finale (hensigts-) neksusser, fx kontemporativ eller participium med +GALUAR kan danne koncessive (indrømmende) neksusser. Konsekutive underordnede neksuskonstruktioner findes ikke på grønlandsk, idet man i stedet for tager, hvad der følger af noget andet som hovedneksus, og så angiver årsagen/kilden til det som en årsagsneksus.

De få underordnende konjunktioner, som findes, underordner koncessive neksusser eller komparative neksusser.

Følgende leksemer er koncessive underordnende konjunktioner : naak, massa, uffa - evt støttet af +GALUAR i verballedet (ligesom et verballed deriveret med GALUAR som nævnt også i sig selv kan udtrykke det koncessive). Samtlige koncessive konstruktioner har et modusvalg som ved oratio obliqua nemlig ud fra coreferentialitet med direkte overordnede neksus' verballeds subjekt.

Derudover findes leksemet den komparative konjunktion **soorlu** (samtidigt med at der findes et soorlu, som klassificeres som adverbium - se disse) .

Det konjunktionelle soorlu er den underordnende konjunktion, som indleder komparative (sammenlignende) neksusser, hvad enten det drejer sig om realis eller irrealis, idet irrealis her defineres til både at dække potentialis og kontrafaktuel. Der ligger heller ikke et skel mellem 'soorlu' og 'soorlulusooq' (soorlu+LUSOOQ) på det punkt.

Modus brugt i sammenlignende neksusser er generelt set participium, uanset om der er subjektscoreferentialitet til den direkte overordnede neksus, som sammenligningen går på:

EX *Kalaallit pissusitoqaat atortorisaallu iluaqutaajuaannassangatitani ataannartariaqarsorisanilu eqqaasitsissutigisarpai, soorlu taalliami ilaanni oqartog: ” ..... ”*

EX: *Soorunami filmi eqqortorpassuarnik imaqarpoq, soorunami Kalaallit Nunaanni ajornartorsiuterpasuaqarpugut aaqinniakkatsinnik, soorlulusooq aamma nunani allani Danmarkimilu taamaattoqartog.*

Dog er der nogle få eksempler, hvor der i stedet for participium er brugt kontemporativ.

Derudover bruges den underordnende konjunktion soorlu også til kun på overfladen at danne sammenlignende neksusser - dog ofte sådan at soorlu er fulgt af adverbiet aamma eller den enklitiske partikel -TTAAQ. Indholdsmæssigt sker der et tvist på linje med, hvad man ser på dansk, hvor man har 'ligesom også ....' og 'såvel som ....':

EX: Ilaasut ajoqusinngillat, aqqusinikkut angallannermi malittarisassat unioqqutinneqanngillat, soorlu aamma biiliniq aquttoq imigassartorsimanngitsoq.

Men i den slags kontekster bruges også ofte kontemporeativ og der forekommer indikativ:

EX: *Qaannamik takutitsisarneq ukioq manna pissanngilaq, soorluttaaq nipilersortartut akunnittarfimmiitinneqartarnerat ukioq manna pissanani aamma Kalaallit Nunaanniit Danmarkimut billettit akilerneqassanatik.*

EX: *Tamatumunnga peqatigitillugu videuliat Nunatsinni pinngortitamik takutitsisuupput, ilaatigut arsarnerit takutinneqarlutik, soorlu aamma qimussertoqarpoq, qamuterallannik ingerlaartoqarluni kiisalu kalaallit oqaluttuarisaanerat oqaluttuarineqarluni.*

Måske skal dette ses som en mulig begyndende reanalyse henimod, at det ses som en sideordning.

Derudover er det muligt, at soorlu i betydningen 'som' har et smallere skopus end en hel neksus, muligvis i form af en elliptisk neksus - dette skal undersøges nærmere: EX: *Mattormi illuigaq takuara nuliariit sisamat inigisaat, taassumatullu angitigisumik allamik takunngilanga. Iserlugu alianaaqaq akileriikkuutaartunik illeqaramik, naqqallu soorlu inerujussuup naqqa.*

Underunderordklassen af sideordnende konjunktioner.

Sideordning udtrykkes på grønlandsk nok hyppigst ved de tre enklitiske konjunktionelle partikler: -LU, -LI og -LUNNIIT. Men grønlandsk har følgende sideordnende konjunktioner: 'aamma', 'kisianni' og 'imaluunniit' (egentlig: ima+luunniit). 'Kisianni' kan forstærkes ved -LI så vi får 'kisiannili'.

Der skal ind om kongruens i verballed - sing ved LUUNNIIT - ingen addition!

TJEK om forstærkes i semantik til endnu større modsætning, eller om den svækkes – og hvordan er kisianni tassa i forhold til kisianni i forhold til kisianni tassa????

Men hvis 'aamma' optræder med -LU, så er drejer det sig om adverbiet 'aamma', og det er kun -LU som sideordner - derudover bruges kombinationen 'aammalu!' som en interjektion. Eller bruges aammalu også bare som kisiannili som en forstærket form af sideordningen??

Men endnu værre: hvordan med kisiannilu – er kisianni i det tilfælde 'dog' og et adverbium?

og der skal indsættes EX

Ordklassen interjektioner

Ordklassen interjektioner inden for hovedordklassen partikler

Udråbsord, interjektioner, er ord som er karakteriseret ved, at de i sig selv udgør en hel ytring, der i betydning typisk vil være udtryk for en følelse (fx na'aa), udtrykke en tilskyndelse (fx ta!, qaa!) eller være lydmalende udbrud (fx tiuu om fuglekvidder). Hvis de puttes ind i en sætning, vil de stå som et indskud. Der vil ikke være nogen underinddeling af ordklassen i Katersat.

Demonstrative rødder bruges til at danne demonstrative pronominer og demonstrative adverbier. Men derudover bruges de fleste af de demonstrative rødder også med efterhængt a som interjektion. Disse interjektioner er som andre interjektioner ubøjede. Det eneste som gør, at de nævnes specielt er, at de dannes af de demonstrative rødder.

Blandt disse demonstrative interjektioner er også tassa! Semantikken kan ikke umiddelbart udledes af de to andre anvendelser – dels pronominal i fx tassaavoq, dels adverbium med betydningen 'altså' - og derfor må 'tassa' analyseres også som interjektion. Som interjektion har tassa betydning af: 'slut' -dels 'slut' i betydningen 'så er det nok', dels i betydningen 'for tidligt slut' altså før forventet / ideelt, men i det tilfælde noget forårsaget af andre, dvs sådan set en følge af den første betydning.

Qivi, tuavi, takuss, nuan o lign er i deres funktion som interjektioner. Men på den anden side er de også lette at rekonstruere som afsnuppede verbalformer, der enten ville være imperativ eller indikativ i deres fulde form: qiviorit, tuaviorit, takussaagut, nuanneqaaq. De vil derfor i Katersat blive klassificeret som verbalformer med taggen Exclamation (udbrud) og derudover med reference til det pågældende verbale leksem. De fleste former i denne kategori vil i øvrigt være hele verbalstammer som 'ajorunaq' = stammen i ajorunapoq.

Der mangler yderligere undersøgelser af yderligere interjektioner, fx uffami, ata etc

”Partikellignende”

Kategoriseringen som 'partikellignende' inden for hovedordklassen partikler

Under afvikling

'Partikellignende' er en betegnelse, der er opfundet for at kunne klassificere visse udtryk, som står som adverbale adled, men som på grønlandsk har en anden struktur end tilsvarende danske eller engelske, dvs klassificeringen skal hjælpe til at facilitere maskinoversættelse. Men derudover vil de fleste af disse udtryk være så meget fossilerede faste udtryk i sproget, at de færreste modersmålsbrugere vil tænke over, hvilket leksem de egentligt er en form af, så at det vil være nyttigt, at der fra opslaget, der betegnes som partikellignende, i Katersat vil være henvisning til et sådant leksem.

I denne klasse vil fx udtrykkene omkring ugedage dukke op:

Sapaatiuppat og sapaatiummat – begge med henvisning til verbet sapaatiuvoq

Der er ikke tale om en egentlig leksikalisering, betydningen kan udledes direkte af leksemet parret med betydningen af modus.

Lidt mere leksikaliseret er tidsudtryk som fx ullumi, ullumimiit, aappaatigut, kingorna/kingornatigut – udtryk som hver for sig kan ledes tilbage til et egentligt nomen: ullu, aappaa, kinguneq, men som bruges med lidt mere specifik betydning end leksem + fleksion tilsammen umiddelbart ville indsnævre betydningen til.

SKI sætter fx ullumi som særentry – og kalder den en forkortet lokalis, fordi han har regnet med, at den egentligt skulle følges af et demonstrativt pronomen.

Endelig er der tale om udtryk, der måske som kalker over danske eller engelske udtryk sniger sig ind og giver anledning til former, som ud fra konservativ sprogbrug ikke kan lade sig gøre: Fx nuna tamakkerlugu i udtryk som 'nuna tamakkerlugu TV' for 'landsdækkende TV', som selvfølgelig er opstået ved udtryk hvor en inderiveret verbalstamme kan give basis for at der står en underordnet kontemporativ (som i nuna tamakkerlugu naatsorsuutit (naatsorsor-), men som så i et land, hvor der hele tiden skal oversættes fagudtryk fra især dansk til grønlandsk, bliver det faste element til at dække 'landsdækkende' og derfor også bruges hvor der ikke er nogen verbalstamme at underordne det under.

Derudover vil der være faste udtryk som 'isumaga malillugu', 'xx pillugu', som jo burde følge reglen for at subjektet skulle refererer til det samme som det subjektet for det overordnede verbedet refererer til, men som er så fossilerede udtryk at de ofte bruges mere frit – og det selv i tilfælde hvor man kan sige, at coreferentialitetsreglerne er overholdt, vil virke kunstigt at tage det så bogstaveligt. Fx i en sammenhæng som:

Uanga isumaga malillugu (isumaqatigiinniarnit) ajunngitsumik angusaqarfiupput (hvor man selv i overført betydning ikke kan sige at forhandlingerne retter sig efter 'min mening' – og udtrykket må ses som en fast vending og først som sådan integreret i sætningen).

Det samme gælder 'Taamaalluni' som kommer til at stå for en betydning som taamaattoq: da situationen var sådan, så

Assersuutigalugu
agguaqatigiisillugu
il il
pillugu
pissutigalugu
ima paasillugu
najoqutaralugu

muligvis også: atorlugu (bruges til at få "free association" ind ved atorlugu i st for at forsøge at få det i vialis

EX

Taassuma suliffiata naatsorsuinera tassa **najoqutaralugu**, Norgimi meeqqat 100.000-it missaat piitsuullutik inuupput.

MEN som nævnt: Pali er under afvikling

Kategorien enklitiske partikler

Kategoriseringen enklitiske partikler inden for hovedordklassen partikler

Enklitiske partikler er karakteriserede ved, at de er ubøjede som partikler, og derudover enten har en funktion som adverbier eller som konjunktioner. De er ikke selvstændige ord, men enklitiske, dvs at de efterhænges allersidst på ord, dvs også efter fleksionsendelser på de ord, som er bøjede. Derfor behandles de for sig. Men da de på den anden side dækker samme felt i funktion som enten konjunktioner eller som adverbier, er det rimeligt at se på dem sammen med hovedordklassen partikler.

Langt hovedparten af enklitiske partikler fungerer adverbielt. Men tre enklitiske partikler fungerer konjunktionelt. Disse tre partikler er hver for sig homonyme med adverbielle partikler. Det drejer sig om formerne -LU, -LI og -LUUNNIIT, som altså hver for sig dækker to leksemer, dels et med konjunktionel funktion, dels et med adverbial funktion. Systematisk ville det umiddelbart lægge op til først at beskrive de konjunktionelle enklitiske partikler og dernæst de adverbielle. Men da skellet for dobbeltleksemerne -LU, -LI og LUUNNIIT ikke er uden gråzoner og overlap, vil afsnittet om enklitiske partikler starte med tre underafsnit om hhv. - LU, -LI og -LUUNNIIT, og derefter behandle de øvrige enklitiske partikler, der alle kun har adverbial funktion.

-LU, -LI og -LUUNNIIT

Når -LU, -LI og -LUUNNIIT fungerer som konjunktionelle enklitiske affikser, fungerer de på linje med de sideordnende konjunktioner dvs hhv aamma, kisianni og imaluunniit, hvoraf den sidste selvfølgelig oprindeligt er – ima – med det enklitiske – luunniit – efterhængt.

Denne brug skal så adskilles fra leksemerne -LU, -LI og -LUUNNIIT med adverbial funktion. En test er, at hvis det enklitiske element skal ses som sideordnende, skal den modsvarende sideordnende konjunktion kunne sættes ind i teksten – og for begge slags sideordninger gælder at sideordningen sker mellem to ens slags elementer. Forskellen i ledstilling er, at de sideordnende konjunktioner står og adskiller de to sproglige størrelser, som skal sideordnes, mens de sideordnende enklitiske partikler efterhænges første ord i den sidste af de sproglige størrelser som skal sideordnes (idet propriier på flere ord oftest regnes som en størrelse: altså i reglen fx: Kalaallit Nunaallu - og ikke Kalaallillu Nunaat).

Den konjunktionelle enklitiske partikel -LU versus den adverbielle enklitiske partikel -LU

I udgangspunktet er testen til at skelne mellem de to homonyme leksemer den, at hvis -LU kan udskiftes med 'aamma' uden, at betydningen ændres, så er der tale om -LU i den konjunktionelle funktion, og hvis det ikke er tilfældet, så er der tale om -LU i den adverbielle funktion, som ved verballed dækker semantikken 'i samme øjeblik som', 'på en og samme tid'.

Leksemet -LU med den konjunktionelle funktion kan sideordne alle slags sproglige elementer, blot det som sammenlignes er af samme slags sprogligt materiale. Dog er der visse afvigelser fra dette grundprincip. Det accepteres fx at der er sideordning af tidsudtryk, også selv om det sproglige materiale ikke er af samme slags. Og ligeledes accepteres ved nominalsyntagmer forskellighed i kernernes kasus, hvis begge er fx stedsangivelser.

EX samme - neksusser

EX samme - nominalsyntagmer

EX ikke samme sprogl mat

Derudover findes en konjunktionel anvendelse med dobbeltbrug af -LU, som danner sideordning med det ekstra i betydningen, at det modsvarer det dansk 'både - og' eller 'såvel-som'

EX: Palasip najoqqutassamisut qinersimasani atuarpa: "Ersigissanngilasi timimik toqutsisut, tarnimilli toqutsiginnaanatik; annerusumilli ersigisiuk timimillu tarnermillu aserortitsisinnaasoq qernualasut qooruanni. ..."

EX: Pitsaaliuinermut siunnersorti Helga Nielsen oqaluttuarpoq, innuttaasut ilarpassui peqataasimasut, meeqqallu utoqqaallu.

Det samme ses ved -LUUNNIIT:

EX: Kinaluunniit sakissamigulluunniit tarnimigulluunniit assoroorsimatilluni qasulersaraaq, qasuersartariaqalersarluni.

-LU i adverbial betydning

Der er stadig uenighed om, hvorvidt -LU overhovedet optræder som adverbium, og i givet fald hvilke strukturer der falder ind under adverbialt -LU.

Udgangspunktet for denne fremstilling er, at -LU findes som adverbialt - og det vil jeg søge at argumentere for.

-LU brugt adverbialt har under alle omstændigheder en meget afgrænset distribution, idet affikset kun kan sættes på kontemporativer og participier, og samtidigt skal disse former være foranstillede et hovedverbal. I den brug er betydningen at det understeges, at kontemporativens / participiets neksus' verbalhandling sker mere eller mindre samtidigt med den direkte overordnede neksus' verbalhandling.

EX: Taama Karlina oqareersorlu eqillutik kunipput siniffimmullu innaqqillutik.

EX: Qaleralinniarnermi aqutsiveqarfinni pingasuni qaleralittassat amerlinerannik kinguneqartussamik, Siumup politikikkut oqaaseqartartua Karl Kristian Kruse siunnersuuteqareertorlu isornartorsiuisut imaaginnavipput.

-LU står i EX som disse ikke sideordnende, det skal ikke sideordne hvad der står før participiet med participiet og hvad der står efter det. Begge EX kunne fungere uden -LU tilføjet. Dette -LU understreger at baggrundssituationen gælder i det øjeblik verbalhandlingen efter participium sker. Men flg EX er i struktur tvetydigt:

Singajik ingippoq. Ingittorlu oqarpoq: „Ilumulliaa piomaguit nerissagaluartutit.“ Singajiip timmut qiviarlugulu oqarfigaa: ...

I princippet kan -LU være sideordnende og sideordne sin sætning med den foregående.

Bortset fra de tilfælde, hvor participiet med -LU står forrest, er analysen entydig. -LU kan ikke tolkes som sideordnende konjunktion, men må være det adverbielle -LU.

Når det drejer sig om kontemporativ med -LU, er der den mulighed at se det som et foranstillet verballed i kontemporativ som bortset fra ledstillingen modsvarer en sideordnet kontemporativ. Og det diskuteres stadig.

Jeg vil her argumentere for, at -LU i denne struktur skal ses som parallel til participium med adverbialt -LU.

EX: *Hansi iserlunilu oqarpoq* ..... – Hans sagde i det øjeblik han kom ind .....

versus

EX: *Hansi isertorlu Ivalu oqarpoq* .... – I samme øjeblik som Hans kom ind, sagde Ivalu .....

Der er én kontekst hvor der i strukturen er total tvetydighed og hvor kun en større kontekst eller evt. en meget fast usus kan give baggrund for at gisne om, hvilken struktur der er tale om, nemlig når en sætning efter punktum indledes med ordet med -LU

EX: '*Iserlunilu oqarpoq* .....

I den struktur kan -LU stå konjunktionelt og sideordne denne sætning med sætningen før punktum, eller -LU kan tolkes som adverbialt med betydning af samtidighed med et overordnet verballed i egen sætning. Mens derimod strukturen er entydig i næste EX:

EX: *Ila illoqarfinnguup tamatuma eqqissisimassusia. Misigaarlu illoqarfik nuannaralugu inuilu ilikkariartulerlugit.*

Det første -LU ikke står hæftet på en kontemporativ, men på en indikativ, og dermed fungerer det, som en sideordnende konjunktionel enklitisk affiks, som sideordner sin egen sætning med tekstens foregående sætning (mens det andet -LU i inuilu sideorder de to neksusser, hvis verber står i kontemporativ).

For et par længere EX:

EX: Taamaaseruttortoq Mikisuluk Qooqakkt tupiannut iserlunilu oqarpoq:

„Taqqama .... ”

EX : Niuertup nuliata Ujuaannaaraq asaleriartuinnarpaa meerarsiakkuminagalunilu ilinniartikkuminat.

Hvis man går ud fra disse strukturelle kriterier, vil foranstillede kontemporativer med -LU tolkes som det adverbielle -LU. Det er oplagt, at idet verbalhandlingerne består i fx beskrivelse af egenskaber og værditilskrivning, så vil det på dansk modsvare sideordnende strukturer 'både-og' eller 'såvel-som'. Men det modsiges jo ikke ved tolkningen af adverbialt -LU som udtryk for samtidighed:

EX: *Arnaq taanna kusanarlunilu pikkorippoq.* På dansk "direkte gengivet" ud fra 'samtidighed': Denne kvinde er samtidigt med at hun er smuk dygtig - og det vil så på mere flydende sprog blive til: Denne kvinde er både smuk og dygtig.

Men mange tosprogede modersmåltalere af grønlandsk vil opfatte strukturen til også på grønlandsk at være en både-og, dvs en sideordnende struktur, idet EX opfattes som lig med: Arnaq taanna kusanarpoq pikkorillunilu - altså en indikativ fulgt af en kontemporativ, der står sideordnet med indikativ og dermed er 'vikar' for indikativ. Men det er vel og mærke meget sjældent at strukturens kontemporativ blot kan flyttes om efter indikativ. I de allerfleste tilfælde vil der være logisk årsagsfølge eller tidsrækkefølge, som der er også er ved i de fleste tilfælde mellem sideordnede verballed generelt. Den foranstillede kontemporativ må enten underordnes eller i hvert fald stå før den overordnede, så det er altså ikke bare en kontemporativ+LU der er blevet flyttet op foran.

Eventuelle betydningsforskelle mellem de to strukturer er i bedste fald rigtig svære at registrere, og det er argumentet for at afvise, at strukturen med foranstillet kontemporativ med efterhængt -LU indeholder det adverbielle -LU.

Men et af argumenterne for at se -LU som adverbialt er, at det er en særpræget struktur, som bryder med, hvordan -LU i øvrigt placeres i sætninger, og at der derfor må være en forskel til det konjunktionelle sideordnende -LU. For det synspunkt taler også, at det som nævnt ikke bare i langt de fleste tilfælde er et spørgsmål om at flytte kontemporativ med -LU om på den anden side af verballedet, den står foran. Der vil i mange tilfælde være en svag tidsrækkefølge eller årsagsrækkefølge, og i en hel del tilfælde vil der være derivation i kontemporativen eller i det overordnede verballed, som gør at kontemporativen uden -LU vil stå som ledsagende omstændighed, dvs som adverbialt adled til det følgende verballed.

For logisk/tidsrækkefølge + derivationsforskel ved SSA vv:

EX: Rune Bundgaard aamma Martin Svinkløv misissuillutillu filmimik piviusulersaarummik suliaqartuussapput.

For logisk/tidsrækkefølge + derivationsforskel ved +RIAR vv og +GALUAR vv:

EX: Amajut ikiorsuillugu amuaramiuk qanillilluni nuisoq anguigarsuani tigullaataa anguigaqaa. Anguigarsua qissallariaraluarlunilu puttallaannarpoq.

Ydermere hvis man accepterer, at EX som Hansi iserlunilu oqarpoq ... indeholder et adverbialt -LU, så vil det være den enkleste model, at regne alle -LU, som ikke står på det sideordnende -LU's normale sted i ledrækkefølgen, som adverbialle.

Det vil blot betyde, at ved oversættelse til dansk skal "samtidigigheden" i nogle eksempler gengives med 'både-og', mens en struktur dækker samtlige EX på grønlandsk. Endvidere vil denne struktur helt og aldeles være analog med strukturen, hvor participium følges af -LU, hvor der ikke er nogen mulighed for at se -LU som sideordnende.

Et yderligere argument for forskel mellem grønlandsk under-overordning ved adverbialt -LU findes måske i flg EX, som klart er en underordnet neksus + en hovedneksus, selv om på dansk det vil blive en sideordning - 'heldigvis brækkede kun få enten et ben eller en arm' - ordret: på dansk : 'heldigvis hvis kun få ikke brækkede et ben, brækkede de en arm':

EX: Qujanartumik ikittuinnaat niuiarsimanngikkunik taliarsimapput.

Et EX med begge strukturer i - dog er den første tvetydig her:

EX: Massa isersimaleriannguallarluni pulaarfini oqaluppalaartoq isiginiarlugu katakkut qaqerpallannguatsiarmat kataap tungaanut qiviariallarami, niviarsiaq taamak naleqanngilaq. Singajiinngooq timini ineriartulermat niviarsiaq kinaluunniit isigisinnaanngilaa. Isertorlu takullugulu niviarsiaq taanna Singajiip taamak alarluninngilaa.

Lidt flere EX:

EX: Sapinngisaminillu Lise isumaginiartarpaa niviarsiaqqat suliarisinnaasannguunik sungiusagarilerlugu atuagaasigullu nakkutiginiarluartarlugu. Liseli qasusuujallunilu ilaanni pitseriilliukujuttarmat pitsaanerussangatilerpaa immisulli qallunaaqarfimmut atuariartortikkaluarunikku.

EX: Anguigarsuani morsuttorlu [Qooqap] Mikisuluk suangavaa Inequnaaluup qajaa tigunasuaqqullugu.

EX: Amajut ikiorsiullugu amuaramiuk qanillilluni nuisoq anguigarsuani tigullaataa anguigaqaa. Anguigarsua qissallariaraluarlunilu puttallaannarpoq.

EX: „Tamanna qujanaqalunilu nuannaarnartuuvoq. ....

EX: Margrethe allareerlunilu aalajangerpoq allakkami akissutissai naalarnilertutsiarallarniarlugit. Akissappat akissanngippalluunniit aatsaat qanoq iliuseqartariaqalerumaarpoq.

Det skal understreges: Diskussion om analysen af -LU pågår stadig.

Strukturen når der forud for det overordnede verballed går 2 kontemporativer med hver sit efterhængte -LU:

EX: Iffiortoqarlunilu, mamartunik nerisassioortoqarlunilu titartakkanik filmertoqassaaq, Nanubørnillu juullip inuata aggernissaa allaat aamma iluatsissimavaa.

Som vanligt giver det anledning til tvetydighed, når strukturen står på første pladsen efter et punktum - sideordner det første -LU hele udsagnet med hvad der er gået forud, eller er der snarere tale om et 'både-og' i anvendelsen af -LU på de to kontemporativer som som adverbalt adled, ledsagende omstændighed til inderiveret verbalstamme:. For det sidste taler at der meget hyppigt bruges kontempotiv med -LU til at angive begge dele af mad og drikke tilbydes samtidigt.

Hvis -LU så analyseres som adverbialt, er der tre muligheder:

1. både første kontemporativ og anden kontemporativ ses som opremsede adverbelle led til indikativen
2. første kontemporativ ses som adverbialt til indikativen, men den anden kontemporativ ses som sideordnet kontemporativ sideordnet til første kontemporativ og dermed vikar for denne brug - dvs vi ender det samme sted, de skal ses som adverbelle til indikativen.
3. der findes ved nominer et -LU -LU som nævnt ovenfor i betydningen både-og. Hvis den struktur udvides til at gælde også kontemporativer, dvs en kendt struktur i sproget allerede ses som gældende også for kontemporativer, som så står sideordnet bundet til hinanden ved -LU -LU, og begge underordnet det følgende verballad.

Den simpleste løsning er nr.3. Det samme vil efter min mening gøre sig gældende for næste EX - og her står første kontemporativ ikke forrest, dvs konstruktionen er entydig:

EX: Makka Kleist, Bendo Schmidt, Sørine Petersen, Else Danielsen aamma najattaaq Joelsen isiginnaartitsillutillu qitillutillu aliikkusersuipput.

I det følgende EX sættes to modsætninger, op overfor hinanden, og vil analysen af begge -LU være adverbial - her blot med den forskel at de står underordnet til den inderiverede verbalstamme pissusilersuutigisartar-:

EX: -Nuannaarlutalu nuannaanngillutalu pissusilersuutigisartakkagut tamarmik oqallisigineqaramik taqqamani assut ammasorujussuarmik, nuannequtigivaa taannartaa.

Rent oversættelsesmæssigt vil det på dansk være det mest dækkende at oversætte med 'idet både-og' - og det vil i den struktur dreje sig om verbalhandling som vist stort set uden problemer kan bytte rækkefølge.

Den konjunktionelle enklitiske partikel -LUUNNIIT versus den adverbialle enklitiske partikel -LUUNNIIT

-LUUNNIIT fungerer ligesom - LU og LI - dels som en enklitisk partikel der fungerer som en konjunktion, dels som en enklitisk partikel der fungerer som et adverbium. Dvs der er tale om to homonyme leksemer. Og ligesom ved -LU er der også gråzoner og tvetydige tilfælde i forbindelse med brugen af -LUUNNIIT.

Sideordnende funktion:

Testen på, om der er tale om en sideordning, er ved -LUUNNIIT, om strukturen i stedet for -LUUNNIIT kan udtrykkes ved konjunktionen imaluunniit (som selvfølgelig historisk set består af ima + -LUUNNIIT, men er helt leksikaliseret) og bibeholde samme semantik - måske med stilistiske nuancer. Forskellen på sideordning ved -LU og så ved -LUUNNIIT er at ved -LU betyder sideordning af to eller flere nominale syntagmer, at verballeddet kommer i pluralis (dog er der visse undtagelser ved begreber), mens en sideordning af nominale syntagmer i singularis betyder, at verballeddet står i singularis.

EX: - Taamaattumik pingaaruteqartoq timigissarnerulernissaq allatigulluunniit sunngiffimmi aalanerulernissaq eqqumaffigineqarnerusariaqartoq, erseqqissaavoq.

Det skal dog nærmere belyses hvordan personsforskelle som 'han eller jeg', 'du eller jeg' giver sig udslag i person+numerus i verballeddets fleksion

Som ved al sideordning gælder det også ved -LUUNNIIT i konjunktionel anvendelse, at det som sideordnes skal være af samme slags dvs enten samme slags ord eller ved syntagmer samme slags syntagme: noget nominalt sideordnet med noget nominalt hvor kernerne står i samme kasus, eller to neksusser i samme modus i reglen. Det er dog ikke altid lige rigtigt overholdt - især når det drejer sig om tidsudtryk slår semantikken igennem, så to udtryk som ikke i form er lignedannede, men som begge er tidsudtryk kan sideordnes. Det samme gælder også i visse tilfælde inden for kasus, idet to nominalsyntagmer kan sideordnes uden nødvendigvis at have kerne i samme kasus. Ofte i stedsangivelser fx til .. eller fra ..., dvs terminalis og ablativ sideordnet.

Dobbeltbrug af det sideordnende -LUUNNIIT

Ligesom sideordnende -LU optræder med dobbeltbrug til at understrege 'både-og', gør tilsvarende sig gældende for -LUUNNIIT i betydningen 'hverken-eller' eller 'enten-eller' afhængigt om der indgår en nægtelse eller ej:

Ved nominanale led:

EX: Taava ajunaarsimassaaq, tassanili aamma naluara nunamiluunniit immamiluunniit ajunaarsimasinnaanersoq.

EX: Tamakkua piumavallaat pilissavaat piumasaanik akilerumallugu tupamilluunniit kaffimilluunniit.

Ved verballed:

EX: - Nunat aatsitassarsiorfiusut aatsitassarsiorfiit kaaviaatitaasa akileraarusersortarnissaannik mianersortarput, tassalu aatsitassarsiorfiit amigartooruteqaralarunilluunniit sinnegartooruteqaralarunilluunniit akilaarutininik akiliisinnegartarput, tamatumalu kingunerisinnaasarpaa, aatsitassarsiortut nunami aatsitassarsiorfiusumi aningaasalersuisinnaanerat ajornartorsiutigisarpaat. Akileraaruseriaaserlu taamatut ittut kalaallit Nunaanni atuutilerluarpat aatsitassarsiorfinnik suliffinnillu pilersitsinavianngilagut Aatsitassanut pisortaqarfimmi pisortaq Jørgen Skov Nielsen oqarpoq.

EX: - Taavalu erruiniaruttaluunniit suniaruttaluunniit imermik qalatitseqqaarluta pisariaqartarpugut. Taavalu uffarsinnaannginnatta qangatut qalatitseriarluta asattortarpugut, Adam Møller Broberg oqarpoq.

Adverbiel funktion:

Leksmet -LUUNNIIT med den adverbielle funktion farver en neksus, et nominalsyntaxme eller et adverbium sådan at det som yderligere semantik giver 'endog', 'selv (hvis)', 'uanset (om)'. Den adverbielle funktion bruges måske hyppigst ved at -LUUNNIIT sættes på et verballed i conditionalis. Men den er langt fra bundet kun til den anvendelse.

Når det drejer sig om leksemet -LUUNNIIT i den adverbielle funktion, giver det ingen mening at erstatte -LUUNNIIT med imaluunniit.

EX:: Nunanut allanut ilinniariaralaruttaluunniit kalaallisut kinaassuserput attassinnaavarput ineriartortillugulu - taamaaliortoqartareerpormi.

Her er det ikke muligt at udelade -LUUNNIIT og indføje imaluunniit foran konditionalisformen. Betydningen af LUUNNIIT er ikke 'eller', men understreger, at der er ligegyldigt om handlingen udføres, for selv hvis det bliver udført vil det ikke spille ind på resultatet.

Når leksemet -LUUNNIIT med adverbiel funktion sættes på verballed i kontemporativ, der står med den syntaktiske funktion at være 'ledsagende omstændighed' til et overordnet verballed, så er betydningen meget tæt på hvad en tilsvarende conditionalis ville betyde, men ved kontemporativen er der nok tale om en konstatering af et faktum der finder sted samtidigt med den overordnede neksus:

EX: Aningaasaqarnikkut piviusut tunaartarilluinnarlugit ingerlasariaqalissaagut, taakkulu maannakkorpiaq imaannaanngitsutut nuanninngitsutullu isikkoqaralarlutilluunniit aamma periarfissanik nutaanik nassataqarumaarput.

Her er det ikke muligt at udelade -LUUNNIIT og indføje imaluunniit foran isikkoqaraluarlutik. Og -LUUNNIIT betyder ikke 'eller', men verballedet betyder noget i retning af: 'selv idet de ganske vist ser .... ud'.

Generelt set tilføjer det adverbielle -LUUNNIIT føjet til verbalformer en betydning i retning "endog", "selv", "ovenikøbet", "overhovedet", "jamen altså" o.lign. og ved verbalformer der er nægtede måske "end" som i 'end ikke'

Det adverbielle -LUUNNIIT føjes til indikativ, en sjælden gang til interrogativ, til participium som baggrundsoplysning, kausativ, konditionalis og kontemporativ.

Et EX med indikativ:

EX: - Tupaqqangaarama naluaraluunniit qanoq oqassanerlunga.

EX: "Pisuutitsinerit illaatigisassaannaappulluunniit" taama oqarpoq Uusaqqak Qujaukitsoq, Avannersuarmi inuit tusaamaneqarluartut ilaat, KNR-mit apersorneqarluni.

Et sjældent EX med interrogativ:

EX: „Greve Monte-Christo?“ „Ilumuvik! Talii tinngivigissavakka pakkullugulu ataatanik taassavara?“ „Sianiitsuliutit pinnagit!“ Bertuccio ilungersorpalulluni oqarpoq. „Ateq taanna taama isumaqarlutit oqaatigisinnaaviulluunniit?“

Følgende er et eksempel på det adverbielle LUUNNIIT føjet til et participium:

EX: Qujanartumik helikopterimik aquttoq Bjørn Air Greenlandimeersoq suli ilagaarput, taqamut iseqartutut illuni assiliisartut ikiortarpai oqanngitsulluunniit suniarnersut paasereertarlugu, tamatumalu piffissamik aamma nukippassuarnik atuilussitsitanngilaatigut.

Der er færre eksempler med causativ, men de findes:

EX: Taamaattorli ilisimatuut taama nalunaaruteqaraluarumataluunniit Autraliami naalakkersuisut arfanniarnermut akerliunerminni allannortitsiumanngillat.

Nakorsap isumaaloqqunngilaa kiffani annertunerusumik suli oqaloqatigisimannginnamiulluunniit.

Det bruges hyppigt ved konditionalis - for et EX jf ovenfor.

For EX med kontemporativ se nedenfor.

Det adverbielle -LUUNNIIT bruges derudover på adverbier - og giver emfase til dem.

EX: Issittumi siunnersuisooqatigtiini ministerit arfineq aappassaannik ataatsimiinnerannit naalisakkat suliluunniit paninngitsut, Canada qaaqqusereerpoq.

Også sat på nominer i instrumentalis singularis brugt adverbielt understreger -LUUNNIIT:

EX: Annertugaluamilluunniit tarajortornikinneruleraanni uloriananngilaq.

På nominer incl numeralier og proprier virker det adverbielle -LUUNNIIT som en partikel der sætter fokus i betydninger som "kun", "bare", "endog" - dvs det forstærker:

EX: – Arnat utoqqasaat bingoluunniit qiimmassaatisinnaasarpaat, Christina Viskum Lytken Larsen oqarpoq.

EX: Pisariaqassappat Dash-7 motori ataasiinnarluunniit atorlugu missiinnaavoq.

EX: Ataasinngonermi silarlunna pissutigalugu timmisartornissat tamaasa Air Greenlandip taamaatippai. Norsarluunniit ullumi Kangerlussuarmut missinnaanngilaq.

EX: Vittus Qujaukitsorluunniit siulittaasunngorniuunnermi ajungaassangaluarpat, qinersititsisoqassanersoq Kim Kielsenip aalajangingassaraa. Tassami Naalakkersuisut siulittaasuat kisimi qinersinissamik aalajangiisinnaatitaavoq.

Nominerne *ila og *arlaq er i sig selv ubestemte - og det kan så understreges ved derivation på innaq og så det adverbielle LUUNNIIT:

EX: Naalakkersuisut allapput, suliffeqarfissuit nunani allaneersut Nunatsinni pilersaarutaasa ilaannaalluunniit piviusunngorpata, nunatsinni malunnartumik allanngortoqassasoq.

EX: Aalajangiisarnermi arlaannaalluunniit akerliuppat ataqqineqartussaavoq isumaqatigiinnerlu anguniarneqartassaaq.

Interrogativ semantik + adverbielt LUUNNIIT giver indefinit semantik:

Et særtilfælde af det adverbielle -LUUNNIIT findes når det sættes til ord med interrogativ betydning, hvoraf de hyppigste er adverbierne qanorluunniit, qaquguluunniit og nominerne kinalunniit, sunaluunniit og soorlerluunniit.

Kina og suna er regnet for interrogative pronominer, og de udgør med efterhængt adverbielt -LUUNNIIT de indefinitte pronominer, se under afsnittet om indefinitte pronominer med hensyn til afgrænsning. Soorleq⁵² regnes til appellativer, men kunne ligesåvel have været regnet med til de interrogative pronominer - og med adverbielt -LUUNNIIT til de indefinitte pronominer:

EX: - Atuartunut immikkut busseqartitsineq taamaatinneqassaaq. Taarsiullugu bussit sorliilluunniit meeqqat ilaaffigisinnaangussavaat.

Selv roden suk (som nærmest ikke optræder mere (se under afsnittet om interrogative pronominer) som har været alternativ form til suna og roden su*) findes som sulluunniit i corpus to gange - fx:

EX: Eqqagasat angisuut sulluunniit, soorlu biilit, angallateeqqat, angallatit, qamuteralaat maskiinarsuillu sapaatip akunnerani tassani akitsuutitaqanngitsumik tunniunneqarsinnaassapput.

Men det kan ikke udelukkes at der er tale eóm en trykfejl for sulluunniit.

For de interrogative af adverbierne, qanoq, qanga og qaqugu / qaqugukkut / qaqumut er der fx følgende eksempler:

EX: Naalakkersuisut qanorluunniit imminnut misissuiffigisinnaangillat, Juliane Henningsen oqarpoq, isumaqarporlu Danskitt naalakkersuisuisa Kalaallit Nunaannut tunngatillugu tatiginassusiat annertuumik annikillertiartoq.

EX: – Tamanna qangaluunniit takusimasama ajornersaraat.

EX: – Uagut oqaatigiuaannarparput oqaloqatigiinnissamut qaquguluunniit naaggaarnaviarnata.

EX: - Suliffeqarfimmik piginnittut qaqugukkulluunniit siulersuisunik taarsiisinnaapput.

EX: – Nunatta aningaasaataanik atornerluineq qaqugumulluunniit akuersaarneqarsinnaangilaq atornerluisimagaanilu akisussaaffik tiguneqartariaqarpoq, periarfissarlu ataasiinnaavoq tassalu tunuarnermik nalunaaruteqarneq!

Ud fra nominalisering af qanoq + ip- kan der dannes kongruensadled til fx inderiveret objekt - idet -LUUNNIIT sættes på formen med TUQ:

⁵²Soorleq bøjes som appellativer (og ikke specielt som pronominer ellers), men kan på den anden side ikke tage possessoradled og ligner deri bl. a. pronominer.

EX: Maannakkut periarfissaq taanna annertusineqarpoq ilaasussat ataasinngorneq 27. juuli ilanngullugu aallarnissaminnik pilersaaruteqartut, maannakkut taakku qanoq ittumilluunniit billetsisisimagunik periarfissaqalerput angalanissartik allanngortissinnaallugu imaluunniit taamaatiinnarsinnaallugu taamaalillutillu aningaasat akiliutitik utertillugit.

- eller der kan dannes mådens instrumentalis hvor det adverbielle -LUUNNIIT sættes på qanoq:

EX: - Maniitsumi atortittarfeqalissanngilaq. Tamanna illoqarfimmiut akerlerisupilussuaat.

Oqallinneq maannakkorpiaq pisoq nalunngilara kisianni qanorluunniit ittumik atortittarfeqalernissaa ilimaginngilara, The Epoch Timesimut oqarpoq.

Ved verber er det derimod mindre ligetil at afgøre om en interrogativ rod i verber ved tilføjelse af det adverbielle -LUUNNIIT til verbalformen mister sin interrogative semantik og bliver indefinit. Den rod som hyppigst verbaliseres su, er i sig selv ikke kun interrogativ men optræder også med indefinit betydning af 'noget' i verbale derivationer - især nægtende - som fx suunngilaq. Men ved leksemer som kina og sorleq - og måske ved leksemet suna i former som sunaagaluarpalluunniit forekommer den interrogative semantik fastholdt ved tilføjelse af LUUNNIIT til verbalformen: fx kinaagaluarpalluunniit. På den anden side i leksikaliserede leksemer som kinaassuseq og suussuseq er det interrogative mindre tydeligt.

Foranstillet kontemporativ med -LUUNNIIT

Her, som ved -LU, giver nogle kontekster med kontemporativ anledning til en diskussion om det nu er det adverbielle -LUUNNIIT som er føjet til kontemporativen.

Kontekster med kontemporativ kan give analyseproblemer, idet kontemporativ ud over at være en primært underordnet modus, så også fungerer i parataksler som vikar for den modus som findes i det verballed, som kontemporativen står sideordnet med. Dette er en del af årsagen til at analyseproblemer opstår, når der tilføjes et -LUUNNIIT på kontemporativer.

Kontemporativformer står klart sideordnet ved et efterhængt -LUUNNIIT, når de følger direkte efter et andet verballed, som i følgende eksempler. Kontemporativernes syntaktiske funktion er at være vikar for den sideordnede modus, - dvs *isumaqatigineqarsinnaananiluunniit* er vikar for indikativ og fungerer dermed som hovedverballed, mens *ullaakkorsiorsimanatilluunniit* står sideordnet med en kontemporativ og dermed er vikar for sådan en og også fungerer som ledsagende omstændighed til konditionalisneksussen. Det drejer sig klart om leksemet -LUUNNIIT med konjunktionel sideordnende funktion:

EX: Isuma tamanna isumaqatigineqarsinnaavoq isumaqatigineqarsinnaananiluunniit.

EX: Atuartut sinilluarsimanatik ullaakkorsiorsimanatilluunniit atuariartortarunik tamanna ilikkariartorsinnaassusaannut akornutaassaaq.

De to kontemporativer i sidste EX står indbyrdes sideordnede med -LUUNNIIT og begge står som ledsagende omstændighed til den overordnede konditionalis.

Men hvis vi korter EX til:

EX: Atuartut ullaakkorsiorsimanatilluunniit atuariartortarunik tamanna ilikkariartorsinnaassusaannut akornutaassaaq.

Så virker det umiddelbart som en rimelig hypotese, at der må være tale om leksemet -LUUNNIIT med den adverbielle funktion i de tilfælde, fordi ledrækkefølgen er den, som findes ved det

adverbielle -LUUNNIIT, og fordi det ikke giver mening mekanisk at tage kontemporativen og erstatte -LUUNNIIT med et imaluunniit foran kontemporativen.

Yderligere EX:

EX: Jessica Pernille Sørensen ukiuni pingasuni GUX Sisimiuni ilinniarnermi ataasiarluniluunniit atuangitsoorsimangilaq. ('endog en eneste gang')

EX: Puisimik suliniut Puisi A/S puisinik tunisassianik aningaasarsiunngivilluniluunniit akiliisinnaajunnaarpoq. ('uden endog overhovedet at tjene penge')

EX: Nikeriassalluniluunniit periarfissaqannginnami timini kisiat illuartiinnaraa taava anguigaq timaani kappusimareerpoq, kisianni sunaaffa qulitsaannarortilluni. ('blot at flytte sig')

Men der er strukturer, hvor en direkte oversættelse er mindre mundret på dansk:

EX: Nunaqarfik innaallagiaqaraniluunniit kiassaateqanngilaq. *Nunaqarfik imaluunniit innaallagiaqarani kiassaateqanngilaq. 'idet bydgen endog ikke har strøm, har den ingen varme' - dvs 'hverken - eller'

EX: Nuummi sms-erniarneq ajornartorsiutaasimavoq. Telep sullittagaasa ilaasa misigaat mobiltelefonimikkut allatanik nassitsisinnaanatilluunniit nassinneqarsinnaanatik. ('idet de endog ikke kunne sende sms, kunne de ikke modtage dem' - dvs hverken - eller')

EX: Siunissami TELE-POST umiarsuarnut billetsinik tuniniaassussinermi atallilugu akilerneqartarunnaarluniluunniit taperneqartarunnaassaaq, taamaattumillu Arctic Travel Group-imut isumaqatigiissut malillugu billetsimut tunisamut ataatsimut qaatigut 125 kr.-imik akiliisitsisassalluni. ('idet Tele-post ...endog ikke længere vil blive betalt, vil de ikke længere blive støttet ...' - dvs hverken - eller')

EX: Illuat qaarusussuinnaalluniluunniit illorujussuusinnaavoq sanalluagaq quleriinnik qassiinik initalik. ('idet deres huse endog kan være store grotter, kan de være store bygninger ...' - dvs '(enten) - eller')

EX: Kunngikkormiusut aaqqiineq tunngavigalugu meeqqap inunngorneraniit ukioq ataaseq qaangiutsinnagu atserneqarluniluunniit kuisittussaavoq. (NB her skal -tussaa- også være gældende for kontemporativen - dvs meget bredt skopus --- og kontemporativens -LUUNNIIT må gengives med 'alternativt': 'idet det alternativt skal navngives, skal det døbes' - dvs '(enten) - eller')

EX: Dr. Terje D. Josefsen oqarpoq, tuttu nerissallugu navianartuunngitsoq, kisiannili uulluarneqarluniluunniit sialluarneqartariaqartoq. ('det det alternativt skal koges godt, skal det steges godt' - dvs '(enten) - eller')

Så afhængigt af konteksten kommer -LUUNNIIT til i ord-for-ord gengivelser for at stå for 'endog' eller 'alternativt'. Men der er jo også forskellen på dansk mellem 'enten-eller' og 'hverken-eller'.

EX: Inuit Ataqtigiit siulittaasuat Kuupik Kleist angerluniluunniit naaggaarusunngilaq misigaarli toqqusassineqarluni: ('idet Kuupik Kleist endog ikke ønsker at bekræfte, ønsker han ikke at benægte ... - dvs. 'hverken - eller') (også her skal GUSUP+NNGIT have bredt skopus)

EX: Uuliasioritseqatigiiffimmi BP-mi pisortaaneq, Tony Hayward, siulersuisunut ilaasortat Londonimi ullumi ataatsimiilerpata soraarsitaalluniluunniit soraqqusaassagaluaruni piitsuunerulernaviangilaq. ('hvis han idet han alternativt skulle blive fyret, skulle blive bedt om at

tage sin afsked .....så ....' dvs 'hvis enten .. eller' idet SSA+GALUAR har bredt skopus -- dvs 'enten -eller').

Ovenfor under argumentationen for det adverbielle -LU inddrog jeg også følgende EX: Qujanartumik ikittuinnaat niuiarsimangikkunik taliarsimapput. som EX på hvordan en hypotaktisk struktur modsvarer af en parataktisk på dansk. I det næste EX er der just en sådan konditionalis sammen med en kontemporativ+LUUNNIIT sammen med et participium:

EX: Aamma naak uuliap maqisup 74 procentingajaa aalannguutinngikkuni ikuallanneqarluniluunniit katersorneqaraluartoq, sisamararterutaa suli maanna Mexicop Kangerliumanersuani tissukaatitippoq. Den mest mundrette gengivelse for denne struktur med et baggrundsparticipium som det mest overordnede ville være som det danske forlæg er: 'Selv om 74 procent af olien er fordampet, brændt eller samlet op, så flyder over en fjerdedel af de mange millioner olie i Golfen, det konkluderer USA's miljøstyrelse i en ny rapport.'

Min konklusion er, at selv om dansk for at udtrykke, hvad der står på grønlandsk, skal og må bruge sideordning, er det ikke nødvendigvis sådan de grønlandske strukturer skal analyseres.

Det at jeg i nogle EX ovenfor har angivet at den afsluttende derivation i det overordnede verballed har bredt skopus mener jeg ikke kan bruges - det er et træk som ses ved kontemporativer både som underordnede og som sideordnede. Idet en kontemporativ står som ledsagende omstændighed til en overordnet modusform fx indikativ deriveret med SSA, så vil kontemporativen ikke have SSA.

Den konjunktionelle enklitiske partikel -LI versus den adverbielle enklitiske partikel -LI

Der findes både en konjunktionel sideordnende enklitisk partikel -LI, og en adverbial enklitisk partikel -LI

Den konjunktionelle enklitiske partikel -LI

-LI findes dels som konjunktionel enklitisk partikel og kan som sådan udskiftes med kisianni.

EX: Biina massiimilaarpoq sunaanersoq paasiniaarlugu ersinermi ajorami, naalaaralarpoq, naamilli nipisiugaa tassangaannaq nipaaruppoq.

Her mangler yderligere EX

Den adverbielle enklitiske partikel -LI

-LI brugt i adverbial betydning optræder ved tidsudtryk nominale, verbale og adverbielle, idet det virker forstærkende på tidsangivelser om fortid. FX: Adverbiet qanga 'engang' versus qangali forlængst.

Derudover optræder det adverbielle -LI ret frekvent ved nominer i ækvalis, især på allatut - igen er det forstærkende, så at allatulli står for 'helt ligesom (alle) andre'.

Det skal undersøges nærmere hvilket -LI der bruges på fx den underordnende konjunktion uffu, den sideordnende konjunktion kisianni og på interjektioner - med flere.

EX: - Aamma itisilersimassagaluarpaa ukiuni pingasuni atuuttussami 45 tonsip pisassiissutigineqartut, uffu**li** siorna taamaallaat 35 tonsinnaat pisarineqarsimasut.

Som ved -LU er der en mulighed for tvetydighed, hvis -LI står på første ord i sætningen, så kan det tolkes som et sideordnende kisianni som sideordner sætningen med den forudgående eller det kan tolkes med adverbial mening:

EX Ualikku**li** marlup eqqaani Hansip takuaa sianertartumut Ortumut taavaana isilersoq gigteqarunannjivilluni.

Tidsudtryk med adverbialt -LI

EX: Kingumut niviarsiaraq iliarsuk takorluulerpaa, atisarluttoq, aatatoqqani kisiat arfineq-marlunn**li** ukioqalernerminut 15-inik ukioqalernini tikillugu najortigisani, aatakassanilu toqummat taamani 16-ingajannik ukioqarluni arnap utoqqaap kisermaajusup meerarsiasamisut tigummani ajunngitsumillu ilinniartilluni.

EX: Tusagaq illoqarfinnguarmiunut imaannaangitsoq, tassami qallunaat kisimik radioqaramik palasikkut kisiisa kalaalersaralugit, tassa kikkut piumasut tamarmik Suulut utoqqakkunnut ullaami**li** isaajuarput radio tupigeqisartik takusarlugu.

EX: -Aallaqqaataani**li** ussissaalluarsimagaanni kiassarnermut akiligassatigut aningaasanik sipaartoqarsinnaagaluarpoq, illussanik titartaartoq Peter Barfoed oqarpoq.

(Her står det godt nok tvetydigt fordi det står forrest, men med netop den nomen optræder det adverbialt -LI ofte)

EX: Paamiuni suliffissuaqarneq 1967-mi aallartimm**li** saarullit, raajat, pujooriveqarnerlu ingerlanneqartarsimapput. Ukiut 15-it matuma siorna**li** raajalerineq unitsinneqarmat suliffissaarusimaneq kommunimi ajornartorsiutaavoq, innuttaasut ikigisassangitsut allamut nuutariaqarsimallutik, massakkullu raajalerineq aallarteqqinneqartussanngorpoq.

EX: Folketingimut qinersinissap qaqugu pinissaa nalunaarutigineqaannartor**li** sinerissami kommunini allakkatigut taasisinnaaneq periarfissaalersimavoq. Illoqarfigisami qinersivimmut taasiartorsinnaangitsut, soorlu napparsimavimmi uninngasut, utoqqaat illuini najugallit, parnaarussivimmiittut allallu qinersivimmukarnissamut periarfissaqanngitsut kommunermi sulisunit orninneqarlutik taasitinneqarnissamut periarfissaat maanna ingerlanneqaleruttorput.

EX: - Siullermik oqassaanga tusaamasarsuit allatulli inuinnaapput. Assammillugit oqaloqatigillu tamanna paasinarpoq. Taakkua qangali fjernsynimi takuinnartakkat naapillugit pikkunaqaaq. Annerusumik una Pele naapikkakku nuannaarutigivara, oqarpoq.

Qangali er så leksikaliseret, at det er gængs brug at tilføje endnu et forstærkende adverbialt -LI, så formen bliver qangalili:

EX: – Tikeraarnej nuannerluinnarpoq, angalaneq tamanna uanga qangalili pissanngatigisimasara. Nuannaarutigeqaara taamatut periarfissinneqarsimagama. Soqutiginarpoq ilikkagaqarnarlunilu, kunnigissaq Victoria oqaluttuarpoq.

Andre tidsudtryk/adverbier som fx suli tager udelukkende konjunktionelt -LI, mens qanga ikke ser ud til at tage konjunktionelt -LI, idet man vil bruge kisianni i stedet for. Som sådan synes leksikalisering også her at på visse punkter at spille en stor rolle.

ækvalis med -LI

EX: Kaaviaartitat tunngavigalugit akiliisoqasasoq kissaatiginngilarput, sinneqartorutillu tunngavigalugit. Tassalu allatulli akileraarusersorneqarnissarput kissaatigaarput, GA-mi sulianik ataqatigiissaarisooq, Jens K. Lyberth, oqarpoq

EX: Sinnattuinnartutulli misigigama suna tamaat iluariinnartutulli ippara.

EX: Naak Silver toqungajalluni qasusimagaluartoq uatsitulli iputsinneqarpoq, sukkasuumillu immakut atorsaaqisukkut ingerlavugut.

EX: “Tassalumiaasiit umiatsiavut umiaasavullu kajumissaatisiassanut ilanngunneqarsinnaanatik uffa aallaarnermi piliniarnermilu umiatulli iluaqutaatigiluit.”

EX: Nuannallutik qiimmaruttortut nakorsartaap Pedersen orneriarlugu oqarfigiinnaqaa. Aammami allatulli imersimaarami.

„Oqalutsiga kanngunarsarsimavat Pedersen.”

her er det adverbialt

(til forskel fra det flg EX hvor det er konjunktionen -LI: EX: Kiisa palasi ilungersuanermit qaamigut aallilerpoq, soormimiuna aamma niuertussap taama isigitigigaani, allatulli ajornaqimmat iluarisaannarminik oqalulluni aallartippoq.)

EX: Tassami kukkusimangilaq. Aajunami matup silataani najugaa tupassimarpaloqaluni imminut isigisoq asulu annoqaluni. Aammami immisulli taanna kiserliortuuvoq oqaloqatissaaleqisarluni. Soormimi, oqaloqatissarsiortoq-una, qujanaqaarmi matu mapperamiuk. Biina taama eqqarsartillugu najugaa qanoq-una oqalersooq.

(NB: Der er tale om dækket direkte tale/tanke, idet den fiktive person tænker /taler med sig selv – og inddrager sig selv.)

De øvrige adverbierle enklitiske partikler

Der er arbejde igang med at dække dem, men der forestår et stykke arbejde med at kortlægge strukturerne incl kombinationsmulighederne

også de nyere - og allernyeste: INNAQ, NNGUAQ, SUAQ

FX: Ujuaannaaraq ileqqumisut arni naalallugu aggerpoq. Ilamili tussiarneranni iluamik tussiaqataangilaq perusoqanngingajallunilu ilaanniinnaq ingialluuttarluni.

EX: Qallunaat angalatitseqatigiiffiat Sisimiunut pisummik angalatitsiniarpoq - arnanuinnaq.

EX: Kigutilissuaq arfeq itisoormiuvoq qaqutiguinnaq sinerissamut pisartoq, taamatut allappoq natur.gl.

3 yderligere afsnit

Tidsudtryk

Udtryk for tid er vist i alle sprog et område i sproget, hvor der bruges mange strukturer - og deriblandt strukturer som ellers ikke er gængse i sproget:

fx dobbelt kasusfleksion ullumimiit (på dansk burde man heller ikke kunne sige: fra i dag, men gør det)

fx kasus på adverbier maannamut

spørgsmål om gråzoner mellem adverbier og nominer: aqaguani etc versus former som siorna hvilke former forbliver verbalformer, fx udtryk for ugedage pingasunngormat

spørgsmålet hvornår strukturer med qaangi- peger frem fra et punkt eller tilbage til et punkt i tiden fossilerede strukturer som ukiut qulit matuma siornatigut

I disse dele har indtil for nylig Pali - partikellignende - været brugt, men det er under afvikling.

Delvist er der allerede en beskrivelse i reglerne i den grønlandsk CG, for ellers kunne de sproglige udtryk ikke blive analyseret. Men dels er reglerne ikke dækkende nok, dels mangler der overblik og en syntese, som kan danne baggrund for en videre præcision af reglerne.

Mål, vægt og valuta - herunder temperatur

Udtryk for mål, vægt og valuta er sproglige udtryk som ikke har været del af grønlandsk fra gammel tid, men som blev det med koloniseringen. Og de følger ikke helt de generelle regler for fx fleksion altid. Derfor vil det være aktuelt at blotlægge strukturerne. Delvist er dette allerede sket i reglerne i den grønlandsk CG, for ellers kunne de sproglige udtryk ikke blive analyseret. Men der mangler et overblik og en syntese.

Låneord

Låneord giver ingen problemer angående ordklassetilhør, men en hel del problemer med deres dannelse ud fra især dansk og engelsk, og dermed ikke standardiseret brug i grønlandsk tekst og tale.